

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduskond

Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Liina Käär

KOGUKONNAIDENTITEEDIST TÕSTAMAA VALLA NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja: MA Kandela Õun

Juhendaja allkiri: _____

Tartu 2015

Abstract

Liina Käär

Community Identity in Tõstamaa Parish

This paper explores community identity in Tõstamaa parish which is a rural parish in Pärnu County. The main aim of the master thesis is to explore the meaning of community to local people and to their identity. The author analyses how identity affects the attitudes of the people Tõstamaa parish, and the sustainability of this rural community. Rural areas in Estonia are facing big social and economic issues regarding the decrease of population and limited resources in offering services needed. This topic is crucial for understanding what factors keep people in the countryside.

During the research process, 95 structured questionnaires were carried out. All respondents were registered in Tõstamaa parish, but not all lived permanently in the community. In the questionnaire were asked about the respondents' life in the community, their attachment to, and identity of the place, and about the respondents' future plans regarding Tõstamaa parish.

The results show that people in Tõstamaa parish are strongly attached to the community. The main factors relate to home and family, to friends, local services, as well as to local nature and the sense of community. People are quite satisfied with the services and opportunities in Tõstamaa, but miss some important facilities such as better transport connections to Pärnu, cash withdrawal possibilities, or improved medical aid. The respondents mentioned that living in the countryside has not hindered access to education or culture; however, in order the local parish could develop, better job opportunities and choice of available apartments would be needed.

Another aspect revealed from the research among respondents: local people do not believe strongly that they could change anything in the parish, and they do not believe that their community, either, could have an impact to other communities. This could be related to the general political situation in Estonia, or to other aspects in rural areas.

Keywords: identity, place, place attachment, home, rural community, local community

Sisukord

Abstract	2
SISSEJUHATUS.....	6
I TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	8
1.1. Maapiirkonna kogukond ja selle elujõulisus Eestis 21. sajandil	8
1.1.1. Maapiirkonna kogukond	8
1.1.2. Maakogukondade võimekus ja elujõulisus Eestis 21. sajandil.....	12
1.1.2.1. Maaelu arengu hindamise meetodid.....	12
1.1.2.2. Maaelu arengut iseloomustavad peamised komponendid	14
1.2. Identiteet ja seotus piirkonnaga	19
1.2.1. Identiteedi mõiste	19
1.2.2. Grupiidentiteet ja seos kogukondadega.....	23
II ÜLEVAADE TÕSTAMAA VALLAST	31
2.1. Tõstamaa vald kui haldusterritoriaalne üksus ja selle rahvastik.....	31
2.1.1. Tõstamaa valla haldusjaotusest 19. sajandist tänaseni	31
2.1.2. Tõstamaa valla rahvastik	32
2.2. Tõstamaa valla sotsiaalmajanduslik olukord.....	33
2.3. Teenused ja võimalused Tõstamaa vallas.....	35
2.3.1. Teenused Tõstamaa vallas.....	35
2.3.2. Haridus Tõstamaa vallas	37
2.3.3. Kultuur, sport, religioon ja seltsid Tõstamaa vallas	38

2.3.4. Tunnustamine ja rahulolu	40
III EMPIIRILINE UURIMUS	42
1.1. Uuringu eesmärk ja uurimisküsimused	42
1.2. Uurimismeetod ja valim	43
IV EMPIIRILISED TULEMUSED	46
4.1. Tulemuste analüüs	46
4.1.1. Respondentide kogemused seoses Tõstamaa vallaga.....	46
4.1.2. Elanike seotus kogukonnaga	51
4.1.3. Kogukond individuaalse enesemääratluse mõjutajana.....	56
4.1.4. Kogukondlik seotus paiga ja inimestega	58
4.1.5. Tõstamaa valla maine	63
4.1.6. Tulevik Tõstamaa vallas.....	64
V DISKUSSIOON JA JÄRELDUSED.....	68
5.1. Seotus kogukonnaga.....	68
5.2. Maalisus ja kohaidentiteet	70
5.3. Tulevik Tõstamaal	73
KOKKUVÕTE.....	77
KASUTATUD KIRJANDUS	79
LISAD	88
Lisa 1. Maaelu arengu osaindeksid.....	88
Lisa 2. Tõstamaa valla rahvastikutiheduse ruutkaart, 31.12.2011.....	89
Lisa 3. Tõstamaa valla rahvastikupüramiid.....	90
Lisa 4. Uuringu ankeet.....	92
Lisa 5. Uurimuse valim	100
Lisa 6. Kogukonnaga seotud väidete protsentuaalsed jaotused ja standardhälve.....	101
Lisa 7. Faktorid ja nendega seotud alg tunnused.....	102

Lisa 8. Faktorite kirjeldavad statistikud ja gruppidevaheline võrdlus vanusegruppide lõikes	103
Lisa 9. Faktorite kirjeldavad statistikud ja gruppidevaheline võrdlus hõivatuse lõikes.....	104
Lisa 10. (kaks tabelit) Kruskal-Wallise test hõivatuse lõikes faktori nr 4 algunnuse lõikes	106
Lih litsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	107

SISSEJUHATUS

Tõstamaa vald asub Pärnumaa edelanurgas Liivi lahe kaldal. Lähim linn on 50 km kaugusel asuv Pärnu linn. Tõstamaa on väga pika ajaloolise ja kultuuripärandiga paik, millele lisandub mitmekesine ning kaunis loodus, mida kohalikud elanikud peavad valla uhkuseks. Kui 20. sajandi algusaastail elas tänase Tõstamaa valla aladel üle 5000 inimese, siis praeguseks on rahvaarv vähenenud rohkem kui poole võrra. Vähenev ja vananev elanikkond on muutnud küsitavaks ääremaastuva valla jätkusuutlikkuse ja elujõulisuse. Samas ei ole see probleem omane ainult Tõstamaa vallale, vaid pea kõigile maapiirkondade kogukondadele üle Eesti.

Hõreasustusega perifeersete maapiirkondade suurimad väljakutsed on seotud rahvastiku vähenemise ja sellest tuleneva võimekusega tagada vajalikke teenuseid ja võimalusi piirkonnas elavatele inimestele. Ühest küljest tuleb leida lahendusi elanike arvu kasvatamiseks, teisalt leida lahendusi sotsiaal-majandusliku võimekuse hoidmiseks. Kolmas oluline aspekt, mis kahte eelnevat mõjutab, on piirkondlik identiteet, mille tugevus mõjutab hoiakuid ja valikuid piirkonnas.

Käesolev uurimistöo käsitlebki teemat, mis on väga oluline maapiirkondade elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse seisukohalt – kogukonnaidentiteet, mis mõjutab otseselt inimeste soovi konkreetses piirkonnas elada ja tegutseda. Piirkonnaga seotud enesemääratlus võib olulisel määral pärssida emigreerumist ning tekitada kohalikes elanikes huvi oma kodukoha maine kujundamise vastu avaldades sellega tugevat mõju piirkonna arengule. Töö eemärgiks on välja selgitada kogukonna tähendus Tõstamaa vallaelanike isiklikus enesemääratluses, kuidas uuritava piirkonna elanike kogukonnaidentiteet on seotud kogukonna elujõulisuse ja jätkusuutlikkusega ning kuidas sellest tulenev piirkonna maine võiks tulevikus mõjutada Tõstamaa valla sotsiaalmajanduslikku potentsiaali. Lähtudes töö tulemustest on võimalik teha vallale ettepanekuid muudatuste läbiviimiseks teatud valdkondades. Teema valikul prevaleerivad kaks peamist põhjust. Esiteks info suhteline vähesus kogukonnaidentiteedi ja

maapiirkondade arengu seotuse kohta. Teiseks töö autori isiklik suhe antud maakogukonnaga ning soov panustada piirkonna arengusse ja jätkusuutlikkusse.

Töö keskmes on poole aasta jooksul läbi viidud küsitlus Tõstamaa valda sisse registreeritud elanikega kõikidest valla küladest ja keskusest ning nende küsitluste analüüs koos teemakohase taustakirjanduse käsitlemisega. Uurimismeetodina kasutatakse kvantitatiivset meetodit.

Magistritöö on jagatud viieks peatükiks, millest esimese peatüki alapeatükkides antakse teoreetiline ülevaade maapiirkondade kogukondadest ja nende elujõulisusest. Teine alapeatükk keskendub identiteedile. Teises peatükis antakse ülevaade Tõstamaa valla kujunemisest ja sotsiaalmajanduslikest arengutest. Magistritöö kolmandas peatükis tutvustatakse lisaks uurimuse eesmärgile ka sõnastatud uurimisküsimusi, uurimismeetodit ning valimit. Neljanda peatüki moodustab saadud tulemuste analüüs ning viienda peatüki diskussioon ja järeldused, millega antakse vastus küsimusele, kuidas on Tõstamaa vald seotud kohalike inimeste enesemääratlusega ning mida tuleks edasi teha, et piirkond säiliks jätkusuutliku ja elujõulisena. Magistritöö lisad paiknevad töö lõpus ja nendeks on 1) ülevaade Maaeluarengu osaindeksitest, 2) Tõstamaa rahvastikutiheduse ruutkaart, 3) Tõstamaa valla rahvastikupüramiid ning ülevaade soolisest ja vanuselisest rahvastiku koosseisust vallas, 4) läbiviidud ankeetküsimustik, 5) ülevaade uurimuse üldkogumist ja valimist, 6) faktoranalüüsi protsentuaalsed jaotused, 7) faktoranalüüsi algsed tunnused ja nende faktorlaadungid, 8) faktorite kirjeldavad statistikad vanusegruppide lõikes, 9) faktorite kirjeldavad statistikad hõivatuse lõikes ning 10) Kruskal-Wallise test hõivatuse lõikes faktori nr 4 alg tunnuse lõikes.

Käesoleva töö autor tänab oma juhendajat Kandela Õuna, kes aitas nõuannete ja soovitustega ning Annika Lõhmust, kelle märkused aitasid kirjutajal keskenduda töö teemale. Samuti tänab autor kõiki uuringus osalenud inimesi, kes olid nõus oma arvamust avaldama.

I TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Maapiirkonna kogukond ja selle elujõulisus Eestis 21. sajandil

1.1.1. Maapiirkonna kogukond

Ametliku määratluse järgi loetakse **maapiirkondadeks** valdasid ja väikelinnu elanike arvuga kuni 4000 (Maa-elu arengu aruanne, 2011: 13). Moseley (2003) viitab maapiirkondadele kui madala asustustihedusega, haja-asustusega aladele, kus asulad on pigem külad, alevikud ja väikelinnad. Samas ei ole asustustihedus ainuke tunnus, mille järgi eristatakse linnu ja maapiirkondi. Tunnusteks võivad olla ka kaugus suurtest keskustest, sh isoleeritus, suhteliselt homogeenne kultuur, loodusressurssidel põhinev majandus ning tugev kogukonnatunnetus (Flora jt. 1992: 6).

Maapiirkonnad moodustavad üle 77% Euroopa Liidu territooriumist (põllumajandusmaa 47% ja metsad 30%) ning on koduks ligi poolele elanikkonnast (põllumajanduskogukonnad ja muud elanikud) (Memo..., 2013). Täpsemalt öeldes elab Euroopa Liidu liikmesriikides kokku enam kui 56% elanikest maapiirkondades (Rural Development..., 2015).

Eesti on muu Euroopaga võrreldes hõredalt asustatud maa, kus ühel ruutkilomeetril elab keskmiselt 30 inimest (Eesti. Arve..., 2014: 6). Eestis elab linnades 68% rahvastikust, pealinnas Tallinnas 31%. Harju maakond hõlmab 10% kogu Eesti pindalast ja seal elab 43% riigi rahvastikust. Pealinna piirkond on suurim siserände sihtkoht. 2013. aasta 1. jaanuari seisuga elas maa-asulates 418 509 (31,7%) ja linnalistes asulates 901 665 (68,3%) inimest. (Eesti. Arve ja..., 2014: 8)

Kogukondadest on aastakümnete jooksul palju kirjutatud, kogukonna üle arutletud ja teoretiseeritud. Üheks enim mõju avaldanud lähenemiseks võib pidada Tönnies'i uurimust ühiskonnast, kus Tönnies kirjeldab *gesellschaft*'i, mis viitab inimeste elupiirkonnale, kus liikmete vahel on minimaalne seotus ning *gemeinschaft*'i, kus inimesed on seotud omavaheliste suhete ja perekondliku toetuse kaudu. (Azzopardi, 2011: 179; Cindio, Gentile, Grew ja Redolfi, 2003: 395; Hillyard, 2007: 7-8) Üheks traditsiooniliseks definitsiooniks on König'i pakutud definitsioon, mille kohaselt on kogukond lokaalne üksus, faktiliselt sotsiaalne algfenomen ehk ühist sotsiaalset, majanduslikku ja kultuurilist elu elava inimgrupi lokaalne üksus (König, 1958, viidatud Jürgenson 2002: 31 kaudu). Kaasaegsetes kogukonnauuringutes räägitakse aga üha enam kogukondade ja identiteetide paljususest, sh ka maakogukondades ning ollakse üha enam kriitilised selles osas, et geograafiline kogukond võiks olla selgelt piiritletud entiteet, millel on jagatud väärtused ja selge identiteet (Vihma, Lippus, 2014: 9)

Vastavalt McMillan ja Chavis'e (1986) poolt välja pakutud määratlusele on kogukonda võimalik kirjeldada läbi nelja peamise omaduse: 1) liikmelisus ehk inimene peab end selle grupi liikmeks ja omab seal grupis personaalseid sidemeid, 2) mõju ehk kas grupp omab tähendust isiku jaoks ja vastupidi, 3) integratsioon ning vajaduste täitmine ehk kas liikmelisus täidab liikmete vajadusi ning kas liikmed jagavad sarnaseid väärtusi, 4) ühine emotsionaalne sidusus, põhineb osaliselt ühisel ajalool, kohtadel, ajal, mis on koos veedetud ning samadel jagatud kogemustel. Kogukondlikkus on kuuluvus ühte gruppi, grupiliikmetel on tähendus üksteise ja grupi jaoks ning jagatud uskumus, et üheskoos suudetakse paremini toime tulla. (McMillan, Chavis, 1986: 4) Kogukonna mõistega seostub ka selle piir, mis eristab kogukonna liikmeid nendest, kes sinna ei kuulu. On olemas „meie“, kes on kogukonnaliikmed ja „nemad“, kes ei kuulu kogukonda, nt teiste piirkondade inimesed. Mida kinnisem on kogukond, seda tugevamad on selle piirid ning uute liikmete vastuvõtt seda raskem. Võõraid nähakse omadest erinevalt ning nad ei kuulu „meie“ hulka. Selleks, et kogukonda kuuluda, tuleb selle korrale ja olemusele teatud ulatuses alluda, võtta omaks kogukonna olemus ja seda järgida ka siis, kui see pole alati vastavuses indiviidi või vähemusgrupi vajadustega. Kui see ei õnnestu, ei ole võimalik ka kogukonna poolt omaks võetud saada. (Belton, 2013: 290-291) Samas on kogukond pidevas muutumises, kõik selle liikmed ei pea elama iga päev koha peal ning kogukonda võivad kuuluda ka inimesed, kes pole seal sündinud, vaid kolinud mingisse kanti täiskasvanuna. Kogukond pole midagi etteantut, vaid pigem saavutatud suurus. (Nugin,

2014: 1466) Kogukonna vaim on asi või tunne, mida me saame tajuda vaid siis, kui ise kogukonda kuulume ja seda vahetult kogeme (Belton, 2013: 289).

Kogukonna terminit võib kasutada ka nn „katusterminina“, mis tähistab territooriumi ja huvide või teatud kuuluvuse alusel kujunenud omavahel suhtlevaid rühmi. Sotsiaalteadustes on mõiste sageli kasutusel külade puhul, millest eeldatakse, et need pakuvad keskkonnana ühtaegu nii territoriaalset, sotsiaal-institutsioonilist kui ka emotsionaalset ühtsust. (Annist, 2011: 16) Samas ei ole kogukond ainult territoorium või institutsioonid, vaid sellele lisandub alati sotsiaalne dimensioon. Sellest tulenevalt on üks viis mõistet käsitleda kahe kogukondliku dimensiooni järgi: kogukonnaliikmete suhtluse sagedus ja viis (suhtluse kvantiteet) ning kogukonnatundega seotud sotsiaalsete ja psühholoogiliste sidemete mõõde (suhtluse kvaliteet). (Vihma, Lippus, 2014: 10) Karen Olwig (2002, viidatud Annist, 2011: 203 vahendusel) viitab seoses kogukondadele veel kahele lähenemisele ehk kuuluvus- ja tundmuskogukondadele. Kuuluvuskogukonnad on eelkõige moodsates keerulistes ühiskondades, kus kogukonna loovad omavahel suhtlevad inimesed, kes arutlevad tähenduste üle. Tundmuskogukond märgib selliste tundmuste loomist, millest usutakse, et neid jagab laiem inimkogum.

Kogukondade puhul on alati aktuaalne küsimus selle olemusest, identiteedist ning sellest, kes ja mis sinna kuulub. Kogukondadel on piirid ning need seostuvad mõistetega „ruum“ ja „asukoht“. (Satterthwaite, Watts, and Piper 2008, Azzopardi, 2011: 180 kaudu) Samas pole kogukonna piirid ainult füüsilised, vaid pigem sümboolsed, kus erisused ja lahknevused on sotsiaalsed ning mõjutatud tervest hulgast erinevatest teguritest ja sotsiaalsetest tingimustest (Twelvetrees, 2002, Azzopardi, 2011: 180 kaudu). Sümboolsed kogukonnapiirid on seotud kogukonna identiteedi ja definitsiooniga, kogukonna tugevuse ja kultuuriga, elanike seotuse ja enesemääratlusega kogukonnas.

Kohalik paik viitab kontseptsioonile kohast: maa, küla, linn, mida on kogetud nõ „seestpoolt“ ehk inimesed tunnevad seda kohta ning omavad selle piirkonnaga seoses omaenda tajutud kogemusi. Looduse, kultuuri, ajaloo ja mõtete kokkupuutepunkt loob aluse, millel püsida ehk MEIE koha, MEIE maa – kogukonna. Kogukond hõlmab nii poliitilist kui vaimset pärandit ning oluline on ka territoorium, mis väljendab inimese psühholoogilist vajadust kuuluda kuhugi. (Lippard, 1997: 7)

Kogukonna piirid avaldavad tugevalt mõju kogukonnaidentiteedile ning sarnaselt individuaalse enesemääratlusega on see vajalik sotsiaalsete suhete määratlemiseks. Kogukonnateadvus on määratletud (selle) piiridega, mis omakorda on suuresti kujunenud läbi inimeste omavahelise suhtluse. (Cohen 1985, 12–13, Azzopardi, 2011: 180 kaudu) Samas, inimesed, kes elavad lähestikku ühel territooriumil, ei pea jagama kogukondlikke tundeid ja otsima kokkukuuluvust ning kultuurilise intiimsuse asemel võib kogeda ka olukorda, kus ei ole võimalik abi saada ja üksteisele tehakse meelega haiget (Annist, 2011: 258).

Kogukondlikku tunnetust seostatakse sageli enam maapiirkondade kui linnaliste asumitega, ent samas uurides Eesti ajaloo iseärasusi ja külakogukondi, ei saa välja tuua ühtegi selget ja püsivat külakogukonnatüüpi. Keskseks jooneks on olnud teatud alade, nt karja- ja heinamaade, ühiskasutusest tekkinud side majapidamiste vahel. Teised ühisjooned on nt talgud, külapeod jm. Maaelu on tugevalt olnud läbi ajaloo seotud ka eestlusega, rahvusliku ärkamisega ning säilitanud maine ka nõukogude Eestis. Nõukogude korra tingimustes asendus küla kui territoorium aga tööga kui institutsiooniga ja sotsiaalne elu koondus ümber kolhoosi või sovhoosi. Ümber majandi tekkis väga spetsiifiline sotsiaalne keskkond ning koos sellega ka harjumused seoses ühistegevusega. Tollal valitses pidev puudus kaupadest, mis sundis inimesi leidma uusi võimalusi vajalike asjade saamiseks, ning see omakorda kujundas tugevalt sotsiaalseid suhteid majandiga seotud gruppide vahel. Nõukogude süsteem, mis pidanuks inimesi liitma, oli oma olemuselt väga individuaalne pannes inimesed võitlema oma vajaduste eest ning mis lõi olukorra, kus inimesed olid lojaalsed pigem abstraktsele võimule kui kogukonnale ja teistele inimestele. Nõukogude süsteem korraldas rangelt ka kohalikku kultuurielu, mille eesmärgiks oli valitsevale süsteemile sobiliku kultuurielu loomine. Kuigi korraldatud üritused ja huvitegevus oli kohati pealesunnitud, oli see samas paljudele võimalus aktiivselt tegutseda, oma vaateid väljendada ning alal hoida rahvuslikku aktiivsust ja kogukondlikkust. Nõukogude süsteemis tekkisid majandite ümber keskuskülad, kuhu olid koondunud olulised teenused ning mis meenutasid oma olemuselt pigem poolurbanistlikke elukeskkondi. Majandite lagunemisega muutusid olemasolevate keskuskülade inimeste töövõimalused, elulaad ning ka sotsiaalsed keskkonnad, sest nt paljud teenused, mis enne olid kergelt kättesaadavad, tõmmati uutes tingimustes koomale või kadusid üldse. (Annist, 2011: 94-132) Taasiseseisvunud Eestis pidid külakogukonnad hakkama taaslooma oma kogukondlikkust nii territoriaalses kui sotsiaalses tähenduses. Kogukondlikkus külades on seotud ajaloo ja sotsiaal-majandusliku olukorraga ning selle mõistmine tekitab küsimuse,

kuidas inimesed elavad koos külades, kus teatav läbikäimine on omavahel vältimatu? Kuidas väljenduvad suhted igapäevareaalsuses, kuidas peegelduvad need inimeste arusaamades teistest, nende arusaamas enda positsioonist ja suhetest külaga, kogukonnaga? (Ibid.: 204)

Käesolevas töös käsitletakse kogukonnana Tõstamaa valda. Endiseks peamiseks keskuskülaks on Tõstamaa alevik, mille ümber asuvad valla erinevad külad. Mitmed külad on Nõukogude perioodil olnud erinevatel aegadel ka ise väiksemate kolhooside keskusteks, näiteks Tõhela, Tõlli. Valla kogukondlikkuse paremaks mõistmiseks antakse järgnevalt ülevaade maapiirkondade võimekusest ja elujõulisusest üldiselt Eestis ning seejärel täpsemalt Tõstamaa valla ajaloost ja sotsiaal-majanduslikust olukorrast.

1.1.2. Maakogukondade võimekus ja elujõulisus Eestis 21. sajandil

Maakogukondade võimekus ja elujõulisus viitavad kogukondadele, mis suudavad suhteliselt iseseisva üksusena tagada kohaliku piirkonna sotsiaalse, majandusliku ja poliitilise arengu (Keskkonnaterminoloogia ..., 2015). Maaelu areng viitab aga ka uute tulevikusuundumuste otsimisele ning peegeldab maal elavate inimeste arenguvõimalusi (Maaelu arengu aruanne, 2011: 41). Regionaalset arengut käsitlevate teooriate kujunemine on liikunud eksogeenseid (välimisi) tegureid rõhutavatest teooriatest endogeenseid (sisemisi) tegureid esile tõstvate teooriate suunas. Esile on kerkinud ka niinimetatud neoendogeenne käsitlus, kus lähtutakse peamiste tingimuste määramisest, mis tagaksid sisemise endogeense kasvu võimalused mingis regioonis. Kuna regioonid on erinevad, võivad sisemist kasvu soodustavad tegurid olla erinevad ning see loob uued alused nii maaelu käsitlemiseks kui arengu hindamiseks. (Maaelu arengu aruanne, 2011: 40-42)

1.1.2.1. Maaelu arengu hindamise meetodid

Hindamaks ja uurimaks maapiirkondi, on loodud mitmesuguseid tüpoloogiaid, et mõista, kuidas teatud ruumides inimesed elavad. Hoover ja Giarratani (1984, Maaelu arengu aruanne, 2011 vahendusel) on toonud välja kolm põhilist lähtekohta, mis määravad ära inimese paiknemise ruumis: 1) eelis loodusvarade suhtes, 2) kontsentratsiooni efekt ja 3) transpordi- ning kommunikatsioonikulud. Eesti regionaalse arengu puhul on hindamise aluseks territoriaalse üksusena vald ning vaadeldakse majanduslikku kasvu, inimeste heaolu ja piirkonna jätkusuutlikkust. Kui panna omavahel kokku ruumikasutuse ja maaelu arenguga seotud aspektid, on maapiirkondade hindamisel oluline uurida, kuidas piirkonna asupaik keskuste suhtes ja olemasolevad füüsilised ressursid mõjutavad töökohtade loomist, sellest

tulenevat sotsiaaldemograafilist arengut ning inimeste rahulolu ümbritseva sotsiaalmajandusliku olukorraga. (Maaelu arengu aruanne, 2011: 40) Elujõulisuse indeks, mida Eestis arvutas esmakordselt 2004. aastal Kaja Sõstra, sisaldab endas selliseid komponente nagu rahvastik, töö ja toimetulek, kohaliku omavalitsuse rahalised vahendid, oskused ja innovaatus, majandustegevuse mitmekülsus ning mille abil on võimalik kirjeldada ja ennustada vaadeldavate piirkondade elujõulisust (Eesti piirkondlik..., 2013). Praegu nimetatakse elujõulisuse indeksit KOV-võimekuse indeksiks.

Kohalike omavalitsuste üksuste võimekus tuleneb mitmetest tingimustest. Esiteks territooriumist ning KOV-i elanikest ja nende poolt moodustatud kõikvõimalikest organisatsioonidest, ühendustest, võrgustikest. Teiseks on KOV-üksused valitsemis- ja haldamisstruktuurid, mille võimekus väljendub kõige olulisemalt autonoomses esindusdemokraatias, kohaliku elu korraldamise võimes ja avalike teenuste osutamises. Võimekuse all mõistetakse KOV-võimekuse indeksi koostamisel mõõtu, mis näitab subjekti potentsiaali midagi ära teha. (Kohaliku omavalitsuse..., 2014: 5-6). Eesti linnade ja valdade võimekus väljendub samaaegselt nii kohalikkude omavalitsemist kujundavates eeldustes (nn haldussuutlikkus) kui ka selle valitsemise üldisemates tulemustes kohaliku omavalitsuse territooriumil (Kohaliku omavalitsuse..., 2014: 6).

2014. aasta sügisel avaldatud tulemuste kohaselt asuvad kõige võimekamad omavalitsused Harjumaal. Kõige madalama KOV-võimekusega vallad asuvad Valga- ja Põlvamaal, Tartumaal ja Saaremaal. Pingerea lõpus on vallad, mis asuvad Peipsi ääres või maismaa äärealadel. (Kohaliku omavalitsuse..., 2014)

Lisaks KOV-võimekuse indeksile saab rääkida maaelu arengu indeksist (MAI), mis koosneb järgmistest osaindeksitest: paiknemine, rahvastik, heaolu, ettevõtlus ja maakasutus. Täpsemalt annab maaeluindeksist ülevaate Lisa 1.

Vastavalt väljatoodud indeksitele on Eesti kohalikud omavalitsused jagatud nelja klastrisse, kus klastris 1 asuvad keskmise arengutasemega vallad. Keskmise arengutasemega valdade (kokku 78 valda) klastrile on iseloomulik maakasutuse osaindeksi suhteliselt madalam tase võrreldes kõigi valdade keskmisega. Klastris kõigi teiste osaindeksite väärtused on kõigi valdade keskmisest kõrgemad. Klastrisse 2 kuuluvatel valdadel (39) on kõige madalamad paiknemise, rahvastiku ja heaolu osaindeksi väärtused. Suhteliselt madal on ka ettevõtluse areng ja maakasutuse osaindeks. Tegemist on valdadega, kus maaelu areng on riski all ja

suhteline mahajäämus on muutunud kriitiliseks. Kolmandasse klastrisse kuuluvad vallad saavutasid paiknemise, rahvastiku ja heaolu osaindeksi osas keskmise tulemuse. Kolmanda klasteri vallad eristuvad kõige madalama ettevõtluse osaindeksi ning kõige kõrgema maakasutuse osaindeksi poolest. Sellesse klastrisse kuuluvate valdade näol on tegemist surve all olevate valdadega, kus traditsiooniliste maaliste tegevuste roll on küll oluline, aga sellega kaasneb suhteliselt madal sissetulekute tase. Neljas klaster koosneb Tallinna lähiümbruse valdadest ning Ülenurme ja Jõhvi vallast. Nendes valdades on maakasutuse osaindeksi tase kõige madalam. Põhiküsimuseks muutub neis maalisuse säilitamine ja seega on küsitav, kas neid valdasid edaspidi saabki käsitleda maaelu kontekstis. (Maaelu arengu aruanne, 2011: 53-66)

Kuna Eestis on üheks oluliseks probleemiks sotsiaalne olukord ehk rahvaarvu vähenemine, majanduses, sh just tootmises, toimunud radikaalsed muudatused, maapiirkondade tühjenemine ning üha suurenevad erisused linna ja maaelanike heaolus (Luik, 2006: 17), siis käsitletakse järgnevalt eelpool toodud KOV-võimekuse indeksi olulisemaid komponente andmaks ülevaadet maapiirkondade elujõulisusest.

1.1.2.2. Maaelu arengut iseloomustavad peamised komponendid

Rahvastik. Rahvaarv ja selle koosseis on aluseks iga regiooni, sh maapiirkondade arengu kavandamisele ja planeerimisele. Elanike arvust ja selle vanuselisest jaotusest sõltub, kui palju on tööealisi ja ülalpeetavaid, kui palju on tulevikus vaja erinevaid teenuseid. Noorte arvust sõltub omakorda, milliseks kujuneb piirkonna sündimus ja selle kaudu areng pikemas perspektiivis. (Tammaru, 2009 :33) Eestlaste demograafiline areng on olnud murettekitav alates 1990. aastate algusest. 1989. aastal oli Eesti rahvaarv 1 565 662 inimest, 2000. aastal 1 370 052 inimest ning 2015. aasta 1. jaanuaril 1 312 300 (Eesti rahvaarv..., 2015; Uibu, Aasmäe, Hallik, Luik, 2006: 92-93). Statistikaameti rahvastikuprognosi kohaselt väheneb seniste trendide jätkumisel Eesti rahvaarv järgmise ligi 30 aasta jooksul negatiivse loomuliku iibe ja välisrände saldo tõttu 125 000 inimese võrra ning 2040. aastal elab Eestis 1 195 000 inimest (Statistikaamet koostas..., 2014).

Nooremas tööeas inimeste vähenemist on prognoositud kõikides maakondades suurimaks, keskmises tööeas inimeste arv püsib aga üldjoontes prognoosiperioodil (2011- 2018) stabiilne ning vanemas tööeas inimeste arv kasvab. Noorte arvu vähenemine on ootuspäraselt kõige väiksem Tartu- ja Harjumaal, kuhu saavad noored kogu ülejäänud Eestist. (Tammaru,

2009: 37) Noorte lahkumist peetakse kõige kriitilisemaks küsimuseks elu säilitamisel maapiirkondades, sest nad on kõige aktiivsem osa ühiskonnast. Kui maapiirkondades sulgetakse koolid ja lasteaiad, siis kolivad noored pered neist piirkondadest ära ning uusi noori peale ei kasva. Samas ei ole kohalike maakoolide toimimine seotud ainult sellega kui palju noori konkreetsetes piirkonnas sünnib, vaid tähtis on ka see, kui paljud kohalikest noortest otsustavad sinna kooli õppima jääda. Paljud maanoored eelistavad oma kodulähedasele koolile linnakooli. 2010. aastal Eestis korraldatud pendelrände uuringu järgi on väljaspool oma kodust omavalitsust aktiivsed, kas tööga või õpingutega, ligi kolmandik elanikest. Ligi pooled maanoored õpivad gümnaasiumiastmes kusagil linnas ja 38% noori õpib väljaspool oma koduvalda gümnaasiumis ka siis, kui enda vallas on gümnaasium olemas. (Nugin, 2014: 1447)

Rahvastikuarengu põhjal võib maakonnad jagada 3 gruppi: suureneva elanikkonnaga Harju- ja Tartumaa, kiire elanike arvu vähenemisega Ida-Virumaa ja mõõduka elanike vähenemisega teised maakonnad (Tammaru, 2009: 42). Rahvastikuarengu trendide erinevused ilmnevad kohalike omavalitsuste ääremaastumise taseme lõikes. Prognoosi kohaselt väheneb kõige kiiremini elanike arv ääremaastunud (rahvastiku kahanemine kas viimase 50 aasta jooksul vähemalt poole võrra või alates 2000. aastast keskmiselt vähemalt 1% aastas) omavalitsusüksustes. Omavalitsusüksustes, kus on keskusega nõrgalt seotud külade rühmad, väheneb rahvastik aeglasemalt. Omavalitsusüksuste lõikes on ränne selgelt mõjutatud omavalitsusüksuse asendist maakonnakeskuse suhtes: positiivse rändesaldoga kohalikud omavalitsused asuvad keskuste tagamaal, linnalistest keskustest kaugemal paiknevates omavalitsusüksustes on reeglina iseloomulik negatiivne rändesaldo. (Rahvastiku võimalikud..., 2012)

Rahvastiku arenguga on seotud veel üks probleem, nimelt „pruudipõud“. 2011. aasta rahvaloendusest selgus, et enamikes kohalikes omavalitsustes elab 20-34 aastaseid mehi rohkem kui naisi, samas kui Tallinnas ja Tartus on olukord vastupidine. Olukord, kus omavalitsustes on rohkem mehi kui sündinutusealisi naisi, on ohuks piirkonna rahvastiku juurdekasvule. (Rahvaloenduse andmed..., 2012)

Kohalike omavalitsuste finantsuutlikkus ja teenuste pakkumine. Rahvaarvu vähenemine mõjutab otseselt kohalike omavalitsuste võimekust kohaliku elu-olu korraldamisel. Põhiseaduse kohaselt otsustavad ja korraldavad kohalikud omavalitsused kõiki kohaliku elu

küsimusi iseseisvalt, lähtudes samas seadustega kehtestatud piiridest. Igal kohalikul omavalitsusel on eraldiseisev eelarve ning haldusaparaat. (Kohalik omavalitsus..., 2008: 6) Iga omavalitsuse eelarve on aga tugevalt seotud selles piirkonnas elavate inimeste arvuga, sest Eesti kohalike omavalitsuste suurimaks tulullikaks on nende residentide maksutulud. Vastavalt maksukorralduse seadusele jagunevad kohalikesse eelarvetesse laekuvad maksud kaheks: 1) seadusega kehtestatud riiklikud maksud, mis tervikuna või osaliselt laekuvad kohalikku eelarvesse ning 2) seaduse alusel kohalike volikogude poolt kehtestatud kohalikud maksud. Esimese maksutulud moodustavad üksikisikute tulumaks (2014. aastal oli tulumaksuäär 21%, millest KOV-le laekus 11,6%), maamaks ja ressursimaks. (Eelarve tulud..., 2015) Kui rahvaarv maapiirkondades väheneb, olgu selle põhjuseks siis sündimuse vähenemine või lahkumine maapiirkonna kohalikest omavalitsusüksustest, siis väheneb ka KOV-de tulu ning sellest tulenevalt võimekus tagada oma elanike vajaduste rahuldamine. (Eesti regionaalarengu..., 2013)

Teine suurem sissetulek omavalitsustele on toetused tegevuskuludeks. Riigipoolseid toetusi võib jagada kahte vormi: 1) üldtoetused, mille puhul riik ei määra detailselt, kuidas neid kasutada peab. Eeskätt on nad mõeldud omavalitsuste tulubaaside võrdsustamiseks; 2) määratletud toetused (toetusfond), mis on mõeldud omavalitsustele konkreetsete funktsioonide elluviimiseks ja mida ei saa kasutada muude kulutuste katmiseks. Hetkel sõltub suur osa kohaliku omavalitsuse tulubaasist riigist. (Trasberg, 2015)

Peamised teenused ja võimalused, mida kohalike omavalitsustelt oodatakse, on seotud sotsiaalse ja -teenuste, vanurite hoolekande, noorsootöö, elamu- ja kommunaalmajanduse, veevarustuse ja kanalisatsiooni, heakorra, jäätmehoolduse, territoriaalplaneerimise, valla- või linnasisese ühistranspordi ning valla teede ja linnatänavate korrashoiu korraldamisega, mis võivad olla antud lepinguga ka kellegi teise täita. Lisaks on omavalitsusüksuse ülesandeks korraldada ka oma haldusalas koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, gümnaasiumide ja huvialakoolide, raamatukogude, rahvamajade, muuseumide, spordibaaside, turva- ja hooldekodude, tervishoiuasutuste ning teiste kohalike asutuste ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses. (Kohalikud omavalitsused, 2015) KOV-i ülesannete hulka ei kuulu tervishoiuteenuste, korra- ja päästeteenuste korraldamine. Selleks aga, et tagada oma territooriumil elavate inimeste rahulolu, on oluline, et inimeste vajadused oleksid rahuldatud oma koduomavalitsuses. Vajaduste rahuldamise tagamiseks peab kohalik

omavalitsus tegema koostööd nii riigi, kolmanda ja erasektoriga kui ka kohalike elanikega tagamaks vajaduste rahuldamine läbi mitmesuguste pakutavate teenuste ja võimaluste.

2008. aastal kohalikes omavalitsustes läbiviidud teenustega rahulolu uuringust selgus, et linnainimesed on teenuste kättesaadavusega rohkem rahul kui maainimesed. Teenuste osas vajati kõige enam perearsti, raamatukogu, bussiootepaviljoni, bussijaama ja rahvamaja ning teenuste vajajad hindasid kõrgeimalt kooli, lasteaia ja raamatukogu teenuste kättesaadavust. Kõige madalama hinnangu korraliku teenuse kättesaadavusele pälvisid hooldekodud ja jalgrattateed maal (st maal ja väikelinnades), hooldekodud ning aktiveerimis- ja kaugtöökeskused suurtes linnades. Kõigi hinnangute kokkuvõttes võib tinglikult öelda, et kõige suurem oli rahulolu koolieelsete lasteasutuste teenuste kättesaadavusega (mille puhul oli vajajaid suhteliselt vähe), kõige väiksem tervishoiu- ja sotsiaalteenuste ning transpordirajatistega. (Kaldaru, 2008)

Majandus, ettevõtlus ja töötamine. Kohaliku omavalitsuse võimekus pakkuda teenuseid ja häid elutingimusi sõltub tema majanduslikust võimekusest, sellest kui palju tegutseb piirkonnas ettevõtjaid ning kui palju on loodud töökohti. Need on tegurid, mis hoiavad piirkonnas elanikke, kelle tulumaks on kohaliku omavalitsuse üheks peamiseks sissetulekuallikaks. Ettevõtluse mitmekesisus mõjutab positiivselt piirkonna arengut, pakkudes töövõimalusi erinevatele sotsiaalsetele gruppidele ja parandades teenuste kättesaadavust ka teistele ettevõtetele. Ettevõtluse mitmekesisus, tugevad töökohad ja haritud tööjõud aitavad tasandada regionaalse arengu ebavõrdsust. Samas on see maaelu puhul hinnatud üheks peamiseks nõrkuseks, kus aktiivne majandustegevus ja ettevõtlusaktiivsus on koondunud linnadesse ja suurematesse keskustesse ning toonud sellega kaasa ettevõtjate vähesuse, teenuste kättesaadavuse halvenemise ning atraktiivsete töökohtade nappuse maapiirkondades. (Maaelu arengukava 2014 -2020; Uuring „Maapiirkonna...“, 2012: 13)

Praegu toodetakse üle 60% Eesti sisemajanduse koguproduktist Harjumaal ja Tallinnas, kuhu on koondunud ca 1/3 Eesti rahvaarvust (Üle poole..., 2014). 2013. aastal oli tööga hõivatuid maa-asulates 186 900 inimest ning linnalistes asulates 434 500 inimest. (Eesti. Arve ja..., 2014: 21) Eelnevale viitavad ka Eesti ettevõtjate tegevusalad. Nimelt Eesti ettevõtetest tegutseb 4% primaarsektoris, 29% sekundaarsektoris ja 67% tertsiaalsektoris ehk peamiselt teenustega seotud valdkonnas (Majanduse arendamine..., 2015). Maapiirkondades oli 2011. aastal registreeritud 36 031 majanduslikult aktiivset ettevõtet, mis moodustasid 34,7% kogu

Eesti ettevõtetest. Ettevõtlusaktiivsus oli maapiirkondades 2011. aastal 69,2 ettevõtet 1000 elaniku kohta, mis on Eesti keskmisest näitajast – 78,6 ettevõtet 1000 elaniku kohta – madalam. (Uuring „Maaelu...“, 2012)

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus ega teised õigusaktid ei kohusta omavalitsusi otseselt tegelema ettevõtluse edendamisega. See tähendab, et KOV-id saavad ise vabalt otsustada, kas ja milliste meetmete abil aidata kaasa piirkonna ettevõtluse arengule. Samas peavad kohalikud omavalitsused oluliseks kohalike ettevõtluskeskkonna arendamist ning endi hinnangul ollakse ettevõtjasõbralikud. (Uuringu „Kohaliku...“, 2013)

Probleemsemaks on muutunud maapiirkondades ka tööjõuareaaliga seonduv. Nimelt on inimeste igapäevane mobiilsus tööjõu ja vaba-ajaga seoses intensiivistunud ja pikenenud ning enamike maakonnakeskuste toime oma tagamaa arengu vedajana väljapool Harju- ja Tartumaad ajapikku nõrgenenud (Eesti regionaalarengu..., 2015). See viitab sellele, et maapiirkondades, mis jäävad linnadest kaugemale, on vähe atraktiivseid töökohti ja puuduvad head vaba aja veetmise võimalused.

Eesti puhul on paljude maapiirkondade oluliseks sõlmprobleemiks inimestele töökohtade ja kvaliteetsete teenuste kättesaadavuse kindlustamine. Kuna maapiirkondade elanike igapäevaelu, eriti töö ja õppimine, on järjest rohkem seotud linnadega, siis on inimeste maale jäämise/tulemise eeltingimuseks head võimalused elanike liikumiseks keskuste ja kaugemate maapiirkondade vahel. Mobiilsuse suurenemine ja liikumisvõimaluste parandamine pakub ka äärealadele uuenenud arenguvõimalusi, võimaldades saada lihtsamini osa erinevates kohtades pakutavatest töökohtadest või teenustest vajaduseta mujale elama kolida. Täna ühendusvõimalused on hõreasustuspiirkondades aga sageli puudulikud, mida peegeldavad ka suhteliselt suured aeg-ruumilised vahemaad lähimate keskustega. Maapiirkondade ühistranspordisüsteem ei arvesta sageli inimeste igapäevaseid liikumisvajadusi ega ole enamasti ka piisava katvusega, kuna liinivõrk on aastate jooksul hõrenenud. (Eesti regionaalarengu..., 2015)

Eelnevale lisaks sõltub inimeste heaolu ja elukvaliteet maapiirkondades olulisel määral teenitavatest sissetulekutest. Kuigi keskmiste sissetulekute regionaalsed erinevused on viimastel aastatel proportsionaalselt vähenenud, on sissetulekute summaarsed erinevused endiselt suured (erinedes 2010.aastal maakonniti 229 euro ulatuses). Sissetulekute regionaalse

ühtlustumise taga tuleb osaliselt näha siiski tööalase pendelrände intensiivistumist suurematesse keskustesse. (Samas, 2015)

Kokkuvõtvalt on hetkel maaelu arengu peamiseks väljakutseteks see, kuidas tagada piisav elanike juurdekasv ning maakogukondade majanduslik areng ja stabiilsus, mis võimaldaks tagada piirkonna elanike heaolu. Azzopardi (2011: 186) on iseloomustanud hästitoimivaid ja elujõulisi kogukondi selliste tunnustega nagu tugev majanduslik tase, pikaajaste selgelt sõnastatud sihtidega arengukava, ühise eesmärgi nimel tegutsevad sotsiaalsed partnerid, toimiv vabatahtlik sektor, toimiv aruandesüsteem, hästitoimiv valitsemine, tugev sotsiaalne kapital ning see, et kohalikel elanikel on kindel tunnetus oma piirkonnast ja selle olemusest. Need tunnused liidavad piirkonna elanikke ning muudavad kogukondasid elujõulisemateks ja jätkusuutlikemaks. Eri piirkonnad vajavad aga arengu toetamiseks erinevaid meetmeid. Kui mahajäänud piirkonnas puuduvad looduslikud eeldused tootmise arendamiseks ning see ei ole ka väljastpoolt tulevatele investoritele ligiõmbav, tuleb paikkonna edendamiseks kaasata rohkem inimkapitali ja sotsiaalset kapitali. (Kaldaru, Päll, Treiberg, 2015) Ehk teisisõnu on lisaks hästitoimivale majandusele ja valitsemisstruktuurile oluline ka inimeste omavaheline suhtlus, sotsiaalne kapital ning paigatunnetus, tugev arusaam sellest, et kuulutakse konkreetsesse kogukonda ja piirkonda. Järgnevas alapeatükis annabki töö autor ülevaate identiteedist ja selle seosest kogukonna ja paigaga.

1.2. Identiteet ja seotus piirkonnaga

Identiteet on mõiste, millele käesolevas töös keskendutakse kui ühele olulisele osale kogukonna olemusest. Alapeatükis antakse ülevaade identiteedi mõistest ja tähendusest ning peatutakse kollektiivsel ja paigaidentiteediga seonduval. Alapeatüki lõpetab ülevaade „kodu“ ja „kodutunde“ tähendusest, mis on oluline teema mõistmaks indiviidide ja gruppide püsimist ning identiteedi kujunemist konkreetses paigas ja grupis.

1.2.1. Identiteedi mõiste

Identiteedi mõiste on kaasaegses teaduskirjanduses olulisel kohal, ning seda on käsitletud väga erinevatest perspektiividest lähtudes, kuid senini puudub kindel seisukoht selle kohta kui palju peaks identiteeti kasutama kirjeldamiseks ja mõistmaks sotsiaalset reaalsust. Samuti pole identiteedi erinevate tähenduste kohta selgelt kokkulepitud tähendust ja arusaama. Ühest

küljest kasutatakse mõistet identiteet igal pool ja kõikjal, kuid samas pole seda nagu kuskil. Mõiste ülekasutamine tekitab segadust ja valearesaamu. Identiteediga seotud sõnavara saab kasutada nii kirjeldavas, seletavas kui normatiivses tähenduses. Kirjeldavas tähenduses saab identiteedi puhul rääkida rahvuslikust, soolisest jms enesemääratlusest, eelistustest, grupitunnustest, personaalsest eripärast ja paljust muust, mis kõik aitavad kirjeldada seda kes üks või teine on. Kasutades eelnevaid tunnuseid indiviidi või grupi identiteedi kirjeldamiseks, ei pruugi aga erinevad tunnused meile sama infot anda. Seletavas tähenduses tuleb identiteedi mõiste kasutusel sageli siis kui erinevate nähtuste kirjeldamisel leitakse seoseid enesemõistmisega, psühholoogilise heaoluga või sotsiaalsete muudatustega. Normatiivses tähenduses tõlgendatakse identiteedi olemasolu positiivse ja soovitud suurusena, samas kui identiteedi puudumist käsitletakse negatiivsena. Just poliitiline diskussioon enesemääratluse kohta annab sellele normatiivse ja moraalse väärtuse, kus igaühel on õigus oma identiteedile. (Verkuyten, 2004: 39-42)

Identiteedi uurimisega on seotud paljud erinevad teadused: psühholoogia, sotsioloogia, antropoloogia, filosoofia ning igas valdkonnas on identiteeti käsitletud erineval viisil ja erinevast perspektiivist. Peamise erinevusena näiteks psühholoogias ja sotsioloogias on küsimus, kas identiteeti peaks käsitlema kui fikseeritud, püsivat nähtust või kui omistatud ja muutuvat nähtust, mis sõltub erinevatest sotsiaalsetest muutujatest ja keskkonnast. (Trifunovic, 2011: 161)

Mõiste „identiteet“ viitab sarnasusele ehk soovile olla millegagi sama, ühtne, jätkuv. Sotsiaalne identiteet on seotud suhtega indiviidi ja teda ümbritseva keskkonna vahel. Identiteet on seotud kuuluvusega ehk sellega, mis on sarnane osade inimestega, kuid mis teistest eristab. Peamiselt annab identiteet aga teadmise personaalsest asukohast ja enda individuaalsest olemusest sotsiaalses struktuuris (sotsiaalsed suhted ja sellest tulenev liikmelisus), mis on oma olemuselt suurem ja püsivam kui mingid kindlad olukorrad, kuhu inimene satub. (Verkuyten, 2004: 42-43; Weeks, 1991: 88, viidatud Macionis, Plummer, 2012: 227-228 vahendusel) Identiteet tähistab neid sotsiaalseid ja kultuurilisi positsioone, millega inimene ennast samastab. Konkreetse inimese identiteet kujuneb eri kategooriate kaudu, millest osa on kaasasündinud (nt rass, sugu), osa talle kasvukeskkonna poolt kaasa antud (nt kodakondsus), osa aga on vabalt ise valitud (kuuluvus subkultuurilistesse gruppidesse). Nendega kaasneb ka muid lisamõjutusi, nt sotsiaalne staatus või soorollidest tulenevad ootused. Mõned kategooriad võivad inimesele meeldida, mõned mitte ning erinevad

kategooriad võivad olla omavahel ka vastuolus. Vastuolude puhul lähtuvad inividid siiski eelkõige oma peamisest identiteedist, millel on nende jaoks olulisim tähendus ja millega on seotud peamised kogemused. Peamine identiteet on suhteliselt püsiv ajas ja ruumis. (Raud, 2013: 52; Giddens, 2001: 29)

Identiteet ei tähenda kindlaid iseloomulikke tunnuseid, mida omistatakse mingile kindlale inimeste grupile. Sotsiaalteadlaste arvates on identiteedi puhul tegu eelkõige sotsiaalse konstruktsiooniga, mis seostub suhtega teistesse inimestesse ja gruppidesse. Tunnused, mida ühele grupile omaseks peetakse, on valikulised ning võivad tuleneda kultuurist, etnilisest taustast, geograafilistest tingimustest jne, kuid eelkõige on oluline, et ükski tunnus pole fikseeritud ja püsiv. Erinevad grupiliikmed võivad erinevatel ajamomentidel omistada tunnustele erinevaid tähendusi ning see muudab grupiidentiteedi dünaamiliseks, pidevalt muutuvaks protsessiks. Samuti eeldab identiteet, et oleks olemas nõ „teised“ – teised inimesed või grupid, kellest saab end eristada või kellega vastanduda. Seega on identiteet suhteline. (van Dam, 2008: 29-30)

Kokkuvõtvalt võib identiteediks nimetada väärtuste ja kontseptsioonide kogumit ja nendega seotud toiminguid, mis aitavad grupil või üksikisikul end teistest eristada. Identiteet on sotsiaalne orientiir, mis aitab määrata subjekti või grupi positsiooni teiste suhtes. Identiteet, väljendudes kontrastides ja relatsioonis, on enese ja võõra identifikatsiooni protsess. (Rosenberg, Weydt 1992: 220; Rosenberg 1992: 68, viidatud Jürgenson 2002: 30 kaudu)

Kui lähtuda David Riesmani uurimusest „The Lonely Crowd“, siis **traditsioonilistes ühiskondades**, mis on tema sõnul just traditsioonidest ka juhitud (*tradition-directedness*), on inividide identiteet püsiv, fikseeritud juba sündides ning sellistes ühiskondades on inimestel selge arusaam kes ja millised nad on. Sellised ühiskonnad vastavad nt ka Tönnies'i poolt kirjeldatud *Gemeinschaft'le* (Bertotti et al., 2015; Hillyard, 2007: 7-8) ja Durkheimi *mehaanilisele solidaarsusele* (Giddens, 2001: 9; Poggi, 2000: 48). Sellistes kultuuri poolest konservatiivsetes, traditsioonidest juhitud ühiskondades käituvad ja mõtlevad inimesed sarnaselt, sest kõigil on üks kindel kultuuriline taust. (Macionis, Plummer, 2012: 229-230) Traditsioonilistes ühiskondades on identiteet peaaegu alati olnud osa kultuurilisest kompetentsist, mida inimene pidi üles kasvades omandama (nt usuline kuuluvus, hügieeninormid jm) ning mida ühiskonna liikmed ise pidasid loomulikeks ja muutumatuteks (Raud, 2013: 63).

Modernsetes, väga kiiresti muutuvates **ühiskondades** elavad inimesed leiavad, et traditsioonilised ühiskonnad on liiga rigiidsed ning piiravad. Selliste ühiskondade liikmed hindavad kõrgelt individuaalsust, paindlikkust, kohanemisvõimet. Riesman kirjeldab kaasaegsete ühiskondade liikmeid teistest juhitud (*other-directedness*) indiviididena, kes on vastuvõtlikud uusimatele trendidele ja moele ning väljendavad end sageli teisi imiteerides. Modernsete, pidevalt muutuvate ühiskondade inimesed katsetavad ja otsivad oma identiteeti, mida iseloomustab sageli pinnapealsus, ebajärjekindlus ja pidev muutumine. Modernse ühiskonna sõnumiks on otsida iseenda tõelist poolt, sealjuures muutub aga ühiskond nii kiiresti, et inimestel ei olegi võimalik aru saada, kes nad tegelikult on. (Macionis, Plummer, 2012: 229-230) Uuemad lähenemised identiteedi kohta oletavad, et igasuguses ühiskonnas on identiteet alati olnud rohkem või vähem avatud subjektiivsetele kohandustele ning sisemisele kriitikale. 20. sajandil toimunud laiaulatuslik sotsiaalne vabanemine on muutnud suure osa varem inimesele valikuvõimaluseta omistatud identiteedikategooriaid vabalt valitavateks. (Raud, 2013: 64)

Kaasaegses, **postmodernses ühiskonnas** saab rääkida juba uutest, postmodernsetest identiteetidest, mis on vähem ühendatud ja üha enam killustunud (Macionis, Plummer, 2012: 229-230). Moodne identiteedikäsitus eeldab mitme eritasandilise identiteedi olemasolu samal inimesel või grupil ja sellisel juhul saab rääkida bi- või trilateraarsest identiteedist (Torop, 2015). Tegemist on detsentraliseeritud identiteediga, mis viitab protsessile, kus indiviidi keskne olemus, arusaam iseendast on nõrgenenud ja destabiliseerunud erinevate ühiskonnas aset leidnud muutuste tõttu (globaliseerumine, feminism jne). Need muutused ning lisaks üha enam nõ „uusi hääli“ ühiskonnas seavad inimesed silmitsi vajadusega otsida uusi määratlusi iseenda kohta. Giddens ütleb refleksiivse identiteedi kohta järgmist: „...tänapäevase sotsiaalse elu avatuse, tegevuskeskkondade mitmekesisuse ja eeskujude paljususe tõttu on elustiili valik olulise tähtsusega identiteedi loomisel ja igapäevases tegevuses. Refleksiivselt korraldatud elu on saanud üheks olulisemaks osaks iseenda identiteediloomes.“ (Macionis, Plummer, 2012: 229-230; Giddens, 2001: 30)

Minnes põgusalt tagasi küsimuse juurde, kuidas identiteet kujuneb ja millest see koosneb, siis võib viidata Eriksoni käsitlusele, kus arusaam iseendast kujuneb isiksuse kasvu ja eneseteadvuse kaudu ning lisaks ka läbi indiviidi osalemise teda ümbritsevas sotsiaalses keskkonnas. Vastavalt Eriksonile läbib iga inimene kaheksa arengutaset, kus toimub indiviidi kujunemine, kooskõlas tema bioloogilise küpsemisega. Sealjuures toimub indiviidi sisemine

areng sotsiaalses keskkonnas, millel on oma ajalugu ja kultuur ning mis tahes-tahtmata avaldab mõju indiviidi kujunemisele. (Gleason, 1983: 6)

Personaalne enesemääratlus, nt inimene naissoost, eestlane jne, ei anna siiski tema kohta väga palju infot. Kuna inimesed tegutsevad sotsiaalses keskkonnas gruppides, on olulisemaks määratluseks tema kuulumine erinevatesse sotsiaalsetesse gruppidesse. Järgnevalt vaadeldaksegi täpsemalt grupiidentiteediga seonduvat.

1.2.2. Grupiidentiteet ja seos kogukondadega

Identiteet koosneb mitmetest erinevatest tasanditest, kus kõige üldisemalt saab eristada personaalset ja kollektiivset identiteeti. Mitmed teadlased, nt Legare, on välja toonud identiteedi kolm erinevat tasandit: 1) individuaalne identiteet (personaalne), 2) sotsiaalne identiteet (vanus, sugu jms) ja 3) grupi- või kollektiivne identiteet, mis omakorda jaguneb kultuuriliseks (kultuurigrupp, nt inuit) ja territoriaalseks (üks ruumiline üksus, mingi konkreetne piirkond). Mitmed teised teadlased, nt Dorais ja Searles, toetuvad oma töödes eristamisele, kus skaalal on vastandatud individuaalne kollektiivsega ja regionaalne rahvuslikuga. Nende jaoks on kollektiivne identiteet algupäraselt psühho-sotsiaalne (sugu, sotsiaalne klass) ning kultuuriline, kus väljendatakse seoseid spetsiifiliste sümbolite (nt käitumisreeglid, mõtteviisid) või materiaalsete asjadega (rietus, ehted vm). (van Dam, 2008: 30)

Sotsiaalset ja kollektiivset identiteeti kasutatakse sotsiaalpsühholoogias sageli samatähenduslikult, viidates nähtusele, kus indiviidi enesemääratlus sõltub osaliselt tema seotusest mõne sotsiaalse grupiga (Ehala, 2015). Kõige levinum seletus sotsiaalsele identiteedile pärineb Tajfel'lt: „sotsiaalne identiteet on see osa indiviidi mina-kontseptsioonist, mis tuleneb tema teadmisest kuulumise kohta sotsiaalse(te)sse gruppi(desse) koos sellega kaasneva väärtuselise ja emotsionaalse tähendusega“ (Tajfel, 1981: 225, viidatud Valk, 2001 vahendusel). Kõige tuntumaks käsitluseks sotsiaalse identiteedi kohta on sotsiaalse identiteedi teooria ja enesekategoriseerimisteooria. Sotsiaalse identiteedi teooria toetub eelarvamustele, diskrimineerimisele ja erinevatele tingimustele, mis on seotud grupisisese käitumisega, nt konflikt, juhtimine jm. Enesekategoriseerimisteooria keskendub põhilistele kognitiivsetele protsessidele, peamiselt sotsiaalsetele kategoriseerimistele, mille tulemusena seostab inimene end mingi grupiga, konstrueerib ennast ja teisi vastavalt grupireeglitele ning käitub grupile omaselt. See omakorda loob grupiga seoses konkreetse

prototüübi või nägemuse inimestest, kes sinna gruppi kuuluvad ja kuidas nad käituvad. (Hogg, Reid, 2006: 9-11)

Kollektiivseks identiteediks võib pidada kollektiivset meie-tunnet (Kirch, 2002: 87). Eisenstadt ja Giesen'i arvates on kollektiivne identiteet eelkõige aga sotsiaalne konstruktsioon, millel puudub püsiv ontoloogiline struktuur (Pozarlik, 2015). Identiteet on alati kollektiivne ning muutub üksikisiku omaks identifitseerimise kaudu (Raud, 2013: 64). Individuaalne grupi liikmeks olemine baseerub jagatud identiteedil. Mingist grupist rääkides peame silmas, et selle liikmetel on midagi ühist, näiteks keel, rass, vanus, usk, elukutse, vaba aja veetmise viis jms. Küsimusele „Kes ma olen?“ võib vastata mitmeti. Võime rääkida kultuurilisest, etnilisest, korporatiivsest, usulisest, ealisest jne identiteedist. Grupiteadvusega paralleelselt eksisteerib vajadus end teistest eristada. (Jürgenson, 2002: 30) Kuna inimesed kuuluvad samaaegselt paljudesse erinevatesse gruppidesse, siis on neil samaaegselt ka mitmeid võimalikke grupi- või siis ka kollektiivseid identiteete, mis on omakorda erinevatesse tasanditesse organiseeritud, nt sugu, rass, religioon, elukutse jne. Samas jaguneb iga tasand omakorda veel erinevateks kategooriateks, nt soo puhul mees ja naine, religioonide puhul aga juba rohkemateks alajaotusteks. (Ehala, 2015)

Sotsiaalsest identiteedist rääkides, saab välja tuua Wentholti käsitluse grupikuuluvusest, kus omavahel on üksteist mõjutamas kolm erinevat identiteediga seotud komponenti: 1) sotsiostruktuuriline komponent, 2) kultuuriline komponent ning 3) ontoloogiline komponent. Esimene on seotud erinevate sotsiaalsete tunnustega, mille alusel on võimalik inimesi kategoriseerida. Kultuuriline komponent hõlmab endas erinevate gruppidega kaasnevaid ootuseid ja määratlusi käitumise ja normide osas. Kolmas ehk ontoloogiline komponent viitab ootustele inimeste konkreetsele käitumisele ning sellele kuidas neid nähakse. See ei pruugi olla alati eraldi vaadeldav sotsiaalse identiteedina. (Verkuyten, 2004: 43-48)

Inimesele on omane ennast teatud kogukonnaga samastada, see tähendab identifitseerida. Selle põhjuseks on inimese teadvuse eripära: inimesed ei saa endale ette kujutada lõpmatuid vorme, seega ei oska nad ennast määratleda ebamääraste vormide osadena. Identifitseerides ennast teatud kogukonnaga kujundab inimene seeläbi piire, kus tunneb ennast kindlalt kui teatud kogukonna esindaja. (Sharov 2006, viidatud Gavrylova, 2013 vahendusel)

Identiteet ei kasuta üksnes ajalist ja sotsiaalset mõõdet, inimesed seovad end aktiivselt ka ruumilise keskkonnaga (Jürgenson, 2002: 31). Identiteet on ka ruumiline mõiste ning

identiteetide loomise või konstrueerimise ruumid osutuvad sotsiaalselt tähenduslikuks (Torop, 2005). Identiteedi seosest indiviidi ümbrusega on kirjutanud juba Oscar Handlin oma töös „Uprooted“, mis ei keskendu küll identiteedile, vaid juurtetusele, üksindusele, võõrandumisele (Gleason 1983: 4):

„Vanas Maailmas, kindlas majas ühes kindlas külas, nendel põldudel nende puude ääres, oli olnud nende iseloom ja nende identiteet. Need asjad tunnistasid selle inimese (maamehe) mina, kinnitasid ta mingi koha, nähtava universumi külge“.

Paigale annavad tähenduse ja määravad ära tema ülesehituse ja olemuse paigana ühiskondlikud suhted, ajaloolisel taustal kujunenud sotsiaal-kultuuriline tähtsus ja inimeste igapäevaelu (Lindroos, 2009: 1499-1513). Paigatunnetust (*sense of place*) on kirjeldatud mitmel viisil. Relph (1976) kirjeldab paigaidentiteedina ühe paiga olemust ja samasugusena püsimist, mis teda teistest eristab. Püsiv identiteet sisaldab kolme olulist komponenti: 1) piirkonna füüsilised tunnused, 2) piirkonnale omased tegevused, situatsioonid ja üritused ning 3) indiviidide ja gruppide poolt loodud paigaga seotud tähendused, mis põhinevad paigaga seotud mälestustel, kogemustel ja kavatsustel. (Seamon, Sowers, 2015) Stedman (2003) pakub paiga kirjelduseks välja nelja peamist tunnust: 1) füüsilised tunnused, 2) paigaga seotud inimeste käitumismustrid, 3) tähendus (paigaga seotud kirjeldused) ja 4) hinnangud (seotus, identiteet, sõltuvus, rahulolu) (Stedman, Amsden, Kruger, 2006: 394). Eelnevaga kattuvat tähendust pakub Agnew (1987), kelle käsitluses on kohaga seotud 1) selle piirkond ehk roll ühiskondlikus majanduses, 2) asukoht ehk paiga institutsionaalne ülesehitus ning 3) paigatunnetus ehk kohaga seotud identiteet ja tähendused (Manuel-Navarrete, Redclift, 2009: 3-4).

Rääkides täpsemalt inimeste ja paikade identiteetidest, siis nende põimumine on pidev protsess, kus sotsiaalsed suhted toimivad asustuses ja ehitistes (näiteks kodudes, rahvamajades, koolides jne). Paigad on sotsiaalse praktika materialiseerumise tulemus. Inimesed muutuvad ja inimeste suhted muutuvad ning koos sellega muutuvad ka paigad ja nende tähendus inimeste jaoks. Keskkonna mõistmine sealjuures sõltub inimeste east, soost, elustiilist, antud paigas elatud ajast ning füüsilisest, sotsiaalsest ja kultuurilisest keskkonnast, milles inimene on elanud ja üles kasvanud. (Lindroos, 2009: 1499-1513)

Inimeste tegevus on üldjuhul koondunud sotsiaalsetesse struktuuridesse, mis on oluliseks osaks paikade identiteedi konstrueerimisel, mis võimaldavad ja samas piiravad sealsete

inimeste tegevust ja aktiivsust. Paiga identiteet on midagi sellist, mis haakub selle paiga inimestega, kes eri ajal, eri põhjustel loovad paigaga seotud lugusid ja kujundavad selle imagot. Vastavalt Hollandi geograafide(le) Huigen ja Meijering (2005) kontspetsioonidele paigast ja selle identiteedist saab välja tuua kuus peamist mõtet:

1. Paik kui sotsiaalne konstruktsioon. Paigale identiteedi omistamise protsessis eristasid Lynch (1960, 1995) ja Rose (1995) kaht protsessi, kus 1) paiga identiteedi protsess põhineb paigaga seotud positiivsetel tunnetel: kodutunne, perekondlikkus, sõbralikkus jm ning 2) negatiivsetel tunnetel, kus paik tekitab ängi ning mis võib ulatuda ebasõbralikkusest hirmuni paiga suhtes. Need protsessis on seotud pigem inimeste, kultuuri ja tunnetega kui paiga enesega.
2. Paiga identiteet põhineb paiga iseloomulikel tunnustel. Organiseeritud ülesehitusega paikadele, mis koosnevad majapidamistest, ettevõtetest jm, omistavad inimesed identiteedi, et saavutada mingeid sisemistel vajadustel ja/või välimistel väärtustel põhinevaid eesmärgi. Oluliseks võivad osutada ka paiga välised tunnused, nt mitmekesine loodus, mere olemasolu vms.
3. Paiga identiteet on suures osas minevikust pärit. Kuna tulevikku ei teata, siis kasutatakse paiga identiteedi loomes selle minevikuga seotud omadusi, selle ajaloolist pärandit.
4. Paiga identiteet on vaieldav. Paikadega seostuvad lood, mida kohalikud inimesed ise enda kohta räägivad ning mida teised sellest paigast arvavad. Näiteks nõrga või olematu identiteediga paikadest ei arvata mitte midagi.
5. Paiga identiteet on seotud konkreetse kontekstiga. Paiku võib vaadelda ajas muutuvana, aga ka ruumis erinevate sotsiaalsete rühmade ja üksikindiviidide perspektiivist lähtudes.
6. Paiga identiteet on pidevas muutumises. Paiga identiteeti loovad eri inimesed, eri ajal ja erinevatel põhjustel, samuti luuakse erinevaid lugusid paika kuulumise kohta. Samuti muutub kontekst, kus inimesed viibivad. 20. sajandi jooksul on muutunud maapiirkondade elukeskkond aristokraatlikust maaomandist talude päriseksostmise, kollektiviseerimise ja privatiseerimiseni 1990ndatel.

(Lindroos, 2009: 1499-1513)

Kohaidentiteet baseerub oluliselt selle elukeskkonna väärtustele, mis võivad ühe piirkonna elanikel suures osas kattuda ning tähendab seda, et elanike identiteet on mõjutatud nende kasutatavast ruumist. Samas see elukeskkond, mida kasutatakse igapäevaselt, avaldab teistsugust mõju enesemääratlusele kui see, mida külastatakse vaid mõni kord aastas. Kuid ei pruugi see tähendada, et viimane oleks inimeste jaoks vähem tähtis kui esimene. Lisaks praktilistele kaalutlustele on elanike arvamus ruumilistest arengutest mõjutatud ka sellest, millisena oma elukeskkonda tajutakse ja mida selles väärtustakse. Identiteediväärtust omistatakse tihti aladele ja objektidele, mis on kohalike elanike arvates olulised. (Ruumi tajumine... 2009: 7, 11) Hoolimata individuaalsetest erinevustest vormib inimesi ka neid ümbritseva piirkonna üldine olemus. Piirkondlikud identiteedid on ühiskondade vaimseks produktiks, mis tekivad füüsilise territooriumi (keskkonna) ja piirkonnas elavate inimeste mälestuste ja mõtete omavahelise interaktsiooni käigus. (Raagmaa, 2000: 138)

Piirkondlikul identiteedil on oluline mõju inimekäitumisele hõlmates sealjuures nende igapäevast kogemust ja varasemaid mälestusi. Piirkonnaga seotud enesemääratlus avaldab tugevat mõju kohalikele arengule. Omades tugevat identiteeti piirkonnaga on see ühelt poolt takistuseks elanike emigreerumisele ning teisalt aitab kohalikel inimestel leida võimalusi oma piirkonna arendamiseks. Lisaks sellele on oluline piirkondlik reputatsioon, mis tuleneb kohalikest kultuurist ja identiteediloomest. Mida kõrgem on paiga reputatsioon, seda suurema tõenäosusega meelitab see kohapeale uusi elanikke, ettevõtjaid, investoreid ja töökohti. Tugeva identiteediga paikades elavad inimesed, sest neile meeldib seal elada. Luues seeläbi head mainet ning meelitades investoreid, luues töökohti, tuuakse piirkonda ka neid inimesi, kelle jaoks teadlikkus ja seotus kogukonnaga pole nii tugev. (Raagmaa, 2000: 152-154)

Kokkuvõtvalt võib paigaidentiteeti tõlgendada kui protsessi, kus läbi suhtluse paigaga kirjeldavad inimesed iseennast kuuludes mingisse konkreetsesse piirkonda (Stedman, 2002, viidatud Hernandez et al. 2007 vahendusel). Paigaidentiteet on osa individuaalsest identiteedist, mis on suhtes teda ümbritseva keskkonnaga ning sellega seotud uskumuste, ideede, tunnete, väärtuste, eesmärkide, käitumisnormide ja keskkonda sobivate oskustega (Proshansky, 1978: 155, viidatud Stedman, Amsden, Kruger, 2006: 396 vahendusel).

Koha- ja paigaidentiteediga seostub tugevalt ka kohakiindumus, mis tähendab indiviidi positiivset ja tundelist seotust mingi konkreetse paigaga, kuhu jäädakse elama ning kus tuntakse end mugavalt ja turvaliselt (Hidalgo ja Hernandez, 2001, viidatud Hernandez et al.

2007 vahendusel). Üks peamisi kohakiindumusega seonduvaid aspekte on konkreetses kohas elatud perioodi pikkus ehk inimesed, kes on kauem piirkonnas elanud, on sellesse ka rohkem kiindunud (Riger ja Lavrakas, 1981; Taylor, Gottfredson, ja Brower, 1984, viidatud Hernandez et al. 2007 vahendusel). Teadmine, et ollakse paigaga seotud, tuleb läbi kogemuse ning see annab lojaalsuse paigale (Greverus 1972: 53, 1979: 28, viidatud Jürgenson 2002: 32 vahendusel). Samas mõjutavad kohakiindumust ka suhete arv kogukonnas, kodu omamine ning juurte omamine piirkonnas (Giuliani, 1991; Brown et al., 2003 ning Hay, 1998a, viidatud Hernandez et al. 2007 vahendusel). Juurte omamine on üks tugevamaid kohakiindumuse, identiteedi ja kaasatusega seotud tegureid kogukonnas (Cross, 2001).

Identiteet ei tähenda enda sidumist ajalise ja sotsiaalse mõõtmega, vaid selle juurde kuulub ka aktiivne ruumi omastamine, kujundamine ja enda sisseseadmine selles. Oluline on kollektiivsus ja kollektiivse mälu mõiste. (Greverus 1972: 53, 1979: 28, viidatud Jürgenson 2002: 32 kaudu) Aktiivne ruumi omastamine haakub mõistega ruumi „kodustamisest“. „Kodustatud“ osa maailmast on see, millest saab kõnelda, millele omistatakse tähendusi ja väärtusi ning mille suhtes on võimalik teadlikult tegutseda. (Wagner, 1998: 307)

Kokkuvõtvalt tähendab grupiidentiteet kogukonnas indiviidide kollektiivset enesemääratlust ühes konkreetses füüsilises paigas, millel on oma ainulaadsed füüsilised tunnused ning mis on piiritletud sellel territooriumil elavate indiviidide ja gruppide omavaheliste suhetega. Suhted on samas tugevalt seotud piirkonnas elavate inimeste juurte ning paiksusega, mida mõjutab tugevalt arusaam, kas inimesed peavad seda paika oma koduks või mitte.

Mõistet **kodu** on väga raske täpselt piiritleda. Kodu võib nimelt käsitleda konkreetse funktsionaalse ruumina, kuid samas on väga oluline ka sotsiaalpsühholoogiline tahk (Rootalu, 2002: 99). Kodu on inimese elu keskpunkt ja tähtsaim koht maailmas. Enamasti on koduga lahutamatult seotud pere. (Jaago, 2002, 90)

Easthope (2008) toob välja Saundersi ja Williamsi (1988) käsitluse kodust kui ruumilis-sotsiaalsest üksusest, mis üheltpoolt hõlmab maja (*house*) füüsilisi omadusi ning teisalt perega (*household*) seotud sotsiaalsed suhted. Nad toovad välja, et kodu on esmane nõ „kohalik“ füüsiline üksus, mis on aluseks sotsiaalsetele suhetele ja institutsioonide loomisele ja taastootmisele. Easthope (2008) viitab Porteousile (1976), kelle arvamuse kohaselt rahuldab territoorium sealsete elanike vajadusi pakkudes identiteeti, turvalisust ja arenguvõimalusi. Inimese arengule, enesetunnetusele ja väärtushinnangute kujunemisele pannakse alus kodus.

Seega tuleks alustada lapsepõlvkodust ja inimese mõistmiseks uurida peresuhteid. Kodu on selles suhtes vaadeldav nagu protsess, mis kulgeb kogu elu kindlates ruumilistes ja ajalistes piirides. (Rootalu, 2002: 99) Giuliani (1991) ja Gurney (2000) rõhutavad kodust rääkides selle emotsionaalseid omadusi ning Somerville (1992, 1997) seob kokku koduga seonduvalt selle ruumilise, emotsionaalse ja sotsiaalse tähenduse. Seega on kodud kohad, millel on oluline sotsiaalne, psühholoogiline ja emotsionaalne tähendus indiviididele ja gruppidele. Kodu pole ainult füüsiline maja ja selle ümbrus, vaid see hõlmab ka seal olevad sümboleid (näiteks emotsioonid, isiklik ruum jm). (Easthope, 2008: 134-136; Jaago, 2002: 88) Easthope (2008) toob välja Heideggeri arusaama kodust kui kohast, kus inimeste ja asjade vahel on tekkinud hingestatud suhe ning ka Bachelardi arvamuse, mille kohaselt kodu on võtmeelement loomaks suhet inimeste ja nende kindlasse paikkonda kuulumise vahel. Kodu on koht, mis on tugevalt tähendusega laetud ning mis pakub stabiilsust ja püsimist samasugusena muutuvad ajas. (Luks, 2013: 410-414)

Kodu aitab inimesel maailmas orienteeruda. Kodu mõiste juurde kuulub küsimus identiteedist ja sotsialiseerumisest. Identiteet pole muutumatu suurus, vaid lakkamatult teisenev sotsiaalpsühholoogiline realiteet. (Rootalu, 2002: 99) Kodu on identiteedi alus üksikisikutele ning kogukonna liikmetele. Kodu ei ole üksnes maja, milles juhtumisi elatakse, see ei ole miski, mis võib asuda ükskõik kus, mida võib välja vahetada, vaid tähenduse asendamatu kese. (Relph 1976, viidatud Soovik, 2015 kaudu) Relph (1976) on seisukohal, et oma kõige sügavamal kujul on kodu „kiindumus mingisse kindlasse ümbrusesse (*setting*), millega võrreldes kõigil teistel kohtadega seostuvatel assotsiatsioonidel on üksnes piiratud tähendus.“ (Soovik, 2015)

Kiindumust teatud kohta võib käsitleda kodutundena, mis võib olla eelkõige seesmine, suhetele rajanev (Jaago, 2002: 94). Kodutunnetuse alusena rõhutavad Bachelard ja temast inspiratsiooni ammutavad inimgeograafid lapsepõlvkogemust. Relph (1976) kirjutab, et just kohad on lastele enda mina loomise aluseks. Lapsepõlvkohad omandavad sageli suure tähendusrikkuse ja neid meenutatakse hardusega. (Soovik, 2015) Lapsepõlves on kõige tähtsam vanemate juuresolek ja alles seejärel ümbrus. Vanemas eas tuuakse esimesena esile aga tuttav ümbrus, mis ei vähenda lähedaste inimeste vajadust. (Jaago, 2002: 94)

Kodutunne on seotud ka paiga eripäraga. Igapäevase eluruumiga on seotud kodutunne ja identiteet. Teatud ruumi komponendid ja nende suhted on need, mis loovad tuttava eluruumi

füüsilise omaduse ning siin saab rääkida paiga vaimust. Paiga vaimu jaoks on tähtsad kolm komponenti ehk 1) paiga füüsiline olemus, 2) paiga kasutus ja 3) paiga kultuuriline kontekst. Osadel paikadel on inimeste poolt selgemini ja tugevamini tajutav paiga vaim kui teistel või siis lihtsalt teistest erinevad tunnused. (Küla arengukava..., 2015) Kodutunde puhul räägitakse mõnikord ka kodususest, mis vastandub võõrapärasusele ning mille alusel on võimalik kodu ja kodutunnet eristada muudest kohtadest (Luks, 2013: 412-413). Kodutunde või kodususe tekkimiseks on vaja aega ja kohaga seotud mälusidemeid (Annus, 2003: 1250-1252) ning ka kindlustunnet kõige olulise püsijäämise suhtes (kodu, töökoht, kodumaa, tsivilisatsioon jne) (Luks, 2013: 423).

Kodu on osa iga inimese enesemääratlusest ja igapäevaelust. Koduga seostuvad konkreetsed paigad ja inimesed, millel/kellel on tähendus ning mis/kes mõjutavad minevikus või tulevikus tehtavaid valikuid ümbritseva ühiskonna tingimustes. Kuna käesoleva töö eesmärgiks on uurida kogukonnaidentiteeti Tõstamaa vallas ja iga kodu asub konkreetses füüsilises, sotsiaalses ja ajaloolises keskkonnas ning on seotud inimeste enesemääratlusega, siis antakse uurimuse paremaks mõistmiseks järgmises peatükis ülevaade Tõstamaa vallast.

II ÜLEVAADE TÕSTAMAA VALLAST

Selles alapeatükis antakse ülevaade Tõstamaa vallast, kus tutvustatakse piirkonna haldusjaotust, rahvastikku, looduslikku keskkonda, sotsiaal-majanduslikku olukorda ning haridust ja kultuuri. Järgnev alapeatükk on üles ehitatud teemade kaupa, kus iga teema juures kirjeldatakse väga põgusalt piirkonna ajaloolist arengut ning tänapäeva. Peatüki ülesanne on anda illustreeriv kontekst uurimusele, kus keskendutakse Tõstamaa valla kogukonnaidentiteedile. Peatükis keskendutakse nendele teemadele, mis on seotud olemasoleva sotsiaal-majandusliku olukorra ning uuritavate arvamuse ja hoiakutega piirkonna suhtes.

2.1. Tõstamaa vald kui haldusterritoriaalne üksus ja selle rahvastik

2.1.1. Tõstamaa valla haldusjaotusest 19. sajandist tänaseni

Haldusjaotusest ja elanike arvust 19. sajandist kuni 1991. aastani. Vallad kohaliku omavalitsusena tekkisid 1866. aastal, mil kaotati mõisate haldusvõim valdade üle. Tõstamaal kihelkonnas oli neli mõisa: Pootsi rüütlimõis, Seli kroonumõis, Tõstamaa rüütlimõis ja Kastna linnamõis (kuulus Pärnu linnale). Igas mõisas oli oma vald. Sellised väikesed vallad püsisid 25 aastat, siis hakkasid need liituma. 1891. aastal liitus Pootsi Seliga (1926. aastast Seliste) ja Kastna Tõstamaaga. 1936. aastal elas Seliste vallas ligi 2000 elanikku, Tõstamaa vallas 2400 elanikku. 1. aprillil 1939. aastal toimus Eestis valdade reform, kus 365 vallast jäi liitmiste tulemusena järgi 248 valda. Kümme aastat hiljem, seoses Eesti inkorporeerimisega Nõukogude Liitu, algas suur kolhooside tegemine, mis muutis taaskord endiste valdade piire. 1950. aastal algas omakorda väikeste kolhooside liitmine. 1971. aastal likvideeriti Seliste külanõukogu ning enamuse selle alasid liideti Tõstamaaga. (Udu, 1996a: 7; Udu, 1996b: 4) Tõstamaa sovhoos moodustati 1961. aastal, see liideti 1985. aastal kolhoosiga „Pärnu Kalur“.

Tõstamaa ja Tõhela eraldusid „Pärnu Kalurist“ 1988. aastal ning moodustasid enda kolhoosid, mis lagunesid 1993. aastal. (Tõstamaa ajalugu, 2015)

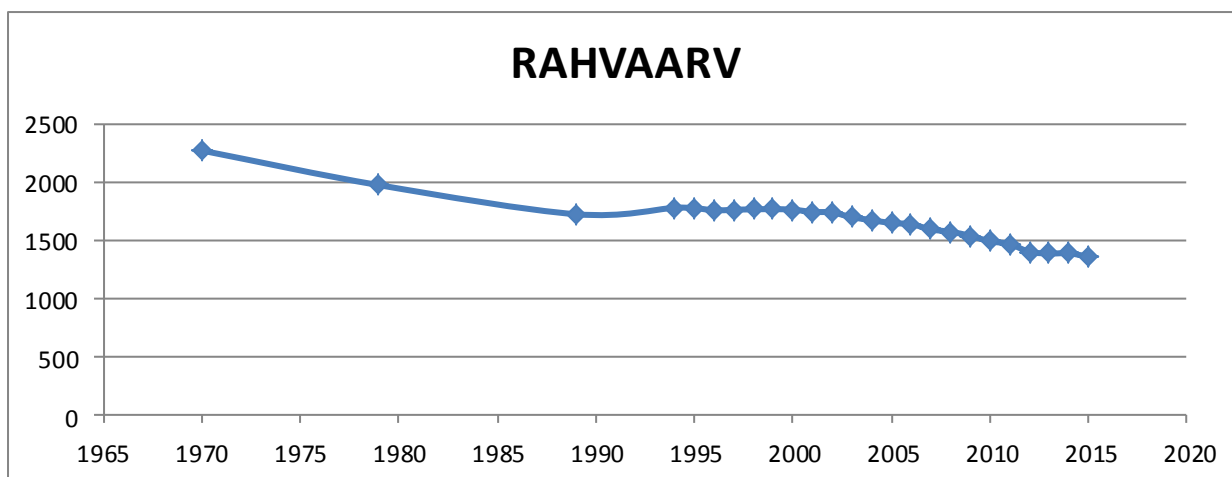
Tõstamaa valla haldusjaotus pärast Eesti taasiseseisvumist aastal 1991. Tõstamaa valla omavalitsuslik staatus taastati 17. juunil 1992. aastal. (Tõstamaa Tuuled, 1997) Tõstamaa valla esimeseks vallavanemaks sai Endel Tõnisson, kes tegutses vallavanemana kuni 1997. aastani, misjärel valiti uueks vallavanemaks Toomas Rõhu, kes tegutseb vallavanemana tänaseni.

Vallakeskuseks on Tõstamaa alevik, millele lisandub 19 küla, sh asustatud saar Manija. Tõstamaa alevik on ainus valla tiheasustusala ja Pärnu maakonna kolmanda astme keskus (Üldinfo, 2015). Rohkem asustatud on valla suuremad külad Tõhela, Seliste, Pootsi, Peerni ja Kastna (Tõstamaa vald, 2015) Täpsema ülevaate valla asustustihedusest saab Lisast nr 2.

Tõstamaa vald asub Liivi lahe kaldal ning tänu mere lähedusele on vald väga mitmekesise loodusega (Manija saar, laiud, järved, rannaniidud, lited), mille säilitamiseks on loodud Tõstamaa rannikuala, Varbla rannikuala ja Kihnu saart hõlmav Kihnu Väina Merepark 2001. aastal. Kihnu Väina Merepark hõlmab kokku 615 km² suuruse ala ning sellest enamuse moodustab meri. (Pärn, Kase, 1997: 4; Luhamaa, 2001: 5; Üldinfo, 2015) Valla looduslikud ressursid on aluseks nii tootmistegevusele kui turismiteenuste arendamisele.

2.1.2. Tõstamaa valla rahvastik

Tõstamaa rahvastiku arv on alates 20. sajandi algusest pidevalt vähenenud. Elanike arv vähenes 1936. aastast kuni 1991. aastani 4400-lt 2400-ni ehk 2,4 korda (Udu, 1996b: 4). Rahvastikuarengus toimus ka 1990tel märkimisväärne sündimuse langus, millele lisandus Eesti-sisene negatiivne rändesaldo ehk vallast lahkus rohkem inimesi kui saabus (Tõstamaa valla..., 2003). Tõstamaa valla rahvaarvu pidevast langusest annab ülevaate joonis 1, millelt on näha elanike arvu vähenemist alates 1970. aastast, mil vallas elas 2268 inimest kuni 1. jaanuari 2015. aastani, mil valda oli sisse kirjutatud 1358 inimest (Üldinfo, 2015).

Joonis 1. Tõstamaa rahvaarv aastatel 1970 – 2015 (autori koostatud; Oidjärv, 2015)

Tõstamaa valla rahvastikupüramiidi kohaselt elab vallas rohkem mehi kui naisi. Meeste arv on suurem vanusegruppides 5 – 64 ning eriti suur vahe meeste ja naiste vahel on vanuses 40-44 (vt Lisa nr 3) (Tõstamaa vald, 2015) 2011. aastal oli Tõstamaa vallas 100 20-34-aastase naise kohta 115 sama vana meest (Rahvaloenduse andmed..., 2012).

2.2. Tõstamaa valla sotsiaalmajanduslik olukord

Omavalitsusüksuse seisundi ja potentsiaali määravad laias plaanis objektiivsed ja subjektiivsed tegurid. Objektiivsed tegurid on need, mis on pikema aja jooksul välja kujunenud ja mida omavalitsusel endal on raske muuta. Subjektiivsed tegurid sõltuvad omavalitsuse tegevusest ja otsustest. Need võib jagada kaheks: sotsiaalsed ja majanduslikud näitajad. Sotsiaalsed näitajad peegeldavad omavalitsuse elanike vanuselist struktuuri, iivet ja tööhõivet. Majanduslikud näitajad iseloomustavad omavalitsuse toimetulekut lähtuvalt eelarve kulude ja tulude struktuurist ning kulude ja tulude jaotumisest elaniku kohta. (Hirmo, 2004: 36) Eelmises alapeatükis toodi juba välja Tõstamaa valla rahvastikku puudutavad andmed ning seepärast käsitletakse selles alapeatükis eelkõige majanduslikke ja tööhõivega seotud näitajaid.

Tõstamaa vald asub Pärnust 50 km ja Tallinnast 129 km kaugusel. Tallinnas ja Harjumaal toodetakse enam kui 60% Eesti sisemajanduse koguproduktist ning seal asub enamus tootmisvõimsusest. Pärnumaa asub sisemajanduse koguprodukti pingereas üheksandal kohal. (2013 Eesti ..., 2013: 11) Sellest lähtudes saab öelda, et Tõstamaa jääb suurtest keskustest kaugemale ning see mõjutab nii otseselt kui kaudselt terve valla arengut.

Teedevõrgu tihedus (teevõrk – kohalike maanteede ja tänavate pikkus omavalitsusüksuse pindala kohta, km/km²) on oluline infrastruktuuri näitaja. Tihe teedevõrk on oluline eeldus ettevõtluse arendamiseks, teiselt poolt on see ka üks kuluvajaduse näitaja. Tõstamaa vallas oli teedevõrgu tihedus 2002. aastal 0,43 km/km² kohta (Hirmo, 2004) ning on püsinud sellel tasemel.

Ülalpeetavate määr (näitab, mitu mittetööealist inimest tuleb saja tööealise elaniku kohta antud omavalitsusüksuses) on Tõstamaa vallas kasvanud. Kui 2010. aastal oli see 53,9%, siis 2014. aastal oli see 65%. 2014. aastal oli Eestis tervikuna ülalpeetavate määr 50,9%. (Hirmo, 2004; Tõstamaa vald, 2015; Statistikaamet..., 2014)

Elanike demograafilist potentsiaali ja tööjõu taastootmise taset iseloomustab demograafiline tööturusurve indeks, mis 2014. aastal oli Tõstamaa vallas 0,76 ning Eestis tervikuna 0,72 (Hirmo, 2004; Tõstamaa vald, 2015; Balti riikide..., 2015).

Töötuse tase on sotsiaalne näitaja, mis iseloomustab tööhõivet omavalitsusüksuses. Tõstamaa vallas on töötute tase alates 2010. aastast alates vähenenud 62 töötult 28 registreeritud töötuni 2014. aastal. (Hirmo, 2004; Tõstamaa vald 2015)

Tõstamaa valla tulud koosnevad eelkõige üksikisiku tulumaksust ja riigi poolt makstavatest toetustest. 2013. aastal oli Tõstamaa vallal tulusid kokku 1, 639,400 eurot, millest üksikisiku tulumaks oli 546,600 eurot. Valla kulud olid kokku 1, 588, 100 eurot. (Tõstamaa vald, 2015) Kuludest saab aastate lõikes täpsema ülevaate tabelis 1.

Tabel 1. Kululiigi osatähtsus Tõstamaa valla eelarve kogukuludes 2003-2013

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Haridus	61,9	61,3	45,7	47,4	38,0	49,2	44,6	47,6	48,4	48,4	49,7
Vaba aeg, kultuur ja religioon	6,1	7,0	7,5	10,4	8,7	7,7	6,9	26,0	11,6	13,3	14,5
Majandus	11,9	6,4	13,5	9,1	8,4	17,3	24,1	5,5	15,3	8,0	11,4
Üldised valitsussektori teenused	10,0	15,7	13,5	14,2	26,9	14,3	14,1	13,3	15,0	17,7	13,5
Sotsiaalne kaitse	5,6	7,5	14,1	11,6	8,1	6,2	5,9	5,4	6,4	6,3	6,2
Muud kulud	4,5	2,1	5,7	7,3	9,9	5,3	4,3	2,2	3,2	6,2	4,7

(Tõstamaa vald, 2015)

Üheks sotsiaalmajandusliku potentsiaali näitajaks on ka ettevõtjate arv elaniku kohta (äriregistris registreeritud ettevõtjate arv omavalitsusüksuse 100 elaniku kohta). See peaks

kaudselt iseloomustama ettevõtluskeskkonda omavalitsuses ja elanike majanduslikku ja sotsiaalset aktiivsust. (Hirmo, 2004: 39) Tõstamaal tegutseb 2014. aasta seisuga kaks aktsiaseltsi, 88 osaühingut, 121 FIE-t, 29 põllumajandusettevõtet-tootmistalu ning 19 SA-d ja MTÜ-d. Tegeletakse peamiselt põllu- ja metsamajanduse, puidutöötlemise ning puhkemajandusega. Palgatulu saajaid oli 2013. aastal Tõstamaa vallas aga 456 ning nende keskmine brutosissetulek oli 753,24 eurot kuus. (Rõhu, 2014; Tõstamaa vald, 2015)

Kokkuvõttes asub Tõstamaa vald sotsiaalmajanduslikust printsiibist vaadatuna suurematest keskustest kaugel ning see avaldab tugevat mõju ka teistele näitajatele. Omavalitsuste sotsiaalmajanduslik võimekus on tugevalt seotud rahvaarvuga. Enamasti on sotsiaalmajanduslik potentsiaal suhteliselt kehvem alla 1500 elanikuga valdades ja alla 4000 elanikuga linnades (alevites). (Hirmo, 2004) Kuna Tõstamaa valla registreeritud elanike arv on 1. jaanuari 2015 aasta seisuga 1358 inimest, siis see viitab suhteliselt nõrgemale sotsiaalmajanduslikule potentsiaalile piirkonnas.

2.3. Teenused ja võimalused Tõstamaa vallas

Omavalitsuses pakutavad teenused ja huvitegevus on tugevalt mõjutatud KOV-i sotsiaalmajanduslikust olukorrast, millest oli eelpool juttu. Järgnevalt antakse ülevaade olulisematest teenustest ja võimalustest Tõstamaa vallas taasiseseisvumisest kuni tänaseni.

2.3.1. Teenused Tõstamaa vallas

Pangandus. 1996. aastal tegutses Tõstamaa alevikus Eesti Hoiupanga filiaal, mis 1998. aastal liitus Hansapangaga ning uueks nimeks sai AS Hansapank. Tõstamaal jätkas tööd Hansapanga harukontor, mis suleti 2000. aastal. (Hansapanga..., 2015; Rõhu, 2000: 9; Kirik, 2000: 3) Samal aastal lepiti Eesti Posti ja Ühispanga poolt kokku, et sidejaoskonnad hakkavad pakkuma postipanga teenuseid. (Sinik, 2000: 8) 1990ndate lõpust kuni 2000ndate keskpaigani oli võimalus sularaha välja võtta Tõstamaa kauplusest, mis kuulub Pärnu Majandusühisusele. Alates 2011. aastast käib Tõstamaal kord kuus Swedbank'i pangabuss, kust on võimalik sularaha välja võtta ning teha vajalikke pangatehinguid. Tõstamaa postkontoris on SEB panga klientidel võimalik vaadata oma kontoseisu ja raha välja võtta. Seda saavad teha ka teiste pankade kliendid, ent nendele on teenustasu kõrgem.

Kauplused. 1995. aastal tegutses Tõstamaal vaid üks Pärnu Majandusühistu (PMÜ) toidukauplus, lisaks Hoiuühingu kauplused Rauapood ja Kodukaup, aegajal pakkusid erinevaid kaupu müügiks tänavakauplejad. (Tõstamaa kaubandus(etus), 1996: 3) 1996. aasta

lõpuks oli PMÜ sulgenud oma kauplused Pootsis, Selistes, Laol, Kastnas ning ka Tõstamaal asunud tööstuskaupade kaupluse. Selle asemel hakkasid tegutsema eraettevõtjad: Tõstamaa Kaubanduse OÜ avas oma toidukaupluse Tõstamaal (Kroonika 1999, 2015), AS Ergon avas müügikoha Pootsis, Selistes avasid kaupluse AS Pootsel ning Jaani äri (Ta liigub..., 1996). Tõhelas tegutses toidukauplusena AS Toigel aastatel 1992 – 1999. 1996. aastal avati OÜ Tõhela toidupood, mis tegutses 2003. aastani. Uuesti avati Tõhelas toidupood 2005. aastal (Tõhelas on..., 2005: 1), kuid tänaseks on ka see suletud. Praegu tegutseb kogu vallas kokku kolm toidupoodi: kaks poodi Tõstamaa alevikus ja üks pood Pootsis. Tõstamaa keskalevis tegutseb alates 2000te aastate algusest Lõuka turg, mis müüb Lõuka külas tegutseva põllupidaja Paul Karlepi toodetud piima ja lihatooteid.

Iluteenused. 1996. aastast pakub Tõstamaal endistes lasteaia ruumides teenuseid kosmeetik ja juuksur.

Toitlustus ja majutus. Üheksakümnendatel tegutses Tõstamaal mitmeid baare ja toitlustuskohti. Diskobaar Lucia ja Luciano, endises kolhoosisaunas tegutses baar Saun, endises KEK-i hoones tegutses baar Grüüne, Täringu baar seltsimajas. 1993. aastal avas ukseid ning tegutseb tänaseni „Laine baar“ kus on võimalik tööpäevadel einestamas käia ja tuba üürida. (Härm, 2003: 1) Teeristi Ärikeskuse esimene osa ehk pood Kodukaup avati 1993. aastal, kauplus-baar „Must Roos“ avas ukseid 1996. aastal, hoones tegutses ka Teeristi pood ja 1999. aastal avati seal Külalistemaja, kus on saun, kaminasaal ja neli tuba. (Rannik, 1999: 3) Praegu tegutseb majas Toidupood, muud ettevõtmised on tegevuse lõpetanud. Majas alustas 2014. aastal tegutsemist kohalik pagar, kes teeb tellimusel kooke, torte, kringleid ja saiakesi.

Toitlustust ja mitmesuguseid turismiteenuseid pakuvad Tõstamaa vallas erinevad ettevõtjad, kellest tuntumad on Maria Talu, SA Tõstamaa Mõis, Merelaiu Puhkeküla, Ermistu Puhkeküla, Kastna Puhkeküla, Riida turismitalu, Antsu kalastustalu, Cotze söögimaja, Tõhela järve puhkeküla, Vaiste rannahäärber.

Vaatamisväärsused. Peamised vaatamisväärsused Tõstamaa vallas on Tõstamaa ja Pootsi mõis, Tõstamaa, Seliste, Pootsi-Kõpu, Kastna ja ka Tõhela kirik, Manilaiu tuletorn, Tõstamaa luitestik, Tõstamaa ja Pootsi mõisa pargid, Kastna tammed ja kadastik, Tõrvanõmme mänd, Ermistu ja Tõhela järved, rannaniidud Väratis ja Tõhelas, Nätsi-Võlla rabamaastik, rannikualad ning mitmed maastikukaitsealad Kastnas, Manijal, Lindil. (Vaatamistväärid..., 2015)

Muud teenused. Vallas, Tõstamaa alevikust paari kilomeetri kaugusel, asub bensiinijaam, mis on lähikonna ainus tankla. Suveperioodil on avatud aia ja kodukaupade kauplus ning käsitööpood, kus müüakse kohalike käsitööliste toodangud. Pood avati Tõstamaa Käsitöökeskuse poolt 2012. aastal. 2007. aastast saab endises Seliste meiereis Seliste Meierei OÜ poolt lasta teha vajalikke rehvitöid (Rehve saab vahetada..., 2007: 1).

Laadatradiitsoonid algasid Tõstamaal aktiivselt uuesti 2000. aastal, mil hakati korraldama juuni alguses toimuvat Pootsi laata ning 2010. aastast on kultuurimajas korraldatud ka jõululaata.

Alates 2001.aastast on Tõstamaal tegutsenud **õpilasmalev**, mis pakub kohalikele noortele suvekuudel tööd ja taskuraha teenimise võimalust (Talu, 2002: 8). Peamiselt saavad noored tööd Tõstamaa mõisa turismiinfopunktis, sest mõis ning sealolev muuseum on juunist augustini igapäevaselt külastajatele avatud.

Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne. Kuni 1993. aastani töötas Tõstamaal Maa-Jaoskonna Haigla, mille sulgemise järel tekkis asemele kolm munitsipaalettevõtet: Tõstamaa Hooldekodu, Tõstamaa Hambaravi ja Tõstamaa Tervisekeskus. (Tõstamaa meditsiinilugu, 2015) Tõstamaa Tervisekeskus kolis 1997. aastal endistest ruumidest vanas kirikumõisas alevi keskele uutesse ruumidesse ning taasavati 19. juunil. Tõstamaa Taastusravikeskus alustas tööd juunis 1998 ning tegutseb Tõstamaa Tervisekeskuse koosseisus tänaseni. Hambaravi Tõstamaal enam ei pakuta. Apteek tegutseb Tõstamaal ühel päeval nädalas. (Veskimägi, 1997: 10; Tervishoid, 2015) Valla sotsiaalhoolekande eest vastutab kohalik omavalitsus, kelle palgal on sotsiaalnõunik ning kes korraldab Tõstamaa Hooldekodu tööd, mille ruumid asuvad Tõstamaa alevikus endises kirikumõisa hoones ning Pootsi mõisa endises valitsejamajas.

2.3.2. Haridus Tõstamaa vallas

Rahvaharidust hakati Tõstamaa kihelkonnas andma juba aastal 1688. (Tõstamaa ajalugu, 2015) Läbi aegade on kohaliku kihelkonna erinevates küldes tegutsenud nii õigeusu kui luterlikud kihelkonnakoolid (Udu, 1998: 5). Tõstamaa kihelkonnakool tegutses Kõstri talus, mis suleti 1921. aastal. Samal aastal alustas 6-klassiline algkool Tõstamaa mõisa ruumides. (Heinluht, 2003: 4) Mõisahoonet kasutati ka kohaliku kultuurimaja ja vallarahva koosolekute korraldamise paigana. Aastatel 1926-1945 tegutses mõisas ka Tõstamaa Mittetäielik Kodumajanduskool. (Tõstamaa mõis, 2015) 1991. aastal tegutses Tõstamaa vallas kolm kooli:

Tõstamaa Keskkool, Pootsi Põhikool ja Tõhela Lasteaed-Algkool. Tõhela lasteaed-alkool lõpetas tegevuse 2000. aastal, Pootsi kool jätkas tegevust 6-klassilise algkoolina 2004. aastani. (Kroonika, 2000: 7) Alates 2004. aastast tegutseb vallas vaid Tõstamaa Keskkool, kus 2015. aastal õpib 155 õpilast, neist keskkooli osas 32.

1994. aastast alates on Tõstamaa kooli õpilastel olnud võimalus saada B- ja C-kategooria autojuhiloa Tõstamaal (Noppel, 1996). Valikainetena saab gümnaasiumiastmes õppida kas turismi- või IT-suunal. Tõstamaa Keskkoolis tegutsevad erinevad noorte huviringid ning osaletakse erinevates siseriiklikes ning rahvusvahelistest projektides. (Tõstamaa Keskkool, 2015)

2010. aastal hakkas Tõstamaa Rahvamajaga samas hoones tegutsema Noortekeskus, kus lisaks koolis ja rahvamajas pakutavatele huvitegevustele on võimalus oma aega erinevate tegevustega sisustada. (Tõstamaa noortekeskus, 2015) Täiskasvanutele pakub enesetäiendamise võimalusi Tõstamaa Käsitöökeskus ning SA Tõstamaa Mõis läbi erinevate projektide.

Tõstamaa lasteaed alustas tegutsemist 1957. aastal, kui loodi esimene aastaringne mängurühm 15-le lapsele, kuigi suvelasteaed tegutses juba varemgi, nt 1939. aastal. 1968. aastal valmis Tõstamaa lasteaia hoone vanem osa, 1982. aastal uuem osa. Lasteaed tegutseb majas tänaseni kahe liitrühmaga – noorem ja vanem liitrühm. (Lind, 2002: 5; Hang, 2006: 10; Tõstamaa lasteaed, 2015)

2.3.3. Kultuur, sport, religioon ja seltsid Tõstamaa vallas

Kultuur. Tõstamaa valla üheks olulisemaks kultuurisündmuseks on iga aasta augustis peetavad vallapäevad, mida on korraldatud 1997. aastast alates (Rõhu, 1999: 4). 1995. aasta lõpust on välja antud Tõstamaa valla ajalehte Tõstamaa Tuuled, mis on kohaliku elu olulisimaks infokandjaks (Pidasime lehe..., 2006: 1). Samuti on alates 1995. aastast antud igal aastal välja Tõstamaa valla kalendrit, mis kajastab nii sõnas kui pildis kohalikku elu-olu (10 aastat..., 2005: 1). 1999. aastal remonditi endine Tõhela koolimaja ja hilisem rahvamaja ning praegu tegutseb majas muuseumituba, raamatukogu ja rahvamaja. Hoones on peetud alates 1984. aastast ka Tõhela kodukohapäevi. (Hang, 1999: 6) Tõstamaa muuseum rajati 2006. aastal Tõstamaa mõisa keldrikorrusel ning 2011. aastal avati esimest korda näitus „Kino ajalugu esemetes“, mis tänaseks on välja kasvanud kinomuuseumiks. (Kuidas kõik..., 2015; Kinonäitus viib..., 2012)

Kohaliku kultuurielu oluliseks osaks on aastakümneid tegutsenud kohaliku näiteringi lavastused ning 2011. aastast mõisas lavastunud suveteatri etendused, mis kõik on kirjutatud Gerda Kordemetsa poolt ning rohkem või vähem seotud Tõstamaa ajalooa. Etendusi „Pruutide kool“, „Surm, sünd ja armastus“ ning „Tsepeliin“ mängiti Tõstamaa mõisas ning lavastust „Vanameestesuvi“ Tõstamaa kultuurimajas. (Kroonika, 2015)

Traditsioonilisteks Tõstamaa valla kultuurisündmusteks on igal aastal uusaasta pidu, Eesti Vabariigi aastapäeva kontsert-aktus, noorte solistide konkurss, emadepäeva kontsert, Räämewest Lao sadamas, jaanituli valla erinevates külates ja Tõstamaa alevikus, külapäevad, vallapäevad, lõikuspidu Tõhelas, kadrikarneval, jõuluüritused valla erinevates külates ja asutustes. Neile üritustele lisaks korraldatakse läbi aasta kontserte, näituseid, filmi- ja teatriõhtuid ning palju muud sõltudes inimeste huvist ja pealehakkamisest. (Kroonika, 2015)

Sport. 1994. aastast tegutseb MTÜ Tõstamaa Spordiklubi, mille eesmärgiks on kohaliku spordielu korraldamine (Tõstamaa Spordiklubi, 1995: 4). Olulisemad sündmused, mida spordiklubi organiseerib, on Tõstamaa jooks (korraldatud alates 1984. aastast), jüriööjooks (alates 1996. aastast), võrkpalliturniir, mälumänguturniir ning jalgpalliturniir. Vastavalt talveoludele korraldatakse alates 2004. aastast suusapäeva ja aegajalt jääraja sõite Ermistu ja Tõhela järvedel. Aastatel 2001 – 2006 korraldati Pootsis romurallit „Pootsi Jõle“. Tõstamaa vallapäevade raames on korraldatud rattaorienteerumist ja rannavolleturniiri. (Tõstamaa jooksu..., 2015; Jüriöö jooksud, 2015; Protokollid, 2015) 2015. aastal on Tõstamaa vallas mitmekesised sportimisvõimalused: Tõstamaa mõisakooli juures asuvad spordistaadion, jooksurada, jalgpalliväljak, aiaga piiratud korvpalliväljak ning kust saavad alguse 1,5 km pikkune valgustatud terviserada ja 2-, 3- ning 5 km pikkused suusarajad. Tõstamaa rahvamajas on spordisaal, mis on sobilik korv- ja võrkpalli ning teiste sisespordialade harrastamiseks. Samuti on olemas väike jõusaal. Toimuvad aeroobikatrennid. Tõhela külaseltsi majas asub jõusaal.

Religioon. Tõstamaa kihelkonna usuelust on andmeid alates keskajast (Volmer, 2006: 9) ning Tõstamaa kirikust on esimesed teated 17. sajandist (Kui vana..., 2003: 10). 19. sajandil toimus kihelkonnas ulatuslik üleminek kreeka-õigeusku (5/6 koguduse liikmetest) ning usuvahetusega seoses ehitati kihelkonda õigeuskirikud Selistesse (1861), Kõpule (1873), Tõhelasse (1894) ja Kastnasse (1896). (Vaatamisväärsused..., 2015; Seli Püha..., 2015; Kõpu Kolmainu..., 2015; Kastna lühiajalugu, 2015) Nõukogude okupatsiooni ajal tegutses vaid

Tõstamaa kirik. Praegu on Tõstamaa valla viiest kirikust korrastatud ja tegutsevad kolm kirikut – Tõstamaal, Kõpus ja Selistes.

Seltsid. Alates taasiseseisvumisest on jõudsalt jätkunud kohalik kogukonnaliikumine. Aktiivselt tegutsevad külaseltsid Tõhelas, Selistes, Manijal, Kastnas ja Kavarus. Lisaks külaseltsidele on kohalikud elanikud loonud erinevaid seltse ja ühendusi. Osade ühenduste eesmärgiks on sõpruskonna liitmine ja kohaliku elu arendamine, teised ühendused keskenduvad aga kindlate valdkondade arendamisele, nt koolituste korraldamine, religioon vm. Aktiivselt tegutsevad Tõstamaa Lusti ja Lõbu Selts, MALEV, aga ka MTÜ Kõpu Arenduskeskus, MTÜ Tõhela Turismiarendus jt. Aktiivselt korraldatakse üritusi Tõhelas, Manijas, Kastnas ja Selistes, samas kui näiteks Pootsis või Lõukas on tegevus mõnevõrra vaiksem. (Mittetulundusühingud..., 2015)

2.3.4. Tunnustamine ja rahulolu

Tunnustamine. Alates 1999. aastast tunnustatakse üksikisikuid Tõstamaa valla majanduse, hariduse või kultuuri arendamisel osutatud eriliste teenete eest. Vapimärgiga autasustamise otsustab volikogu ja see antakse välja üks kord aastas 24. veebruaril. Tänapäevani on valla vapimärgi saanud 35 inimest. (Tõstamaa valla..., 2015) Lisaks vapimärgiga tunnustamisele valitakse alates 2002. aastast ka valla „aasta tegu“ ja „aasta tegijaid“, kelle tunnustamine toimub traditsiooniliselt Tõstamaa valla aastalõpu vastuvõtul (Tõstamaa valla..., 2015). Alates 1997. aastast korraldatakse Tõstamaa vallas heakorralduskonkurssi, mille eesmärgiks on tunnustada ja esile tõsta valla ilusamaid ja heakorraldatumaid kodusid ning asutusi (Viitas, 2001: 2).

Rahulolu vallaeluga. 2001. aastal koguti külakoosolekutel Tõhelas, Pootsis, Selistes ja Tõstamaal inimeste arvamusi rahulolust Tõstamaa valla eluga. Küsitlusele vastas 60 inimest, kellest 57 leidis, et Tõstamaa vald peaks kindlasti jätkama omaette omavalitsusena. Üsna rahul ollakse ka volikogu ja vallavalitsuse tegevusega. Küsimusele „millele peaks omavalitsus rohkem tähelepanu pöörama“ vastati eelkõige, et maaga seotud küsimustele, külade ja ääremaaga seotud probleemidele, teedele, noortele peredele, tööhõivele, kuritegevusele ning sotsiaalhoolekandele. Vastajad leidsid enamuses, et Tõstamaa koolist saavad noored kas hea või rahuldava hariduse. Üsna rahul olid vastajad kultuurieluga ja sotsiaalteenustega vallas. Meditsiiniteenusega oldi rahul 37 korral. Uuriti ka seda, kas elu Tõstamaa vallas on peale Eesti taasiseseisvumist paremaks läinud. 27 inimest arvas, et on läinud paremaks, 11 inimese

arvates on elu jäänud samaks, kolmel korral arvati, et halvemaks ning oma arvamust ei osanud öelda 15 respondenti. Järgmise viie aasta tulevikuplaanis leidis 32 inimest, et elu läheb paremaks. Kokkuvõtvalt peeti 2001. aastal suurimateks probleemideks teede halba olukorda, tööpuudust ning Tõhela tänavavalgustust. Positiivsena toodi välja aga õpilastransport, hariduselu ja vallavalitsuse tegevus. (Külakoosolekul..., 2002: 2-3)

Alates 2004. aastast arvatatud kohaliku omavalitsuse võimekuse indeksi kohaselt on 2010.-2013. aastal Tõstamaa vald asunud pingereas 134. kohal.

Maaelu arengu indeksi kohaselt paigutub Tõstamaa vald klastrisse 1 (Maaelu arengu aruanne, 2011: 53-66), mis tähistab keskmise arengutasemega valda.

Eluolu on Tõstamaa vallas alates 1991. aastast palju muutunud. Muutunud on valitsemine, majanduslikud võimalused, sotsiaalhoolekande ja tervishoiuga seonduv, kohapeal kättesaadavate teenuste struktuur ja kättesaadavus ning ka inimesed ise. Kuna Tõstamaa vald on ääremaastumas ning üldine riiklik poliitika pole suutnud muuta maapiirkondade olukorda oluliselt paremaks kui see oli 2001. aastal, siis sõltub kohalike kogukondade areng eelkõige seal elavatest inimestest ja nende soovist kohalikku arengusse panustada.

III EMPIIRILINE UURIMUS

1.1. Uuringu eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva magistritöö uurimiseesmärgiks on välja selgitada kogukonna tähendus Tõstamaa vallaelanike isiklikus enesemääratluses ning mõista, kuidas uuritava piirkonna elanike kogukonnaidentiteet on seotud kogukonna elujõulisuse ja jätkusuutlikkusega.

Käesolevas peatükis otsitakse vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milline on Tõstamaa valla elanike seotus oma kogukonnaga?
2. Kui suur tähendus on Tõstamaa kogukonnal uuritavate enesemääratluses?
3. Millised tegurid suurendavad ja millised vähendavad isiklikus enesemääratluses seotust kogukonnaga kõige enam?
4. Kui palju on mõjutanud ja mõjutab seotus kogukonnaga uuritavate valikuid seoses töö, hariduse, lähedaste ja muude eluvaldkondadega?

Uurimistöö eesmärki ning sõnastatud uurimisküsimusi on tugevalt mõjutanud töö autori kogemused uuritava piirkonnaga. Nimelt on autor elanud praktiliselt kogu teadliku elu Tõstamaa vallas ning käinud Tõstamaal nii lasteaias kui lõpetanud Tõstamaa Keskkooli. Peale õpinguid kutsekoolis ja TÜ Pärnu kolledžis kolis autor valda tagasi ning töötas aastatel 2006-2014 Tõstamaa mõisas projektijuhina, kus ta jätkab töötamist siiani osalise koormusega. Kogedes piirkonna eluolu muutust nõukogude ajast kuni kaasajani, tekkis autoril sügavam huvi uurida kohalike elanike seotust oma kodukoha ja kogukonnaga. Kuna vald seisab silmitsi, sarnaselt paljude teiste kogukondadega, probleemidega, mis on seotud piirkonna toimetuleku ja elujõulisusega, siis otsustas käesoleva töö kirjutaja siduda oma uurimuses eelpool nimetatud kaks tegurit ehk kogukonna tähenduse kohalike inimeste enesemääratluses ning selle mõju piirkonna elujõulisusele. Kuna kohalike omavalitsuste jätkusuutlikkus ja elujõulisus on seotud sealsete inimeste sooviga konkreetses kogukonnas elada ja tegutseda,

siis on oluline uurida nende inimeste seotust ja enesemääratlust uuritava paiga ja seal elavate inimestega.

1.2. Uurimismeetod ja valim

Lähtuvalt töö eesmärgist ja uurimisküsimustest valis töö autor uurimismeetodiks kvantitatiivse meetodi. Kvantitatiivse meetodi ülesandeks on olukorra selge ja objektiivne kirjeldamine.

Töö autor viis läbi poolstruktureeritud ankeetküsitluse (vt Lisa 4), kus esimeses osas küsiti vastajatelt küsimusi seoses nende seotuse, rahulolu ja aktiivsusega Tõstamaa vallas. Ankeedi teises osas kasutati SCI-2 mõõdikut uurimaks respondentide seotust kogukonnaga. Mõõdik (SCI) põhineb McMillani ja Davis'e 1986. aastal väljatöötatud kogukonnatunde teooriale, kus on neli olulist kategooriat: vajaduste rahuldamine (küsimused 15.1-15.6), liikmelisus (küsimused 15.7-15.12), mõju (küsimused 15.13-15.18), ja emotsionaalne seotus (küsimused 15.19-15.24). Mõõdikut on hiljem täiustatud ning kannab nimetust SCI-2. (Sense of Community..., 2015) Ankeedi kolmandas osas puudutasid küsimused kohaidentiteeti ning neljandas tulevikuga seonduvat.

Ankeedis oli kokku 39 küsimust, mis jagunesid eelpool nimetatud teemablokkidesse. Andmete paremaks kättesaamiseks käis töö autor respondente isiklikult küsitlenas ja seega on saadud vastused korrektsed, sest vajadusel sai küsimust vastajale üle selgitada või täpsustada. Puuduvaid andmeid sellest tulenevalt pole.

Küsitlus viidi läbi ajavahemikus 1. oktoober 2014-31. märts 2015. Keskmiselt kestis üks kohtumine 30-45 minutit. Kõige lühem kokkusaamine kestis 25 minutit ning kõige pikema vestluse kestus oli 1,5 tundi. Läbiviidud vestluseid ankeedi täitmisel ei salvestatud, vaid respondentide vastused kirjutati töö autori poolt üles. Selline meetod oli küll aeglasem, kuid vastajad tundsid end vabamalt ning nii said nad olla kindlad, et nende vastused jäävad anonüümseks. Ankeetküsitlust täitis töö autor, kuid teise osa väidetele (SCI-2) vastasid valimisse kuulunud inimesed enamasti ise, välja arvatud juhtudel, kus vastajal ei olnud prille või ta tundis end mugavamalt kui töö autor küsimusi esitas.

Andmete analüüsis on kasutatud nii sisuanalüüsi kui valikvastustega saadud andmete mõõtmist, summeerimist, korrelatsiooni leidmist ja faktoranalüüsi.

Uurimuse üldkogumiks on Tõstamaa valda sissekirjutatud elanikud. Valimi moodustas 10% üldkogumist ning valimi moodustamise aluseks oli tingimus, et vastaja peab olema täisealine. Valimi koostamiseks pöördus töö autor Tõstamaa vallavalitsusse, kus sekretär-asjaajaja abiga valiti elanikeregistrist välja iga kümnes elanik. Kui kümnes elanik registris oli alaealine, siis võeti valimisse temale eelnenud inimene. Valimi koostamisel lähtuti respondentide proportsionaalsest jagunemisest külade kaupa ehk igast külast valiti 10% sinna sissekirjutatud elanikest. Kui külas elas nt 15 inimest, valiti uurimusse kaks inimest, kui üheksa inimest, siis üks vastaja. Kokku moodustas uurimuse valimi 141 inimest. Uurimuse valimist annab täpsema ülevaate Lisa 5.

Respondentiga võttis uuringu läbiviija isiklikult ühendust kas telefonitsi, kohtudes valla erinevates asutustes või minnes respondentide juurde koju. Samuti saadi paljude vastajatega ühendust läbi Facebooki, mille kaudu lepiti kokku intervjuu aeg ja kohtumispaik. Kui vastaja oli Tõstamaalt eemal või ei soovinud personaalselt kohtuda, siis edastati küsitlus elektrooniliselt. Selliseid vastajaid oli kokku 11.

Valimisse sattunud inimestest keeldus küsitluses osalemast 12 inimest. Keeldujate hulka loeti ka need respondendid, kes alguses olid põhimõtteliselt nõus vastama, ent kokkulepitud ajal ei ilmunud kohale või ei vastanud enam autori kirjadele ja telefonikõnedele. Kaks respondenti põhjendas oma keeldumist järgmiselt:

„Tere, kui ausalt öelda, siis ei huvita see vald mind absoluutselt, vabanda.“ (Vastus Facebookis)

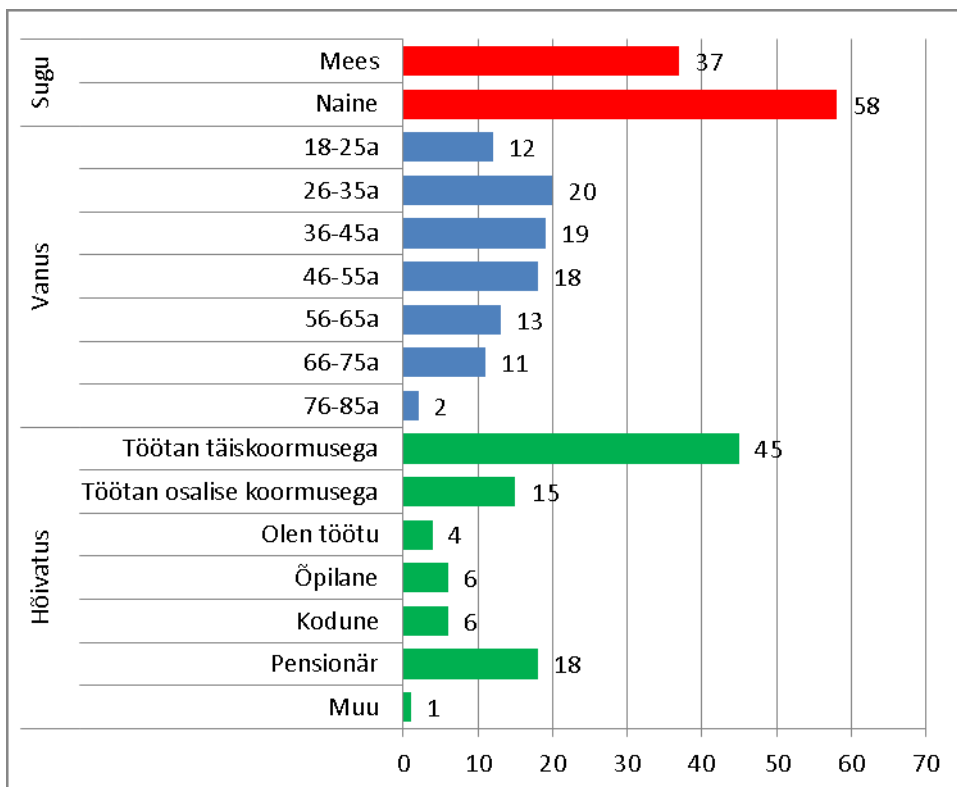
„Elan küll Tõstamaa vallas, kuid täiesti omas maailmas ja ei ole huvitatud küsitluses osalemisest. Ma ei tööta siin ja mind see ei huvita.“ (Vastus telefonikõnele vastates)

Valimisse kuulunud inimestest suri üks vastaja enne kui autor jõudis teda küsitleda. Ülejäänud 34 inimesest, kes küsitlemata jäid, olid mõned küll Tõstamaale registreeritud, ent töötasid välismaal või mujal Eestis, osade vastajatega ei õnnestunud autoril ühendust saada ning osade vastajatega ei jõutud küsitlust teha.

Käesoleva magistritöö lõplikku valimisse kuulus 95 inimest, kellest 37 olid mehed ning 58 naised. Vastavalt 2014. aasta seisule osales uurimuses 6,8% valda registreeritud elanikest. Tõstamaa valla rahvastikupüramiidi vaadates elab kogukonnas rohkem mehi kui naisi, kuigi küsitlusele vastanute hulgas on enam naisi. Sellel on mitu põhjust: 1) tegemist oli

süsteemilise juhuvalimiga, 2) keeldujate hulgas oli enam mehi kui naisi, 3) välismaal töötavate ning nende hulgas, kellega ühendust ei saadud, oli mehi rohkem kui naisi.

Valimisse kuulunud vallaelanikud olid jagatud vanusegruppidesse, kus kõige enam vastanuid oli 26-35-aastaste, 36-45-aastaste ning 46-55-aastaste seas (Vt täpsemalt Joonist 2). Teistes vanusegruppides oli vähem vastajaid. Vastavalt Statistikaameti andmetele elab vallas kõige enam 40-65-aastaseid inimesi. Antud uuringus moodustavad sellesse vanusesse kuuluvad inimesed pea poole vastanutest.

Joonis 2: Valimi sooline, vanuseline ja hõive järgi jaotumine (autori koostatud)

Enam kui pooled (59 inimest) vastanutest olid täis- või osalise koormusega tööl, ülejäänud olid kas pensionärid või hõivatud millegi muuga.

Valimisse kuulunud respondentidest ning nende seotusest Tõstamaa vallaga antakse põhjalikum ülevaade magistritöö empiirilises osas, alapeatükis 4.1.1.

IV EMPIIRILISED TULEMUSED

4.1. Tulemuste analüüs

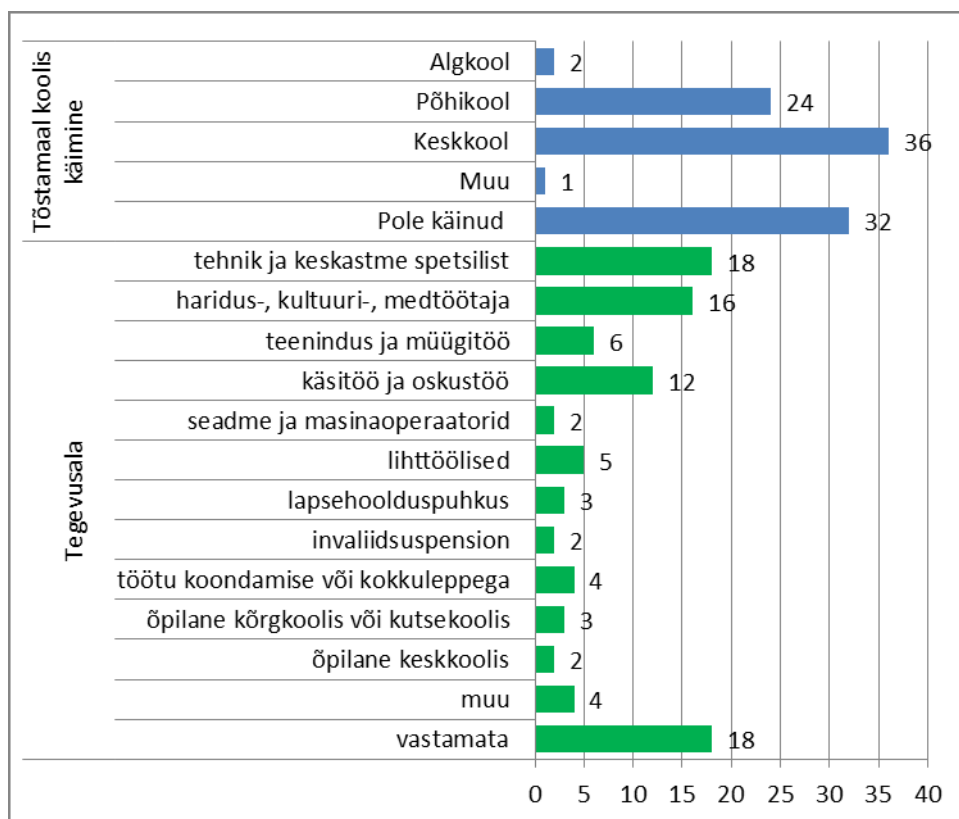
Käesoleva uuringu tulemused on esitatud vastavalt eesmärgile neljas teemablokis. Igas alapeatükis on toodud välja peamised tulemused ning nende omavahelised seosed, kus on kõrvutatud neid andmeid, mis on töö eesmärgi saavutamiseks kõige olulisemad.

4.1.1. Respondentide kogemused seoses Tõstamaa vallaga

Läbiviidud küsitluse esimeses osas küsiti respondentidelt, milline on nende side ja kogemused Tõstamaa vallaga. Esmalt uuriti küsitletavatelt, kas nad on käinud Tõstamaa vallas koolis. Sealjuures polnud oluline kas Tõhelas, Pootsis või Tõstamaal, täpsustati vaid seda, kas Tõstamaal on lõpetatud algkool, põhikool või keskkool. Selgus, et kõigist 95-st vastanust on **Tõstamaal koolis käinud** 62 küsitletut ehk 65%. 32 respondenti ütles, et nemad pole Tõstamaal koolis käinud (vt Joonis 3).

Põhikooli lõpetajate suhteliselt suure arvu tingib asjaolu, et aastatel 1972-1982 töötas Tõstamaal vaid 8-klassiline põhikool. Uurides täpsemalt hariduse ja soo omavahelisi seoseid selgus, et naiste hulgas on tunduvalt rohkem neid, kes pole Tõstamaal üldse koolis käinud (23 naissoost respondenti võrreldes üheksa mehega).

Enamus küsitluses osalenutest on hõivatud kas täis- või osalise koormusega. Töölkäivate respondentide hulgas oli kõige enam tehnikuid ja keskastme spetsialiste (18 inimest, kellest 15 olid mehed ja vaid kolm naised), hariduse, kultuuri ja meditsiinitöötajaid (16 inimest, kes kõik olid naised) ning käsitöö ja oskustööga hõivatuid (12 vastanut). Täpsema ülevaate respondentide tegevusaladest annab joonis 3.

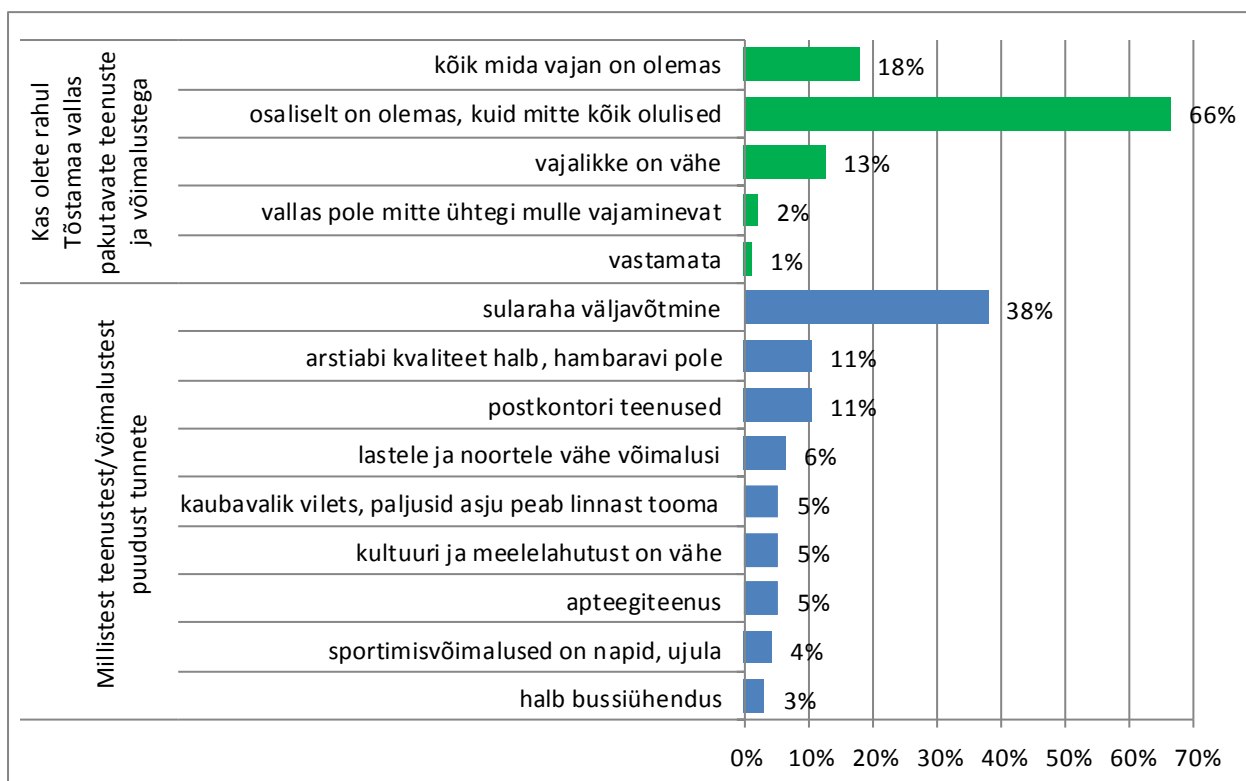
Joonis 3. Respondentide õppimine Tõstamaa vallas ning hõivatus (autori koostatud)

Vastajatest on **Tõstamaal sündinud ja kasvanud** 29 meest ja 27 naist, samas Tõstamaale on kolunud elama seoses abiellumisega 10 naist ja neli meest. Tööga seoses on tulnud Tõstamaale elama kolm meest ja kaheksa naist, kes on siia jäänud ning hiljem ka kaaslase leidnud. Viis respondenti on Tõstamaa valda elama sattunud seoses sellega, et on otsinud endale uut elukohta ja selle Tõstamaal leidnud. Õppima asumisega seoses pole keegi Tõstamaale kolunud. Variandi „Muu“ valis kaheksa naist, kes tõid põhjusena vanemate või elukaaslase piirkonda kolimist.

Kõigist vastanutest **elab Tõstamaa alevikus 43 respondenti ning 52 valla erinevates küladest**. 85% kõikidest vastanutest elab Tõstamaa vallas püsivalt. Kolm küsitluteest käivad vallas vaid suvitamas, viis töötavad ja elavad mujal Eestis, ent väitsid küsitluses, et tulevad igal võimalusel Tõstamaa kanti puhkama ja vaba aega veetma ning kuus respondenti valis variandi „Muu“. Enamus respondentidest on Tõstamaa vallas **elanud pikka aega**, ehk üle 20 aasta on vallas elanud 72 vastanut ning sellest vähem aega 23 respondenti.

Vastajatelt uuriti, kuidas nad hindavad oma **majanduslikku toimetulekut**. 69 respondenti hindas oma majanduslikku olukorda keskmiseks ehk et „saab hakkama“. 15 vastajat leidis, et nende toimetulek on hea ja viis vastajat, et väga hea. Vaid viis vastajat hindas oma majanduslikku olukorda üpris halvaks ning üks inimene väga halvaks. Vastajad, kes hindasid oma toimetulekut halvaks, tõid peamise põhjusena välja, et ei suuda olemaolevate sissetulekutega oma kodus remonti teha. Väga paljud vastajad ütlesid oma majanduslikku olukorda hinnates, et see on keskmine, ning ALATI saaks ja võiks ju parem olla.

Sarnaselt majanduslikule olukorrale paluti respondentidel arvamust avaldada ka selle kohta, kui **rahul on nad Tõstamaal pakutavate teenuste ja võimalustega**. 70 vastajat 95-st tõdes, et nad on üsna rahul olemasolevate teenuste ja võimalustega, aga mõned vajalikud teenused ja võimalused on nende arvates vallas puudu. Joonisel 4 on välja toodud peamised teenused ja võimalused, millest Tõstamaa piirkonnas puudust tuntakse:

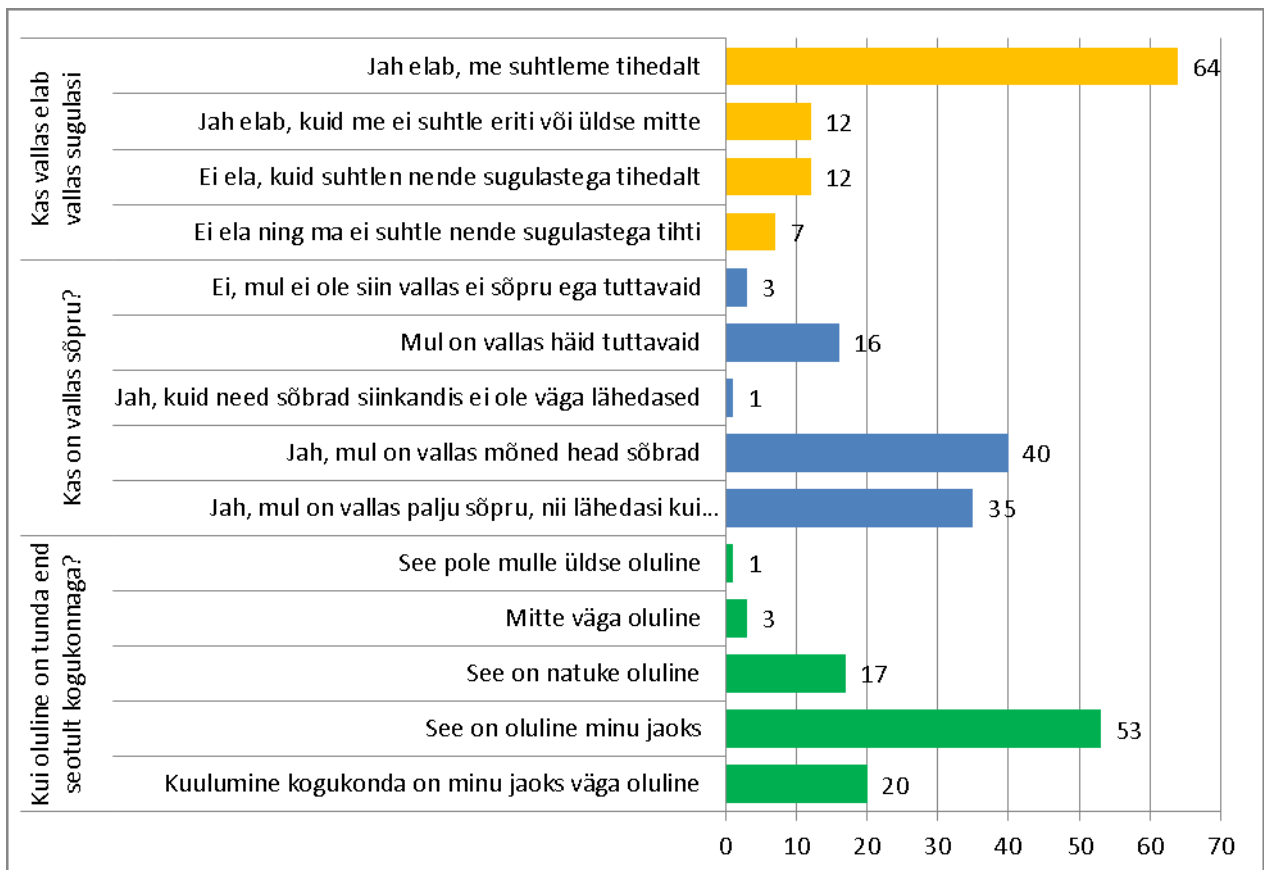
Joonis 4. Rahulolu ja kommentaarid seoses pakutavate teenuste ja võimalustega Tõstamaa vallas (autori koostatud)

Kõige enam mainiti 36 korral pangaautomaadi puudumist ja sularaha väljavõtmisega seotud probleeme. Arstiabi, hambaravi ja apteegiga seonduvat mainiti 14 korral ning toodi välja tõsine valupunkt, et apteek on avatud vaid ühel päeval nädalas. Samuti öeldi, et arsti juurde

pääsemine on töötaval inimesel raske, sest arsti vastuvõtu kellaajad kattuvad tavapärase tööajaga.

Probleemidena toodi välja ka sideteenuste piiratud kättesaadavus, kultuuri ja meelelahutuse ning huvitegevuse vähesus, sportimisvõimaluste vähesus, halb transpordiühendus Pärnuga. Veel öeldi, et tihti on teenused ja võimalused ainult Tõstamaa kesksed ning on alevist (keskusest) väljaspool elavatele inimestele raskemini kättesaadavad. Samas kui töö autor uuris täpsemalt kas rahulolu teenuste ja võimalustega on erinev vallakeskuses ja külades elavate inimeste arvates, siis märkimisväärseid erinevusi polnud.

Vastajatelt uuriti ka seda, kui palju on neil **vallas sugulasi ning sõpru**, mis viitab respondentide seotusele kogukonnaga. Saadud vastustest selgus, et enam kui pooltel on piirkonnas sugulasi, kellega ka tihedalt suheldakse. 12 vastajat ütles, et neil on Tõstamaa vallas sugulasi, kuid nendega ei suhelda sageli. Ülejäänud respondendid viitasid sugulastele mujal Eestis, kellega siis kas rohkemal või vähemal määral suheldakse. Vt joonist 5.

Joonis 5. Respondentide seotus sugulaste ja sõpradega Tõstamaa vallas (autori koostatud)

Enamus vastanutest mainis ka seda, et neil on **Tõstamaa kandis sõpru**. 35-l respondendil on vallas väga palju sõpru, sealhulgas nii lähedasi kui kaugemaid (vt Joonis 5). Sealjuures pooled vastanud meestest ütlesid, et neil on vallas palju sõpru, nii lähedasi kui kaugemaid. Naistest tunnistas paljude sõprade olemasolu 28% küsitletutest ning enam väideti, et neil on vallas mõned head sõbrad (47%).

Vastajatelt uuriti ka nende **aktiivsust huvitegevuse ja vabatahtliku tegevuses osas** Tõstamaa vallas. Küsimustikus olid loetletud Tõstamaa vallas praegu pakutavad võimalused, mille kohta vastajad said märkida, kas nad on ühe või teise huvitegevusega seotud olnud. Võrkpalli harrastajaid oli vastanute hulgas 26. Pea sama palju oli neid (24 vastajat), kes olid käinud kooli ajal või hiljem jõusaalis, 17 inimest tõid välja aeroobika, 29 inimest aga rahvatantsu, kellest 10 olid sellega tegeleenud kooli ajal. 20 inimest tõid välja laulukooris laulmise, 13 inimest osalemise näiteringis. 31 inimest tõid välja käsitöö tegemise, kuigi vastajate hulgas oli nii neid, kes on lühiajaliselt selle hobiga tegeleenud, kui ka neid, kes on terve elu käsitööd teinud, enamasti lähtudes praktilisest vajadusest. Viis vastanut (mehed) tõid välja oma vaba aja tegevusena jahipidamise, mida on harrastatud 12-29 aastat. 24 inimest tõid välja mälumängu mängimise, kellest kaks ei käi valla mälumänguvõistlusel, vaid harrastavad seda pigem kodus. Eakate klubis osalemise tõi välja vaid üks vastanu. Muusikaga on aktiivselt tegeleenud 15 respondenti. Enamasti loeti muusikaga tegelemiseks bändis mängimist või ansambelis laulmist, kuid üks vastajatest on olnud ka näiteks helitehnik ja üks on loonud pereansambli. Respondentidel oli huvitegevuse punkti juures võimalus valida ka osalemise valla erinevatel üritustel ning selle valiku tegi 79 vastanut. 36 küsitletutest valis ka variandi „muu“, tuues oma hobidena välja aianduse, kalastamise, lugemise, fotograafia, gurmaanluse, väikelasteringis osalemise koos lapsega, jooksmise ja suusatamise, kabe mängimise, loodusega tegelemise, tantsutrupis osalemise, rauatööd, arvutimängude mängimise, kaitseliidu tegevuse, muinsuskaitse seltsi tegevuses osalemise, puutöö tegemise, ratsutamise, küpsetamise, folkloorirühmas osalemise ja tehnikaga tegelemise.

Uurimuses osalenud Tõstamaa valla elanikest on 59 vastanut ühel või teisel moel seotud **vabatahtliku tegevusega**. Täpsema ülevaate respondentide vabatahtlikust aktiivsusest annab tabel 3, millest selgub, et enamasti on vallaelanikud seotud praegu või varem mitmesuguste kampaniate ja ürituste läbiviimisega.

Tabel 3. Seotus vabatahtliku tegevusega Tõstamaa vallas

	Sagedus	Protsent
Jah, olen osalenud erinevates kampaaniates	20	21,1
Jah, olen seltsingu, MTÜ liige	18	18,9
Ei ole seotud vabatahtliku tegevusega	36	37,9
Olen kunagi osalenud	21	22,1
Kokku	95	100,0

(autori koostatud)

Valdkondadena töid respondendid enim välja kogukonna arendamise, sh sõpruskonnaga koostegutsemise kogukonna parendamiseks (26 korral) ning ürituste korralduse ja/või abistamise erinevate ürituste korraldamisel ja läbiviimisel (14 korral). Mainiti veel ka ajaloo ja turismiarendustegevust, teiste abistamist ja annetuste kogumist, prügikoristamist ja heakorda ning usutegevusega seonduvat. Samas valiti kümnel juhul variant „Muu“, mille puhul täpsustati vabatahtliku tegevuse valdkondadena loodushoidu ja spordiüritustega seonduvat, õpilasesinduse tegevust, jahindust (loomadele toidu viimine metsa talvel jms), tuletõrjetööd, erinevatel üritustel fotograafiks olemist, külavanemaks olemist, loendajana tegutsemist ja abipolitseinikuks olemist. Selle küsimuse puhul meeste ja naiste lõikes suuri erinevusi polnud. Mõnevõrra enam olid vabatahtlikena aktiivsed nooremad vastajad vanuses 18-35 ning keskealised vastajad vanuses 36-45.

Kokkuvõtvalt iseloomustab respondente pikk seotus piirkonnaga ning aktiivne suhtlus teiste vallaelanikega. Tihedalt suheldakse nii oma sõprade kui sugulastega ja oluliseks peetakse vabatahtlikku panustamist piirkonna arengusse. Küsitluid iseloomustab suhteliselt kõrge aktiivsus tööturul ning rahulolu nii isikliku majandusliku toimetuleku kui Tõstamaa piirkonnas pakutavate teenuste ja võimalustega.

4.1.2. Elanike seotus kogukonnaga

Küsitluse teine osa keskendus seotusele Tõstamaaga. Küsitlust läbi viies paluti vastajatel käsitleda kogukonda eelkõige kui Tõstamaa valda tervikuna, mitte lähtuda ainult oma külast või alevikust, kus nad elavad või kus nad on elanud. Respondentidel paluti vastata erinevatele väidetele kas nõustumise või mittenõustumisega etteantud skaalal.

Alustuseks palus autor vastajatel hinnata seda, kui oluliseks nad üldse peavad oma **kuulumist kogukonda**. Seejuures ei olnud „kogukond“ määratletud ainult Tõstamaa vallaga, vaid

küsimusele vastajad võisid lähtuda ka kogukonnast, kus nad hetkel elavad. Mitmel korral paluti küsimuse puhul ka selgitust kogukonna mõiste kohta.

Vastanutest jättis üks sellele küsimusele vastamata, kuid ülejäänud 94-st ei väitnud keegi, et nad ei eelista kogukonda kuuluda. Üks vastaja märkis oma valikus, et kogukonda kuulumine pole tema jaoks üldse oluline ning kolm vastajat, et see pole väga oluline. 90 inimest ehk 95% küsitletutest tunnistasid aga, et kogukonda kuulumine on nende jaoks kas rohkemal või vähemal määral tähtis. 17 inimese jaoks on kogukonnas olemine natuke oluline, 53 vastanule ehk enam kui poolele valimist on kuulumine kogukonda oluline. 20 respondenti peab kogukonna tunnet väga oluliseks.

Uuringu läbiviija uuris kogukonna tähtsust seoses sugulaste ja sõprade olemasoluga vallas ning siin leiti omavaheline seos. Nimelt need vastajad, kellel on Tõstamaal sugulasi (eriti veel juhul, kui nende sugulastega suheldakse tihedalt), ütlesid suurema tõenäosusega, et kogukonda kuulumine on nende jaoks oluline või väga oluline. Samasugune seos oli sõprade olemasoluga piirkonnas. Kui vallas olid olemas mõned head sõbrad või palju sõpru, siis hinnati ka kuulumist kogukonda olulisemaks.

Töö autor võrdles kogukonda kuulumise tähtsust ka seoses vabatahtliku tegevusega vallas ning selgus üsna oodatult, et vastajatest neli, kes pole vabatahtliku tegevusega vallas üldse kokku puutunud või on seda kunagi ammu teinud, hindavad ka kogukonda kuulumist madalamalt. Samas ei saa selle põhjal üldistavaid järeldusi teha, kuna vastajate arv polnud väga suur.

Edasi uuris autor küsitletavate arvamusi juba konkreetsemalt Tõstamaa valla kohta. Kuna selles küsimusteblokis oli 24 väidet, mida sai hinnata 4-pallisüsteemis, siis tehti siin faktoranalüüsi, et vaadata, millised faktorid tekivad. Väidetele antud vastuste protsentuaalsed jaotused on toodud Lisas 6. Lisas 6 väljatoodud väidetest ilmnes, et kõige enam nõustusid vastanud väidetega, mis seostusid kogukonnaga. Näiteks „Tõstamaa kogukonda kuulumine teeb mind õnnelikuks“ (keskmine 3,2), „Tõstamaa vallal on oma kogukondlikkust märkivad sümbolid“ (keskmine 3,4) või „Olen Tõstamaa valla suhtes lootusrikas“ (keskmine 3.3). Kõige vähem oldi nõus väitega, et mul on mõjujõudu kujundada kogukonna olemust, mille keskmine oli vaid 1,8. Ehk see viitab respondentide arvamusele nende vähesest võimekusest kohalikus elus midagi muuta või korda saata.

Edasi juba täpsemalt respondentide vastustest seoses esitatud väidetega. Esmalt puudutasid küsimused **vajadustega** seonduvat.

Väitega „kõik minu vajadused on rahuldatud, sest olen selle kogukonna liige“ nõustus 58% (55 inimest) vastanutest. Võrdselt 19 küsitletu arvates on kogukonna liikmena nende vajadused rahuldatud üsna palju või täielikult. Nelja vastanu puhul ei rahulda vallaelanikuks olemine nende vajadusi üldse. Võrreldes antud arvamusi hinnanguga oma majanduslikule olukorrale, selgus, et peaaegu pooled vastanutest (41 inimest), kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut keskmiseks, leidsid, et kogukond rahuldab nende vajadusi üsna palju. Ka enamus nendest respondentidest, kes hindasid oma majanduslikku olukorda heaks või väga heaks arvas, et kogukond rahuldab nende vajadusi üsna palju. Samasugune seos oli ka kõrvutades rahulolu vallas olevate teenuste ja võimalustega ja väidet, et Tõstamaa rahuldab respondendi vajadusi.

Väitel „Kogukond rahuldab edukalt oma liikmete vajadusi“ on mõnevõrra tugevam seos vastajate hinnanguga Tõstamaal pakutavate teenuste ja võimaluste kohta. 58% inimestest, kes polnud rahul vallas pakutavate teenustega, arvas ka seda, et kogukond suudab vähesel määral oma liikmete vajadusi rahuldada. 74% nendest, kes oli vallas pakutavate teenuste ja võimalustega rahul, hindas üsna kõrgeks ka kogukonna liikmete vajaduste rahuldamist piirkonnas. 90% inimestest, kes arvas, et Tõstamaal on kõik vajalikud teenused ja võimalused olemas, leidis ka seda, et kogukond rahuldab oma liikmete vajadusi üsna palju. Mitte ükski vastaja, kes hindas madalalt vallas olevate teenuste ja võimaluste kättesaadavust, ei arvanud, et kogukond rahuldab oma liikmete vajadusi.

Töö autor võrdles väitele „Ma olen investeerinud palju aega ja energiat sellesse, et kuuluda kohalikku kogukonda“ antud arvamusi respondentide aktiivsusega vabatahtlikus tegevuses ning leidis, et need, kes polnud kunagi vallas vabatahtliku tegevusega tegelenud, ütlesid ka teistest enam, et pole investeerinud palju aega ja energiat kogukonda kuulumiseks. Suur osa vastajatest (50 inimest 59st), kes olid vabatahtliku tegevusega vallas seotud olnud või on praegu, tunnistasid, et on vähesel või suuremal määral investeerinud oma energiat ja aega kogukonda kuulumisse.

Oluline välja tuua, et 95% vastajate jaoks on oluline kogukonda kuulumine. Uuriti ka seda kas vallas püsivalt elamine ja enda piirkonnaga seostamine on omavahel seotud. Nendest 14 inimesest, kes püsivalt või igapäevaselt Tõstamaal ei ela, ei seostanud vaid kaks oma

enesemääratlust kohaliku piirkonnaga, samas kui 27 Tõstamaa kandis püsivalt elavat inimest ei pea kohalikku kogukonda osaks enda identiteedist. Vastajad kommenteerisid väidet „Ma olen kaua aega soovinud selle kogukonna liige olla“ tihti umbes nii, et „ma olen ju siin kogu aeg olnud, mismoodi ma siin veel peaksin soovima olla“.

Kuna selle küsimustebloki kohta oli 24 väidet, siis otsustati koostada ka faktoranalüüs.

Faktoranalüüsi puhul on oluline vaadata, millised väited grupeeruvad ühise tunnuse alla ja kas neil on ka sisulist seost lisaks faktorlaadungite poolt näidatule. Käesolevas töös lähtuti faktorite esialgse arvu määramisel omaväärtustest, mis peegeldavad faktorite kirjeldatuse taset ja see peaks olema vähemalt 100% ehk väärtusega 1 ja faktorite pööramiseks kasutati Varimax meetodit. Tekkinud kuuefaktorilise mudeli puhul oli faktorite ühine varieeruvuse kirjeldatuse tase 65,7%, mida võib pidada üsnagi heaks. Samas uurides tekkinud faktorite sisemist kooskõla oli neist kahel kooskõla väärtus liiga madal ja koostati nii 5 kui ka 4 faktoriline faktorstruktuur, kuid parima tulemuse saavutamiseks eemaldati mõned väited alg tunnuste loetelust, sest tekkinud faktorid kaotasid oma esialgse loogilisuse. Lõplikuks tulemuseks saadi, et kõige paremini olid alles jäänud tunnused faktoritega sisemiselt kooskõlas neljafaktorilise mudeli puhul ja seega otsustati jääda selle juurde, mille kirjeldatuse tase oli 62,6 ehk veidi madalam kui esialgse kuuefaktorilise mudeli puhul. Ka sõeltesti (*scree plot*) joonis näitas, et nelja faktorit oleks sobiv kasutada. Faktoritesse koondunud algsed tunnused ja nende faktorlaadungid koos sisemise kooskõla näitajaga on toodud lisa 7.

Läbiviidud faktoranalüüsi tulemusena saadi neli faktorit, mis vastavalt küsimuste teemale nimetati järgmiselt: *Kogukonnatunne*, *Respondentide mõju kogukonnale ja vastupidi*, *Ühtekuuluvustunne* ning *Respondentide tuntus kogukonnas*. Saadud analüüs jaotas tulemused ja nende aluseks olevad väited teisiti gruppidesse kui seda oli teinud SCI-2 mõõdiku väljatöötajad. Mõõdikus (SCI-2) oli neli olulist kategooriat: vajaduste rahuldamine (küsimused 15.1 – 15.6), liikmelisus (küsimused 15.7-15.12), mõju (küsimused 15.13-15.18), ja emotsionaalne seotus (küsimused 15.19-15.24).

Faktorisse *Kogukonnatunne* koondusid väited, mis puudutasid respondentide jaoks olulisi tegureid seoses Tõstamaa vallaga. Kogukonnatundega ilmnis tugev seos vajadusega kuuluda ja sobituda kogukonda, sooviga pikka aega kogukonda kuuluda, kogukonnaidentiteediga ja sooviga olla kogukonna liige. Nõrgem seos oli kogukonnatunde ja seesmise hinnanguga kas

valda kuulumine teeb rõõmsaks ja õnnelikuks vahel. Samuti ei tulnud tugevat seost välja kogukonnatunde ja vajaduste rahuldamise vahel.

Teine faktor nimetati *Mõju kogukonnale ja vastupidi* seepärast, et seosed olid tugevamad selliste teguritega nagu üksteisest hoolimine, iseseisvalt probleemide lahendamise ja arvamusega, et kogukond suudab oma liikmete vajadusi rahuldada. Väiksem seos mõjajõust kogukonnaga oli seotud selliste väidetega, mis puudutasid valla juhtimist, teiste vallaelanike usaldamist ning ühiselt jagatud kogemusi. Seos oli väga nõrk lootusrikkusega valla suhtes.

Kolmandas faktoris *Ühtekuuluvustunne*, olid kõige tugevamad seosed väidetega, et Tõstamaa vallas on olemas kogukondlikkust märkivad sümboolid ja vaatamisväärsused ning sellega, et kohalikud elanikud jagavad ühiseid väärtuseid ja prioriteete. Nõrgemad seosed olid väidetega seoses oma aja ja energia panustamise kohta, probleemide jagamisest kohalike vallaelanikega ja sellega, et respondentidele meeldib oma valla inimestega läbi käia.

Neljandas faktoris *Tuntus kogukonnas* oli tugev seos olemas nii selles suhtes kas vastanud ise tunnevad teisi kogukonnaliikmeid kui ka vastupidi, et neid tuntakse piirkonnas hästi.

Järgnevalt vaadeldi tekkinud faktorite seost erinevate sotsiaaldemograafiliste tunnustega kasutades T-testi ja ANOVA-t. Kuna kõik faktoranalüüsis kasutatavad väited olid positiivse suunaga ehk need vastajad, kes olid nõus väitega märkisid suurema arvulise väärtusega tulemuse kui need, kes polnud nõus, siis väljendavad madalamad faktori väärtused mittenõustumist ja kõrgemad nõustumist. Sellest lähtutakse ka tulemuste tõlgendamisel, kuigi tulemuste puhul tuleb arvesse võtta ka seda, et algsed tunnused olid neljapallilisel skaalal, seega võis väike varieeruvus skaalal mõjutada ka faktorite väärtuseid. Soolises võrdluses faktorite vahel statistiliselt olulisi erinevusi ei olnud.

Võrreldes faktoranalüüsis saadud faktoreid vanuse lõikes (vt Lisa 8), selgus et statistiliselt oluline erinevus oli kahel faktoril, milleks olid *Kogukonnatunne* ($p < 0,001$) ja *Tuntus kogukonnas* ($p < 0,05$). Kogukonnatunne on tugevam vanematel inimestel, kelle piirkonnas elatud periood on nooremate vanusegruppidega võrreldes ka suhteliselt pikem. Tuntuse kohta trendi märgata faktorite väärtustes ei olnud. Kui eemaldati kõige vanem vanusegrupp, kus oli väga vähe respondente, siis oli faktori gruppide vaheline erinevus veidi nõrgem ($p = 0,038$), kuid siiski statistiliselt oluliselt erinev. Bonferroni testile toetudes ilmnes statistiliselt oluline erinevus ($p = 0,024$) 18-25-aastaste ja 66-75-aastaste ehk noorima ja vanima vanusegrupi vahel. Vanimad ei nõustunud sellega, et nad on tuntud ja neid tuntakse, kuid nooremad

arvasid vastupidiselt. Uurides lähemalt ka selle faktori kahte alg tunnust Kruskal-Wallise mitteparameetrilise testiga alg tunnuste neljapallilise skaala tõttu, siis selgus, et erinevused on väite „Enamus Tõstamaa inimesi tunneb mind“ puhul ($p=0,11$), ja selgelt on näha (Vt Lisa 9) vanusegruppide astakute langus vanuse suurenedes.

Kui uuriti faktorite keskmiste erinevusi hõivatuse lõikes, siis olid statistilised erinevused taaskord esimese ja neljanda faktori korral. Kogukonnatunne on tugevam pensionäride grupis ja see on Bonferroni testile toetudes ka teistest gruppidest, välja arvatud töötute ja õpilaste väikesed grupid, statistiliselt oluliselt erinev. Kogukonnas tuntuse osas ilmselgelt statistiliselt oluline erinevus, kuid Bonferroni testi gruppide vahelises võrdluses jäid kõik p -väärtused rohkemal või vähemal määral suuremaks kui kriitiline piir 0,05. Uurides alg tunnuste keskmiste erinevusi Kruskal-Wallise testiga (Lisa 10) selgus, et seekord olid statistiliselt olulised erinevused väitel „Ma tunnend enamusi siinseid Tõstamaa vallas elavaid inimesi“ puhul ($p=0,011$, $\chi^2=14,952$) ja teistest kõrgema astakuga oli täiskoormusega töötavate respondentide hinnang. Sellest hõivatuse grupist kõrgema keskmise hinnanguga olid ka Töötute ja õpilaste keskmised hinnangud, kuid kuna neid oli väga vähe, siis ei saa seda tulemust usaldusväärseks pidada. Seega võib järeldada, et täiskoormusega töötavad respondendid arvavad, et nad on Tõstamaal piisavalt tuntud.

Järgnevas alapeatükis saab täpsemalt teada, mis kogukonda respondentide arvates liidab ja kas vallas elamine on nende arvates turvaline.

4.1.3. Kogukond individuaalse enesemääratluse mõjutajana

Sissejuhatusena küsiti selles teemablokis esmalt, kas Tõstamaal (või üldse maapiirkonnas) elamine on mõjutanud respondendi **enesehinnangut**. Kui vastaja soovis täpsemat selgitust, siis lisas töö autor variandid, et näiteks maal elades tunnen loodust paremini või tunnen end „maakana“ vms. Saadud vastused jagunesid selgelt kaheks: 42 vastajat ütlesid, et nende enesehinnangut ei ole Tõstamaal elamine mingil moel mõjutanud ning 51 vastajat arvasid, et neid on maakogukonnas elamine pigem positiivselt mõjutanud. Selgelt eristusid vastanud meeste arvamus, kellest 73% väitis, et Tõstamaal elamine on nende individuaalset enesemääratlust pigem positiivselt mõjutanud. Naistest arvas nii 41% vastanutest. Erisused ilmselgelt ka vanuse lõikes, kus nooremad vastajad (18 – 45-aastased) leidsid enam, et Tõstamaa on nende enesehinnangut pigem tõstnud kui langetanud. Huvitav korrelatsioon tuli välja ka seoses enesehinnangu ja hõivatusega, kus need vastajad, kes olid kas täiskoormusega

tööl, õpilased või pensionärid, väitsid, et nende enesehinnangule on Tõstamaal elamine pigem positiivselt mõjunud. Samas need inimesed, kes olid hõivatud osalise koormusega, tunnistasid, et nende enesemääratlust maal elamine ei mõjuta. Mõnevõrra madalam oli seos ka nende vastajate puhul, kes olid kodused. Siin võib põhjuseks olla, et kodused ja osalise koormusega töötavad respondendid ei puutu väga palju kokku ülejäänud kogukonna liikmetega või on tööga seotud probleemid nende enesehinnangut ka üldisemalt mõjutanud.

Peamised positiivsed aspektid, mida respondendid seoses maaelu ja enesehinnanguga välja tõid oli parem ettevalmistus eluks ehk suurem oskuste ja teadmiste pagas, julgus tegutseda, parem looduse tundmine ja planeerimisoskus jms. Vaid üks respondent ütles, et tema enesehinnangut pole Tõstamaal elamine üldse mõjutanud:

Edasi uuriti respondentidelt, kui **seotult nad tunnevad end olevat Tõstamaa vallaga** ning mis on need tegurid, mis neid kogukonnaga seovad. 84 vastajat väitis, et on Tõstamaa kogukonnaga seotud väga tugevalt (23 inimest) või üsna tugevalt (61 inimest). Vanusegrupiti eristusid teistest 18-25-aastased respondendid, kes pidasid end Tõstamaa mõnevõrra nõrgemalt seotuks kui vanemad vastajad. Selline vastus on ka üsna ootuspärane, sest noored alles otsivad oma võimalusi ning väljakutseid ja pole veel otsustanud, kus elama ja töötama tulevikus hakata.

Peamiste teguritena, mis response Tõstamaa vallaga seob, toodi välja pere, kodu ja kodukoht (49 respondenti). 27 vastajat tõid peamise tegurina välja Tõstamaal asuva maja või kinnisvara, aga sinna juurde ka vallas oleva töökoha, laste kooli või lasteaia olemasolu. Vähem vastajaid valis Tõstamaaga siduvaks teguriks vallas elavaid sõpru, tuttavaid ja maakogukonna inimesi, juuri, vanemaid ja kohaga seotud mälestusi, loodust ning turvalist ja meeldivat keskkonda.

Valimisse kuulunud inimestelt uuriti, kas nad **peavad end Tõstamaa vallas kohalikuks**. 82 vastajat pidas ennast kindlalt kohalikuks inimeseks, samas neli inimest arvas, et nii ja naa. Kaks inimest ei osanud enda kohta öelda, kas nad on kohalikud või mitte. Seitse respondenti väitis kindlalt, et nemad kohalikud pole. Töö autor oletas alguses, et suure tõenäosusega on pigem naised need, kes ei oska määratleda enda kohaliku staatust või ei pea end kohalikuks, kuna on suurema tõenäosusega Tõstamaa valda sisse rännanud. Andmeid uurides selgus aga, et olulist erinevust soo lõikes pole. Kaks meest ja viis naist ei pidanud end kohalikuks ning kolm meest ja üks naine vastasid küsimusele „nii ja naa“.

Töö autor analüüsis respondentide arvamusi kohalikuks olemise kohta võrdluses sellega kas vallaelanikuks olemine on osa nende identiteedist. Andmeid kõrvutades ilmnes selge seos, sest 61 vastajat, kes pidas end kindlalt kohalikuks, märkis piirkonna olevat ka osa enda identiteedist kas üsna palju (31 inimest) või täielikult (31 vastajat). 16 vastajat, kes pidasid end kohalikuks, arvasid et piirkond on osa nende enesemääratlusest vähesel määral ning neli inimest arvas, et Tõstamaa pole osa nende identiteedist.

Saamaks parema ja põhjalikuma ülevaate „kohalikuks olemise“ kohta, uuris töö autor respondentide arvamust ka selle kohta, **keda üldse saab kohalikuks pidada**. Enam kui poolte vastanute (55 inimest) arvates saab kohalikuks pidada inimest, kes elab vallas püsivalt ja/või on pikalt valla elanikkonda kuulunud. Sealjuures olid vastajate arvamused erinevad elatud perioodi pikkuse suhtes. Mõned küsitletutest arvasid, et vähemalt 10 aastat peaks vallas elanud olema, mõni teine pakkus, et viis aastat võiks olla piisav.

Tabel 4. Respondentide arvamused kohalikuks olemise kohta

	Sagedus	Protsent
Sündinud ja kasvanud ning siia püsivalt jäänud	24	25,3
Elanud pikalt kohapeal, on püsivalt siin	55	57,9
Panustab ja armastab kogukonda	12	12,6
Inimene, kes on kogukonda omaksvõetud	4	4,2
Kokku	95	100,0

(autori koostatud)

Kohalikuks peeti suures osas ka neid, kes on Tõstamaa kandis sündinud ja kasvanud ning püsivalt paikseks jäänud.

4.1.4. Kogukondlik seotus paiga ja inimestega

Vastajatelt uuriti, mis **kohalikke inimesi kõige rohkem omavahel seob**. Valdav osa vastanutest arvas, et selleks on ühisel territooriumil lähestikku elamine ning kuulumine ühte kogukonda (27 vastajat). Samuti leiti, et Tõstamaa valla inimesi seob asjaolu, et tuntakse üksteist ja üksteise vanemaid, käiakse tihedalt läbi (23 inimest) ning see, et soovitakse koos midagi ära teha, olgu selleks siis ühised üritused või muud ettevõtmised (24 vastajat). Eraldi mainiti ka ühtsustunnet kogukonnas.

Sotsiaalne identiteet viitab tunnustele, mis inimesi ühe grupiga seob ning teisest eristab. Need tunnused võivad olla sotsiaalsed, kultuurilised või ontoloogilised. Küsitlust läbi viies uuriti respondentidelt nende arvamust selle kohta, kas Tõstamaa **valla inimesed erinevad** millegi

poolest mujal elavatest inimestest, teiste piirkondade eestlastest. 37 küsitletut leidis, et Tõstamaa kandi inimesed ei erine teistest eestlastest, kuid 57 respondenti leidis, et mingi erinevus ikkagi on olemas. Välja pakuti palju erinevaid variante, millest töö autor toob välja mõned: positiivse poole pealt pakuti välja, et võrreldes mujal elavate inimestega on tõstamaalased hea huumorimeelega, kokkuhoidvad, avatud ja sõbralikud, negatiivse poole pealt märgiti, et Tõstamaa vallas virisetakse palju. Leiti ka, et erinetakse pigem võrreldes linnaga, maainimestega võrreldes erinevusi pole.

Teemaga rohkem süvitsi minnes palus uurimuse läbiviija respondentidel kirjeldada **tüüpilist Tõstamaa valla elanikku**. 22 vastajat tõi välja, et Tõstamaa kogukonnas elavad tavalised inimesed, kes samas on kõik individuaalsete erinevustega. Täpsema ülevaate vastustest saab tabelist 5.

Tabel 5. Respondentide kirjeldus tüüpilise Tõstamaa valla elaniku kohta

	Sagedus	Protsent
Tavalised inimesed, igaüks omamoodi	22	23,2
Töökad, visad, hakkajad	19	20,0
Sõbralikud ja abivalmid	14	14,7
Hea huumorimeelega	4	4,2
Tagasihoidlikud	6	6,3
Omakasupüüdlilikud	3	3,2
Uudishimulikud	8	8,4
Kokkuhoidvad	1	1,1
Aktiivsed ja uhked oma kogukonna üle	11	11,6
Keskealised	3	3,2
Juuakse palju	2	2,1
Muu	2	2,1
Kokku	95	100,0

(autori koostatud)

Edasi uuriti, mille poolest on respondentide arvates **parem või siis halvem Tõstamaal elada**. Positiivse küljena toodi kõige enam välja valla loodust (34 vastajat) ehk seda, et siin on meri, järved, raba, metsad ja liivaluited. Hinnati kõrgelt looduse mitmekesisust ja varieeruvust.

14 respondenti leidsid, et Tõstamaa heaks küljeks on see, et tegemist on vaikse, rahuliku ja privaatses paigaga. 11 inimese jaoks seisnes valla headus selles, et seal on nende pere, kodu ja sõbrad. Olulisena mainiti vallas olevad teenuseid ja võimalusi ehk kooli, lasteaia ja teiste

asutuste olemasolu, valla hoolitsetud ja turvalist ümbrust ning suurepäraseid maaelu võimalusi. Samas toodi välja, et tegelikult on igal pool samasugune.

57 respondenti tõi välja ka Tõstamaa valla negatiivseid külgi. Kõige enam öeldi, et vald asub linnast liiga kaugel ning tegemist on ääremaaga, kuid toodi välja ka erinevate teenuste ja võimaluste puudumist ning seda, et Tõstamaa kandis pole tööd või on palgad liiga väikesed.

Maapiirkondades eeldatakse, et enamasti teatakse üksteist ning inimeste tegemised ei jää saladusse. Seepärast uuris töö autor respondentidelt, kas Tõstamaal on võimalik **anonüümseks jääda** ja mida nad sellest arvavad. 92 vastajat ütles, et kohalikus maapiirkonnas pole võimalik anonüümseks jääda. Tabelist nr 6 on võimalik täpsemalt lugeda vastanute arvamusi anonüümsusest Tõstamaal.

Tabel 6. Respondentide arvamused anonüümsusest kogukonnas

	Sagedus	Protsent
Ei, pigem hea, sest suurem vastutus oma käitumise eest	21	22,1
Ei, nii ja naa	25	26,3
Ei, hea, sest pole midagi varjata ja maal ikka tuntakse	18	18,9
Ei, hea, sest võõraid nähakse, naabrivalve	6	6,3
Ei, ainult valla külalisteraamatus anonüümne olla	3	3,2
Ei, pigem halb, sest privaatsust pole	19	20,0
Jah, see on hea	3	3,2
Kokku	95	100,0

(autori koostatud)

Üldiselt arvasid respondendid, et anonüümsuse puudumisel on nii häid kui halbu külgi, kuid pikema mõtlemise järel tunnistati, et üksteise tundmine ja tegemistega kursis olemine aitab kogukonnas end turvalisemalt tunda.

Küsitluses uuriti, kas ja kuidas on respondentide **valikuid seoses hariduse, perekonna, töötamise või muuga mõjutanud elamine Tõstamaa vallas**. 36 vastajat ütles, et nende valikuid pole konkreetses piirkonnas elamine mõjutanud ning oma valikud on nad teinud lähtudes sellest, mida on soovinud ja vajalikuks pidanud. Samas oli ka neid vastajaid, kes ütlesid, et nad olid oma peamised valikud teinud juba enne Tõstamaa valda kolimist.

Peaaegu pooled ehk 46 vastanut tõi välja, et Tõstamaal elamine või piirkonnaga seotud olemine on mõjutanud nende valikuid ning seda eelkõige töö ja haridusega seoses. Peamiselt

toodi välja, et elades Tõstamaal tuleb teha seda tööd, mis siin on või on tulnud Tõstamaa vallast lahkuda, kuna pole leitud tööalast rakendust. Mõnikord on aga eriala valik sõltunud piirkonna vajadustest. Haridusega seoses toodi välja, et kui vallas on kool, siis enamasti ikka valitakse lähim kool põhi- või keskkooli omandamiseks. Toodi välja ka seda, et piirkonnas elamine on mõjutanud kodu ja pere.

Vastajatelt küsiti **kas Tõstamaal elamine on pannud neid tundma, et nad on maailmast kuidagi eraldatud** ja ei pääse mujal toimuvatele üritustele või puudub ligipääs haridusele, töövõimalustele vms. 70 küsitletut ütles, et nemad ei tunne, et nad oleksid kuidagi maailmast eraldatud. Kui on tahtmist, siis saab igale poole minna, näiteks osaleda üritustel, käia õppimas vms. Samuti märgiti, et võimaluste kättesaadavus sõltub sellest, kas endal on olemas vastavad vahendid, nt raha või auto. Oli ka neid vastajaid, kes tunnistasid, et mõnikord tunnevad nad end maailmast eraldatud olevat ning, et neil puudub ligipääs mujal toimuvatele üritustele ja pakutavatele võimalustele. Peamiste põhjustena märgitigi, et Tõstamaalt välja pääsemist mõjutab halb transpordiühendus Pärnuga ning kaugus keskustest.

Valimisse kuulunud inimestelt uuriti ka seda, kas nende arvates on Tõstamaa vallas **lihtne oma ideid ellu viia**. 50 vastaja arvates on see lihtne sõltudes eelkõige enda tahtmisest ja pingutusest (39 vastajat) või sellest, kui hea idee on ja kas teised seda toetavad (11 inimest). Samas toodi välja, et ideede elluviimise tõenäosus sõltub vallavanema heakskiidust või üldisemalt vallapoolsest suhtumisest. Kümne vastanu arvates pole piirkonnas lihtne oma ideid läbi viia ning 11 inimest ütles, et nad ei tea, kas on lihtne või mitte, sest pole ise proovinud midagi teha.

Järgnevalt võrdles töö autor saadud andmeid respondentide hinnanguga enda mõjuvõimule muuta kogukonna olemust. Vastajad, kes uskusid, et neil on mõjujõudu kujundada valla olemust, uskusid ka seda, et kui ise tahta ja pingutada, siis on kogukonnas lihtne oma ideid ellu viia.

Intervjuude käigus küsiti vastajatelt nende arvamust selle kohta, kas **Tõstamaal on turvaline** ja mis turvalisust loob. 68 vastaja arvates on Tõstamaa kandis turvaline elada, 17 inimese hinnangul üsna turvaline ning seitsme inimese hinnangul ei ole piirkond turvaline.

Töö autor võrdles omavahel respondentide arvamust turvalisuse ja piirkonnas elavate inimeste usaldamise vahel. 51 inimest, kes märkisid, et peavad Tõstamaa valda turvaliseks, ütlesid ka, et usaldavad oma kogukonnas elavaid inimesi. Enamus arvamustest turvalisuse kohta (84)

seostus eelkõige naabrivalve, ühtse kogukonna, üksteise tundmise, anonüümsuse puudumise ning võõraste märkamisega kogukonnas. Respondendid ütlesid, et kui võõraid märgatakse, siis jälgitakse nende tegevust ning vahel kirjutatakse ka võõraid autonumbreid üles. Ülevaate respondentide arvamustest annab tabel 7.

Tabel 7. Respondentide arvamused seoses turvalisusega Tõstamaa vallas

	Sagedus	Protsent
Naabrivalve, võõraid märgatakse, ühtne väike kogukond	39	41,1
Vargused on, muidu on turvaline	20	21,1
Pätid on võõrad, sissetulnud, muidu on kant omaette ja rahulik	10	10,5
Siia maani pole mul endal midagi juhtunud	5	5,3
Politsei, päästeamet on olemas	2	2,1
Muu	14	14,7
Vastamata	5	5,3
Kokku	95	100,0

(autori koostatud)

Läbiviidud uurimuses küsiti valimisse kuulunud inimestelt nende jaoks **olulisi kohti Tõstamaa vallas**. Saadud vastuste põhjal peavad Tõstamaa valla inimesed enda jaoks kõige tähtsamateks kohtadeks piirkonna looduslikke paiku. Erinevaid loodusega seotud kohti nimetati 130 korral, nende hulgas olid enim mainitud meri, järved, mets, raba, rannad, liivamäed (sealjuures Levaroti luidet mainiti eraldi 13 korral), jõgi, männimetsad ning loodus tervikuna. Oluliste paikade hulgas mainiti enim ka kooli, mõisa, oma kodu (sh ka koduküla) ning alevit ja sealseid asutusi. Vähem toodi eraldi välja rahvamaja ja sealseid üritusi, laululava, surnuaedasid, kirikuid ja vallamaja. 71-l korral märgiti muid olulisi paiku, näiteks sadamaid, poode, tervisekeskust, käsitöökeskust, jahialasid, postkontorit, teatrisaali, kontserdisaali, endist meiereid ja kalakombinaati, tehnoküla, lasteaeda, noortekeskust. Märgiti ka seda, et kõik kokku on oluline.

Samalaadne küsimus esitati ka seoses **oluliste traditsioonide ja üritustega piirkonnas**. Töö autor palus vastajatel nimetada nende jaoks olulisemaid üritusi ja tegevusi. Valla olulisimaks ürituseks ja traditsiooniks peeti vastajate hinnangu valla päevi, mida mainiti 70 korral. Vallapäevade puhul ütlesid respondendid, et need toovad vallarahva nii kaugelt kui lähedalt kokku ning loob tunde ühtsest kogukonnast.

38 korral toodi välja erinevate tähtpäevade tähistamisega seotud üritusi, millest enim domineerisid jaanipäeva pidamine, jõuluüritused, aga ka uue aasta saabumisel alevi keskele kuuse alla kogunemine. Oluliseks ürituseks pidasid vastajad ka Tõstamaa jooksu, Tõstamaa mõisas toimuvaid suvelavastusi, mida on etendatud alates 2011. aastast. Vastajate jaoks olid olulised külades toimuvad kodukohapäevad, erinevad spordiüritused, RäimeWest, mõisaüritused, erinevad laadad, jüriöö jooks, kadrikarneval, Tõhela lõikuspeod ja huvitegevus Tõstamaal, rahvamaja tegevus, vallas toimuvad kontserdid, käsitööga seotud tegevus, vapimärkide jagamine, koolikokkutulekud, sõpruskonnaga läbiviidavad üritused. 29 juhul toodi esile teisigi vastajate jaoks olulisi tegevusi, näiteks Cotze Maja (Tõstamaal asuv söögimaja) üritused, kirikuüritused, kalastamine, pensionäride pidu, baaris poistega istumine, Oktoobervest, vallalehe Tõstamaa Tuuled ilmumine jm.

4.1.5. Tõstamaa valla maine

Järgnevalt käsitleb töö autor Tõstamaa mainega seotud arvamusi. Esmalt uuriti vastanutelt, kas Tõstamaa on **turistide hulgas populaarne**. 86 küsitletu arvates on Tõstamaa turistide hulgas tuntud ja hinnatud (69 respondenti olid selles kindlad ja 17 vastajat üsna kindlad). Populaarsuse põhjusena nimetati Tõstamaa valda kui suvituspiirkonda, kus on ilus loodus, järved ning et siin on palju näitlejaid suvitamas. Seitse vastajat arvas, et Tõstamaa populaarsus turistide hulgas on pigem väike.

Lisaks piirkonna atraktiivsusele uuriti valimisse kuulunutelt ka **Tõstamaa valla mainet** üldiselt. 42 respondenti leiab, et Tõstamaa maine on väga hea ning nende tuttavatele, sõpradele ja teistelegi meeldib piirkond. 26 vastajat märkis, et valla maine on pigem hea ja piirkonda tuntakse (vt Tabel 8)

Tabel 8. Respondentide hinnang Tõstamaa valla maine kohta Eestis

	Sagedus	Protsent
Väga hea, tuttavatele jt väga meeldib	42	44,2
Pigem hea ja piirkond on üsna tuntud	26	27,4
Nii positiivset kui negatiivset on	14	14,7
Tõstamaad ei teata	5	5,3
Ei oska öelda	7	7,4
Tavaline koht, ei midagi erilist	1	1,1
Kokku	95	100,0

Veel uuris töö autor selles teemablokis respondentidelt, mida arvavad Tõstamaa vallast **nende pereliikmed**. Enamasti arvasid valimisse kuulunud inimeste lähedased kogukonnast hästi. 57 vastanut ütles, et nende pereliikmetele meeldib Tõstamaa ning nad on siin väga rahul või käivad alati meelsasti Tõstamaal. 22 respondenti ütles, et nende pere arvates on piirkond normaalne ja neile meeldib vald. Toodi välja, et ka nende pereliikmed peavad end kogukonna osaks. Üheksa vastanut ei osanud oma pere seisukoha suhtes midagi konkreetset välja tuua ja arvati, et ilmselt on nende pere valla suhtes neutraalne.

Toodi välja ka mõned pere negatiivsed arvamused piirkonna kohta, mis varieerusid valla asukohast kuni vallavanema hoiakuteni. Negatiivsed hoiakud olid seotud eelkõige töökoha puudumise või kaugusega keskusest.

Kokkuvõttes võib aga öelda, et valla maine on üldiselt hea ja respondendid on piirkonnas suhtes positiivselt meelestatud.

4.1.6. Tulevik Tõstamaa vallas

Läbiviidud uurimuse viimaseks teemablokiks oli respondentide ettekujutus tulevikust Tõstamaa vallas. Töö autor küsis respondentidelt teemaga seoses viis avatud küsimust püüdes välja selgitada vastajate tulevikunägemust nii nende endi seotuse osas vallaga kui ka valla suhtes üldiselt.

Valimisse kuulunutelt küsiti kuidas nad näevad **enda seotust piirkonnaga** tulevikus. 72% küsitletutest ehk 68 vastajat ütles, et kavatsevad valda edasi elama jääda. Põhjustena märgiti, et ei soovita mujal elada ning tahetakse maal olla. Paljud vastajad ütlesid, et nad ei tee plaane ning kunagi ei tea mis tulevik tuua võib. Üldiselt oldi aga seda meelt, et elatakse piirkonnas edasi.

Valimisse kuulunud inimestest mainis 11 inimest, et neil on esialgu plaan vallast ära minna või siis olla püsivamalt eemal, kuigi tulevikus nähakse end piirkonda tagasi kolimas, sest tegemist on ikkagi kodukohaga.

Võrreldes tulevikuplaane vastajate vanusega selgus üsna oodatult, et Tõstamaa kandist kavatsevad esialgu lahkuda nooremad inimesed. Valimisse kuulunud 18-25-aastastest vastanutest ütlesid seitse, et kavatsevad esialgu mujal elada ja tulevikus ilmselt tagasi tulla. Kolm samasse vanusesse kuulunud küsitletut ei olnud kindlad, mida tulevik tuua võib ja vaid kaks väitsid, et kavatsevad Tõstamaale jääda. Ka 26-35-aastaste hulgas oli palju neid, kes

plaanisid mujal elada või kes polnud oma plaanide ja võimaluste suhtes kindlad (üheksa vastajat). 36-aastaste ja vanemate hulgas polnud rohkem ühtegi respondenti, kes oleks esialgu plaaninud mujal elada ja tulevikus tagasi tulla. Oli küll neid (seitse inimest), kes polnud tuleviku ja elu suhtes kindlad, ent üldiselt oldi seda meelt, et jäädakse piirkonda elama.

Edasi uuritigi vastajatelt, kas nad **on mõelnud Tõstamaa vallast ära minna**. 41 respondenti ütlesid, et nad pole seda mõelnud, ent 23 vastajat tunnistasid, et on seda mõtet mõlgutanud. 17 inimest valimist ütlesid, et mõtlevad ära minemisele vahetevahel. Põhjuseid selleks on mitmeid, kõige rohkem on need seotud tööga, haridusega, perega või kliimaga.

Võrreldes omavahel soovi vallast lahkuda ja respondentide soolist kuuluvust ilmneb, et naised soovivad ja mõtlevad piirkonnast ära minemisele tunduvalt rohkem kui mehed. 16 naissoost vastajal on mõtteid ära minna, 12 naist mõtleb sellest vahetevahel ja viis naist on seda kunagi mõelnud. Meeste hulgas on ära minemisega seotud mõtteid vähem. Vastajate hulgast pole lahkumisele vallast mõelnud 57% meessoost vastajatest ja 34% naissoost vastajatest.

Samuti uuris töö autor, kas ära minemine on seotud Tõstamaal koolis käimisega ning leidis, et vallas koolis käimine ja soov ära minna pole eriti seotud. Kümme inimest, kes pole Tõstamaal koolis käinud ning 13 inimest, kes on vallas kooli lõpetanud, on mõelnud piirkonnast lahkumisele. Samas pole vallast ära minemisele mõelnud 28 respondenti, kes on Tõstamaal õppinud vastukaaluks 12 vastajale, kes pole vallas koolis käinud.

Uuriti ka seda, kuidas on omavahel seotud kogukonna tähendus ja soov piirkonnast lahkuda. Andmeid kõrvutades leiti, et 38 vastajat, kelle jaoks kuulumine kogukonda on oluline või väga oluline, pole mõelnud Tõstamaalt lahkumisele. Kõrvutades andmeid vastajatega, kelle jaoks kuulumine kogukonda on väga oluline, selgus, et nendest 65% pole üldse mõelnud piirkonnast ära minemisele ning 25% mõtleb sellele aegajalt või on seda kunagi mõelnud. Vastajatest, kelle jaoks kogukonnas olemine on ainult natuke oluline, ütles 83%, et on mõelnud vallast lahkumisele.

Töö autor leidis, et respondentide emotsioonid seoses kogukonnaga ja kavatsused või mõtted vallast lahkuda on omavahel seotud. 39 respondenti, keda valda kuulumine teeb kas üsna palju või väga palju rõõmsaks või õnnelikuks, pole kunagi mõelnud Tõstamaal ära minemisele. Üheksa inimest, keda vallas elamine rõõmsaks ei tee, mõtleb tõsisemalt piirkonnast lahkumisele.

Vastupidiselt eelnevale küsimusel huvitasid töö autorit **tegurid, mis tooks Tõstamaale uusi inimesi ja piirkonnast ära läinuid tagasi**. 84 korral öeldi, et Tõstamaale on vaja töökohti. Vastust täiendati mitmel korral tuues lisaks, et töökoht peaks olema mõlemal pere täiskasvanud liikmel, palk peab olema piisav äraelamiseks või lisati, et ka Pärnu ümbruskond peaks arenema ja saama jõukamaks, sest see mõjutab keskustest kaugemal olevaid kogukondi.

Lisaks töökohtadele toodi 14 korral välja, et Tõstamaale on vaja rohkem elukohti. Veel mainiti uusi ideid ning teenuste ja võimaluste olemasolu, mis piirkonda uusi inimesi tooks. Viis respondenti ütles, et uusi inimesi toob valda armastus maaelu vastu ja tahe kuuluda kogukonda. Eraldi teguritena märgiti ka ettevõtluse arendamist ja rahulikku elukeskkonda, mis vastajate arvates võivad mõjutada uute elanike Tõstamaale tulekut. Lisaks toodi respondentide poolt välja veel teisigi arvamusi: raha ja projektid, eneseteostuse võimalused, turismi areng, parem reklaam piirkonnale, valla nõ pidev „pildis“ olemine, sõbrad ja tuttavad, riigipoolne maaelu poliitika, valla toetus, laste ja noorte suurem toetamine läbi stipendiumite ja võimaluste loomise ning ka uute tulijate parem vastuvõtmine:

Respondentidelt küsiti ka seda, mis neid ja teisi vallaelanikke **Tõstamaal hoiab**. Kõige enam vastati, et selleks on kodu, kodutunne või ka elukoht vallas (67 korral). Täpsema ülevaate annab tabel 9.

Tabel 9. Respondentide arvamused sellest, mis hoiab neid ja teisi Tõstmaa vallas.

	Sagedus	Protsent
Kodu ja elukoht	43	45,3
Pere ja juured	8	8,4
Sõbrad ja tuttavad	4	4,2
Töökoht	10	10,5
Kogukond	2	2,1
Loodus ja ilus keskkond	4	4,2
Harjumus, pole mujale minna	15	15,8
Tahtmine ja side piirkonnaga, maaelu meeldib	9	9,5
Kokku	95	100,0

(autori koostatud)

67 korral lisasid eelnevalt toodud aspektidele respondendid veel põhjuseid, mille töö autor koondas märksõna „Muu“ alla. Näiteks märkisid küsitletud põhjustena seda, et pensionärid ei koli ära, vallas hoiab inimesi kinnisvara, kuid ka eestlaslik jonnakus maalt mitte lahkuda. Üks vastaja ütles, et tema ei saa aru, miks pooled vallaelanikest piirkonnas veel elavad.

Uuringu raames läbiviidud intervjuu lõpetati küsimusega, kus vastajatel paluti ennustada **milline võiks Tõstamaa elu olla 10-20 aasta pärast**. Peaaegu pooled respondentidest olid positiivselt meelestatud ja arvasid, et elu on tulevikus Tõstamaal arenenud ja paremaks läinud. Leiti, et piirkond säilitab senise identiteedi ning ilmselt on parem ühendus ka Pärnuga. Paljud küsitlitud avaldasid lootust, et noored tulevad maale tagasi ning tulevikus on neil vallas enam töökohti. 24 vastajat arvas, et elu Tõstamaal jääb tulevikus samaks ehk suuri muutuseid pole, alev on ikka hoolitsetud ja maaelu suhteliselt sarnane tänasega võrreldes.

Samas oli ka neid inimesi, kes ei osanud ennustada, või arvasid, et läheb elu vallas halvemaks ja piirkond hääbub vaikselt. Mitmed küsitlitud olid mures valdade liitmise pärast, sest kaheldi, kas Tõstamaa suudab oma identiteeti säilitada.

Võrreldes arvamusi valla tulevikust sooga seoses, siis ilmnis prognooside osas teatud erinevusi. Nimelt arvab 53% vastanud naistest ja 30% meestest, et elu piirkonnas paraneb. Samas on meeste hulgas rohkem neid, kes ei oska Tõstamaa kandi tulevikku ette kujutada (22% mehi ja 6% naisi).

Kokkuvõttes nägid valimisse kuulunud inimesed elu Tõstamaal ikkagi edasi arenemas ja usuti, et tulevik on pigem positiivne.

V DISKUSSIOON JA JÄRELDUSED

5.1. Seotus kogukonnaga

Läbiviidud uuringu üheks oluliseks osaks oli välja selgitada Tõstamaa vallaelanike seotus kogukonnaga lähtudes McMillan'i ja Chavis'e (1986) poolt välja pakutud kogukonna määratlusest. Läbiviidud küsitluses uuriti respondentide liikmelisust, kogukonnaga seotud mõju, integratsiooni ja vajaduste täitmist ning ühist emotsionaalset sidusust Tõstamaa vallaga.

Uuringu käigus saadud tulemused viitavad elanike üsna tugevale seotusele Tõstamaa piirkonnaga. Töö autor ei saa väita, et seotus on väga tugev, sest kogukonnaga seotud liikmelisust, vajaduste rahuldamist ja emotsionaalset sidusust hinnati tunduvalt kõrgemalt kui vallaga seotud mõju. Uuringus osalenud inimeste jaoks on kuulumine Tõstamaa kogukonda ning läbikäimine teiste vallainimestega küll oluline, ent tunduvalt tähtsamaks peeti enda soovi ja tahet vallaelanik olla. Leiti ka seda, et suures osas jagatakse sarnaseid väärtuseid ja eesmärke ning oma valla inimesi saab usaldada. Samuti märgiti ära, et üldiselt tuntakse omakandi inimesi ja ollakse teiste seaski üpris tuntud. Paljud vastanutest pidasid oluliseks kuulumist ja sobitumist kogukonda, isegi kui see nõuab oma aja ja energia investeerimist.

Annist (2011) tõi oma uurimuses välja, et külakogukondades, just keskuskülades soovisid inimesed distantsi ja võimalust privaatsuse järele. Käesolevas uuringus selgus, et inimesed hindasid Tõstamaa valla privaatsust ja omaetteolekut ning see oli enamike respondentide hinnangul ka kättesaadav. Samuti ei ilmnunud, et Tõstamaa kogukonna inimesed sooviksid teistest distantsi hoida. Leiti, et käiakse suhteliselt palju oma valla inimestega, vähemalt paremate tuttavatega, tihti läbi, ning see meeldib vastanutele.

Respondendid suhtusid aga üsna pessimistlikult oma võimesse kogukonnas midagi muuta ja korda saata. Enda kuulumist ja sobitumist kogukonda peeti küll oluliseks, ent samas arvati, et

omalt poolt suudetakse vähesel määral valla elukorralduses midagi muuta. Vastajad ei uskunud väga ka seda, et vald tervikuna suudaks teisi kogukondi palju mõjutada. Teatud omaette hoidmisele viitas tõsiasi, et respondentidele ei lähe eriti korda teiste valdade ja gruppide arvamus neist endist. Lisaks eelnevale leidis enamus vastajatest, et lokaalsete probleemide lahendamiseks saadakse ise hakkama, mis on oluline ja autori arvates positiivne näitaja.

Kuulumine kogukonda on enamuse vastanute (95% respondentidest) jaoks oluline. Samas vaid 68% respondentides leidis, et kuulumine Tõstamaa valda on osa nende identiteedist. Ülejäänud vastajad on kogukonnaga küll seotud ning nad hindavad piirkonda ning sealseid olusid, ent ennast selle järgi ei määratle. Üllatuslik oli autori jaoks see, et 27 vallas püsivalt elavat inimest leidsid, et kohalik piirkond pole nende enesemääratluses oluline. Samas vaid kaks 14-st ajutiselt vallas igapäevaselt tegutsevat inimesest tunnistas, et vald pole osa nende identiteedist. 12 inimest, kes püsivalt mujal Eestis või välismaal elavad ja töötavad, peavad end aga siiani suuremal või vähemal määral tõstamaalaseks. Siinjuures toodi vastajate poolt välja, et kuna tegemist on nende kodukohaga, kus on üles kasvatatud ja koolis käidud, siis isegi kui elatakse mujal, peetakse Tõstamaa kanti enda nõ „päris koduks“. See tulemus kinnitab Bachelardi (viidatud Easthope, 2008, vahendusel) arvamust, mille kohaselt kodu on võtmelement loomaks suhet inimeste ja nende kindlasse paikkonda kuulumise vahel. Kui kodu on tugevalt tähendusega laetud ning pakub stabiilsust, siis mõjutab see tugevalt inimeste sotsiaalset identiteeti, tema suhet paikkonnaga tervikuna.

Vaadates uuringu tulemusi, on selge, et piirkond on vastajate jaoks oluline ja selle arengu suhtes ollakse lootusrikkad. Tugevalt mõjutab muidugi ka see, et respondentide kodud, töökohad, pered, sõbrad ja paljud olulised paigad on Tõstamaa vallas. Samuti on vastajate jaoks piirkonnas palju traditsioone, mis neile korda lähevad ja üritusi, kuhu tulevad kokku ka need vallaelanikud, kes on piirkonnast juba lahkunud. Sellisteks üritusteks on eelkõige vallapäevad ja Tõstamaa jooks, aga ka suveteatri etendused, mitmete tähtpäevade tähistamised (näiteks jaanituled, jõulud, pere ja sõprade sünnipäevad) ja spordiüritused. Oluliseks peetakse valla mitmekesisist loodust (eriti mere lähedust) ja seda tutvustatakse meelsasti oma mujalt tulnud sõpradele ja tuttavatele. Üldiselt on respondentid rahul ka olemasolevate teenuste ja võimalustega ning enda majanduslikku toimetulekut hinnatakse keskmiseks. Samas toovad vastajad välja probleeme, millega puututakse igapäevaselt kokku: kaugus keskustest ning halb transpordiühendus, sularaha kättesaadavus, postkontoriteenuse

kättesaadavus, apteegi ja arstiabiga seonduvad aspektid. Kaugus keskustest ja transpordiühendus on loonud olukorra, kus tuleb väga täpselt planeerida oma päevi ja nädalaid või kus suur osa sissetulekust kulub kütusele. Kuigi paljud küsitletud mainisid, et maal elamine ei ole neid takistanud tegemast seda, mis neid huvitab ja nad ei tunne end olevat maailmast eraldatud, on transpordiühendusel ja kaugusel keskustest nende elukorraldusele siiski suur mõju. Sularaha väljavõtmine on samuti probleemne, sest maapiirkondades pole teenuste ja kaupade eest alati võimalik kaardiga maksta (Tõstamaa piirkonnas näiteks aiakaupade kaupluses, Lõuka turul), kuid ometi on teenuseid ja kaupu vaja osta. Eelpool nimetatud probleemi kompenseerib mõnevõrra anonüümsuse puudumine ja usaldus kogukonnas ehk kauplejale võib raha tuua hiljem või maksta e-pangas ülekandega. Apteek ei tegutsenud Tõstamaal kolm aastat, nüüdseks on see olnud umbes aasta uuesti avatud, aga paraku vaid ühel päeval nädalas. Arstiabiga seoses töid respondendid välja, et pole rahul selle kvaliteediga ning on seetõttu perearsti vahetanud. Samuti nurisetakse näiteks selle üle, et arsti vastuvõtule on keeruline pääseda kuna inimene töötab vahetustega ja töölt on vastuvõtule minemiseks raske ära saada.

Kokkuvõttes on valimisse kuulunud inimesed piirkonnaga tugevalt seotud just kodu, pere, juurte, sõprade ja kauni looduse tõttu, mis aitab kompenseerida maaelu negatiivseid külgi.

5.2. Maalisus ja kohaidentiteet

Annist (2011) on oma uurimuses viidanud maaelanike hoiakutele, kus maalisust või ruraalsust maaelanike endi poolt ühest küljest halvustati või arvati, et linnas seda tehakse ning teisalt kus just oma maalisust rõhutatakse kui midagi olulist ja erilist. Käesolevas töös uuritigi, mida Tõstamaa valla elanikud arvavad endast kui maaelanikust ning mida tähendab kohalikuks olemine. Uuringus osalenud inimesed peavad ennast valdavalt kohalikuks, kelleks respondentide endi poolt loetakse eelkõige piirkonnas sündinud ja kasvanud või pikka aega püsivalt elanud inimesed. Enamus vastanutest tõi välja, et on Tõstamaa vallaga kas tugevalt või üsna tugevalt seotud ning peamisteks siduvateks teguriteks on kodu ja pere. Olulisteks mõjutajateks on samas ka töökoha, sõprade ja tugeva kogukonna olemasolu. Uuringus osalenud respondendid tunnistasid, et tunnevad üsna palju kohalikke inimesi ja arvasid, et ka neid tuntakse, mis omakorda soodustab ühist läbikäimist ja usaldust. Eriti tugevalt ilmnis see nooremate vastajate puhul.

Maakogukonnas elamine on enam kui poolte vastajate arvates nende enesemääratluse mõju avaldanud ning seda pigem positiivses mõttes. Märkatavalt enam rõhutasid seda mehed, kelle arvates maal elamine on suurendanud nende teadmiste ja oskuste pagasit. Mitmel korral oli vastajate poolt tunda, et „linnamehed“ on „siidikäpad“, kes ei oska tööriista käes hoida, kuid kuna mina olen maalt, siis on mul kõik vajalikud oskused olemas.

Relph (1976) kirjeldab paigaidentiteedina ühe paiga püsivat ühtsust ja piirkonna omapära püsimist, mis teda teistest eristab. Sellest lähtudes uuris töö autor küsitletutelt nende jaoks olulisi paiku, traditsioone ja üritusi ning paigaga seotud tähendusi. Praktiliselt kõik vastanud oskasid nimetada enda jaoks olulisi paiku piirkonnas ning need varieerusid looduslikest kohtadest kodu ja kodukülani, aga nimetati ka erinevaid asutusi ja vallakeskust. Üritustest domineeris selgelt vallapäevade pidamine, mis koondab inimesi ja samas tekitab kokkukuuluvustunde. Respondendid väärtustasid kogukonnaga seoses Tõstamaa valla turvalisust ja teatud ulatuses ka anonüümsuse puudumist. Leiti, et vallas pole võimalik tundmatuks jääda ning sageli on see pigem positiivne kui negatiivne, sest aitab talitseda oma käitumist ja märgata probleeme. Samuti võib kinnitada, et Tõstamaa on turvaline koht elamiseks, kuigi varguste tõttu tuleb oma varal silma peal hoida ja võõraste liikumisi jälgida.

Võrreldes Annisti (2011) uurimusega, ei tajunud töö autor küsitletavatega suheldes nende soovi distantseeruda teistest külaelanikest ning tugevat ükskõiksust vallas toimuva vastu. Kuna kogukonnas on elav kultuurielu, mille vastu aktiivset huvi tuntakse ning on tekkinud tugev taju piirkonna eripära suhtes, siis peetakse normaalseks üksteise tundmist ja teatud anonüümsuse puudumist. Leiti, et anonüümsuse puudumine on kasuks tervele kogukonnale, kuna aitab piirkonda turvalisemana hoida, mida omakorda kinnitasid ka respondentide vastused, et vald on suhteliselt turvaline koht elamiseks.

Uuringust ilmnis ka see, et Tõstamaal arvatakse olevat rohkem positiivseid kui negatiivseid omadusi, mis tekitavad soovi piirkonnas elada. Peamisteks kogukonna rikkusteks loeti mitmekesisust ja puhast loodust, merd, vaikust ja privaatsust, aga ka kodusust ja suhteliselt head teenuste ja võimaluste valikut. Peamiseks probleemiks peeti kaugust suurematest keskustest.

Mingist grupist rääkides arvatakse, et selle liikmetel on midagi ühist, olgu selleks siis elupaik, keel, elatusviis või mingi muu tunnus. Töö autor uuris käesolevas töös Tõstamaa vallaelanikke iseloomustavaid tunnuseid ning üheks tähtsamaks kogukonna tunnuseks võib pidada seda, et vastajate jaoks on Tõstamaa piirkond tähtis ning kogukonda hinnatakse

kõrgelt. Enam kui pool vastajatest leidis, et Tõstamaa inimesed on siiski teistest eestlastest mõnevõrra erinevad. Positiivse külje pealt märgiti, et võrdluses teiste eestlastega on tõstamaalased ehk natuke lahkemad, parema huumorimeelega kui suurem osa mandrieestlastest ning võib-olla pisut töökamad ja visamad kui keskmine eestlane. Negatiivse poole pealt avaldati arvamust, et tõstamaalased on vist pisut liiga uudishimulikud ja kahjuks ka üpris omakasupüüdlikud. Uurides veel seda, kas Tõstamaal elamine on mõjutanud respondentide enesehinnangut, selgus, et poolte vastanute enesehinnangule pole maaelu mõju avaldanud. Enam kui pooled vastanutest märkisid aga, et nende arvamusele iseendast on maal elamine pigem positiivselt mõjunud. Tõstamaa inimesed peavad end ülejäänud eestlastest mõnevõrra erilisemateks ning uhkust tuntakse eelpool loetletud positiivsete omaduste ehk siis oma hea huumorimeele, sõbralikkuse, töökuse, visaduse ja ka rannarahvaks olemise üle.

Läbiviidud uuringus tunti huvi Tõstamaa maine vastu, mis vastanute arvates on hea. Leiti, et suviti liigub piirkonnas palju turiste, Tõstamaa kandis suvitavad kuulsad näitlejad ning ka respondentide endi pere ja sõbrad veedavad kogukonnas meelsasti aega. Tõstamaa üldisele mainele anti erinevaid hinnanguid, kuid leiti, et loodus ja suveteatrietendused on piirkonda tuntumaks teinud. Siinjuures mainiti ka seda, et tuntuks on kaasa aidanud, küll negatiivselt, näiteks juhtum koolis (2013. aasta jaanuaris postitasid Tõstamaa Keskkooli 13. klassi õpilased Youtube'i üles video matemaatikatunnist, kus nad õpetajat kiusavad). Tõstamaa inimestele läheb korda see, mida teised inimesed nende vallast, st piirkonnast, arvavad ning seepärast väärtustatakse kõrgelt paiga loodust ja ajalugu.

Tõstamaa valla inimesi seob omavahel kaks olulist tegurit, milleks ühelt poolt on territoorium ning teisalt üksteise tundmine. Suurem osa valimisse kuulunud inimestest on Tõstamaa vallas elanud või vallaga seotud olnud enam kui kümme aastat, mille jooksul on kogukonda rajatud kodu, leitud sõbrad ning piirkond enda jaoks nõ „kodustatud“. Tekkinud on tugev kohakiindumus. Paljud vastanud on Tõstamaaga seotud juba mitmeid põlvkondi, kus juba respondentide vanemad ja vanavanemad üksteist tundsid. Töö autor leiab, et üheks oluliseks allikaks, kus on loodud kestvaid sõprussuhteid, on olnud Tõstamaa lasteaed ja keskkool, kus üheskoos õppinud ja kasvanud lastel on sõprussuhted jäänud kestma terveks eluks. Seetõttu on koolikokkutulekutel alati olnud palju rahvast ja endised klassikaaslased on koondunud hiljem seltsingutesse, kus ühiselt koos tegutsetakse. Seda kinnitavad ka uuringu tulemused, kus vabatahtliku tegevuse valdkondadena mainiti sageli ära nii kogukonna arendamist kui sõpruskonnaga koos olemist. Mitmetel juhtudel on need kaks asja tihedalt teineteisega seotud

ehk sõpruskonna ühised tegemised on lisaks lihtsalt kooskäimisele suunatud millegi konkreetse ja kasuliku kordasaatmiseks (näiteks „Teeme ära!“ talgud oma kodupiirkonnas). Tõstamaa vald oma füüsiliste tunnuste ja sotsiaalsete suhetega on loonud selle elanikes tugeva kogukonnatunde, mis toetab ja innustab inimesi panustama piirkonna arengusse ja kogukonda kuulumisse nii aega kui energiat.

Kohakiindumus mõjutab tugevalt Tõstamaa vallaelanike tulevikuplaane. 72% valimis olnud inimestest seostab enda tulevikku Tõstamaaga. Respondentidest on pea pooled mõelnud vallast ära minemisele, kuid nendest omakorda pooled on seda mõelnud kunagi ammu või vahel seoses probleemidega kodus või mujal. Paljud noored kavatsevad vallast, vähemalt mõneks ajaks, lahkuda seoses õppimisega ja sooviga maailma näha. Murettekitavam on küsimus kas need noored otsustavad ka tagasi tulla. Uuringust selgus, et tugev kogukond on seotud pere ja sõpradega, koduga, teenuste ja võimaluste kättesaadavusega ning ka tööalaste võimalustega. Kui kohalik omavalitsus suudab need nõudmised vastavalt ühiskonna arengule kättesaadavaks teha, on tõenäoline, et noored tulevad Tõstamaale tagasi.

5.3. Tulevik Tõstamaal

Keskuste kaugemad tagamaad ja hõreasustusega maapiirkonnad on meeldiva ja turvalise elukeskkonnaga paigad. Nende edukus sõltub kohanemisest väheneva ja vananeva rahvastikuga, aga ka majandusstruktuuri muutuste ja üleilmastumise tingimustega. Teenustest ja töökohtadest kaugemal elamise puudused peaksid sellistes piirkondades olema kompenseeritud e-teenustega, elanike igapäevaelu peaks olema tugevamalt seotud toimepiirkondade keskustega piisavate ühendusvõimaluste abil ning teenuste paindliku korraldusega. Samuti peaks olema tagatud piisav hulk sobivaid töökohti sellistes paikkondades kohapeal. (Eesti regionaalarengu..., 2013)

Uuringust selgus, et Tõstamaa valda peavad respondendid meeldivaks ja turvaliseks elupaigaks, kus on ilus loodus ja vaikne elu, kuid mille edukust väheneva ja vananeva elanikkonna taustal on hetkel raske väga heaks hinnata. E-ligipääsetavus on vallas olemas, kuid töökohti on vähe ning ettevõtluse arendamine suhteliselt vaevaline. Kui töö autor vastanutelt uuris, mis tooks valda rohkem elanikke, siis valdava osa inimeste arvates olid selleks just töökohad, mida on liiga vähe ning vabad elamispiinnad, mis praktiliselt puuduvad. Üüripindasid pole ja ka müügis olevaid kinnistuid on vähe.

Vastajatelt uuriti magistritöö raames kui lihtsaks nad peavad Tõstamaal oma ideede elluviimist ning selgus, et pea poolte arvates see kerge pole, sest lisaks sellele, et inimestel pole oma ideede elluviimisega kogemusi, võib takistuseks kujuneda nii kohalike inimeste kui ka vallavalitsuse arvamus ja hoiak. Antud kontekst on ilmselt seotud ka uuringus selgunud tõsiasjaga, et respondendid ei usu, et nad on võimelised kogukonnas ise midagi muutma. Kui töö autor võrdles eelpooltoodud respondentide vabatahtliku tegevuse aktiivsusega, siis selgus, et saadud andmed toetavad teineteist. Ehk teisisõnu on vallas vabatahtliku tegevusega olnud seotud üle poolte respondentidest ning peaaegu sama palju inimesi usub, et kui tahta ja pingutada, siis on piirkonnas võimalik oma ideid ellu viia.

Läbiviidud uuringu kõige üllatuslikumaks ja samas ka muret tekitavamaks tulemuseks oli vallaelanike väike usk sellesse, et nad suudavad ise midagi muuta kogukonna olemuses. Käesoleva töö esimeses peatükis käsitles autor maapiirkondade elujõulisust ja jätkusuutlikkust, mis on otseselt seotud piirkonnas elava rahva arvu ja tegutsemisvõimega, sealhulgas soovi ja usuga midagi oma kogukonnas korda saata. Kui kohaliku omavalitsuse elanikud ei usu, et nad on võimelised ise midagi oma vallas muutma, siis ei suuda seda ka kohalik omavalitsus üksi. Kahjuks on riiklik poliitika maapiirkondade arengu edendamisel olnud aastaid suhteliselt jõuetu. Maaliste omavalitsuste rahvaarv väheneb ja tõhusat lahendust pole leitud sotsiaalmajanduslikele kitsaskohtadele. Praegune poliitiline suund seab kohalikud omavalitsused olukorda, kus tuleb ise leida uuenduslikke lahendusi, et oma piirkonda elus hoida ja arendada. Samas pole see alati nii lihtne, sest vahendid selleks on piiratud.

Ühe näitena maapiirkondade probleemidest võiks välja tuua seoses perede loomisega.

Olukorras, kus maalistes omavalitsustes on paremad töövõimalused meestel, on vähem naisi. Tõstamaa vallas on iga 100 naise kohta ca 115 meest ja mehi on proportsionaalsemalt rohkem 35-44 aastaste hulgas. Maapiirkondade sündivus ei saa loomulikult moel tõusta, kui pole piisavalt sünnitusealisi naisi. Siit ka küsimus kuidas luua soolist tasakaalu maapiirkondades? Samas pole see ainult kohalike omavalitsuste väljakutse, vaid peaks olema riikliku poliitika üks prioriteete kuidas toetada nende majandusharude tegevust, kus on valdavalt naised tööl. Käesoleva uuringu valimis oli 16 inimest, kes olid hõivatud hariduses, kultuuriga seotud aladel või meditsiinis ja nad olid kõik naised. Valdavalt on aga hariduse, kultuuri ja meditsiiniga seotud töökohtadel madalamad palgad. Samuti sulgetakse pingelise sotsiaalmajandusliku olukorra tõttu maapiirkondades haridusasutusi, erinevate teenuste ja

kultuuriga seotud ettevõtteid ning see omakorda sunnib naisi maapiirkondadest lahkuma. Käesolevas uuringus selguski, et piirkonnast lahkumisele mõtlesid enam naised kui mehed. Kuigi sageli mainiti, et lisaks töökohtade nappusele on põhjuseks ka pereprobleemid.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et maapiirkondade areng sõltub väga palju riiklikust poliitikast, ent teist samapalju maapiirkondade inimeste endi soovist maal elada. Soov maapiirkonnas elada on otseselt seotud identiteedi ja kogukonnas olevate sotsiaalsete suhetega.

Käesolevas magistritöös leiti vastused sõnastatud uurimisküsimustele vallaelanike seotuse kohta kogukonnaga, selle kohta kui suurt tähtsust omab Tõstamaa vald küsitletute enesemääratluses, millised tegurid mõjutavad seotust kogukonnaga ja kogukondlikku identiteeti ning kui palju mõjutab kogukond respondentide elu-olu erinevates valdkondades. Lähtudes läbiviidud uuringust ja magistritöö eesmärgist teeb töö autor kohalikule omavalitsusele järgmised ettepanekud:

1. Välja töötada ja selgelt reglementeerida kohaliku initsiatiivi toetamise süsteem;
2. Leida koostöös ettevõtjatega ja kohalike elanike vajadusi täpsemalt uurides võimalusi transpordiühenduse paremaks korraldamiseks Pärnuga;
3. Leida võimalusi vabade elupindade pakkumiseks (üürimiseks) uutele valda elama tulijatele;
4. Kaasata rohkem naisi piirkonna valitsemisse ja ettevõtlusesse, samuti leida võimalusi konkurentsivõimelisteks paljadeks omavalitsuse allasutustes;
5. Panustada jätkuvalt piirkonna ajaloo- ja kultuuripärandi uurimisesse, säilitamisse ja eksponeerimisse, sest see aitab eristuda teistest omavalitsustest;
6. Jätkuvalt panustada kooli (sh keskkooli) arendamisse ning leida võimalusi läbi koostöö hariduse kvaliteedi tõstmiseks;
7. Jätkuvalt pöörata tähelepanu looduskaitsele ja piirkonna heakorrale;
8. Säilitada olemasolevad kultuuritraditsioonid ning arendada ja kohandada neid vastavalt ühiskonna arengule ja elanike ootustele.

Käesoleva magistritöö autor usub, et antud ettepanekuid arvesse võttes suudab piirkond oma elujõulisust ja jätkusuutlikkust tõsta. Siinjuures soovitab ta täiendavalt läbi viia uuringuid

seoses kohaliku ettevõtluse, elamukorralduse ja kohaliku omaalgatusega. Uuringute läbiviijateks võiksid olla nii Tõstamaa Keskkooli õpilased kui vallast mujale õppima läinud inimesed.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada kogukonna tähendus Tõstamaa vallaelanike isiklikus enesemääratluses, kuidas uuritava piirkonna elanike kogukonnaidentiteet on seotud kogukonna elujõulisuse ja jätkusuutlikkusega ning kuidas sellest tulenev piirkonna maine võiks tulevikus mõjutada Tõstamaa valla sotsiaalmajanduslikku potentsiaali. Käesolevas magistritöös sõnastati eesmärgi saavutamiseks uurimisküsimused vallaelanike seotuse kohta kogukonnaga, selle kohta kui suurt tähtsust omab Tõstamaa vald küsitletute enesemääratluses, millised tegurid mõjutavad kogukonnaga seotust ja kogukondlikku identiteeti ning kui palju mõjutab kogukond respondentide elu erinevates valdkondades.

Uurimismeetodina kasutati kvantitatiivset meetodit. Valimisse kuulunud 95 respondendiga viidi läbi poolstruktureeritud ankeetküsitlus, mille kestus varieerus 25 minutist kuni 1,5 tunnini. Küsitlust viidi läbi oktoobrist 2014 kuni aprillini 2015. Ankeedis oli 39 küsimust, mis olid jagatud erinevatesse teemablokkidesse: üldandmed, seotus kogukonnaga, koha- ja paigaidentiteet ning tulevikunägemus seoses Tõstamaa vallaga.

Valimisse kuulusid ainult täisealised Tõstamaa vallas sissekirjutust omavad inimesed piirkonna erinevatest küladest ja valla keskusest.

Saadud tulemustest selgus, et peaaegu kõigi vastajate jaoks on oluline kuuluda kogukonda, kuigi neid vastanuid, kes pidasid Tõstamaad osaks enda identiteedist oli vaid 68% respondentidest. Tõstamaa kogukonda hinnati vastanute poolt positiivselt seoses kogukonna liikmelisuse, vajaduste rahuldamise ja emotsionaalse seotusega, ent tunduvalt madalamalt kogukonnaga seotud mõju osas. Respondendid ei uskunud, et neil on mõjujõudu kujundada

kohaliku valla olemust ning ei usutud üldiselt ka seda, et Tõstamaa suudaks mõjutada teisi kogukondasid.

Käesolevas magistritöös võrreldi ja analüüsiti respondentide vastuseid ja püüti selle kaudu välja selgitada, kui suurt mõju võib avaldada kogukonnaidentiteet piirkonna arengule ja jätkusuutlikkusele ning millised võivad olla peamised probleemid, mis seda arengut takistavad. Lähtudes töö tulemustest kavatses töö autor edastada Tõstamaa vallale ettepanekuid muudatuste läbiviimiseks teatud valdkondades nagu näiteks kohalik omaalgatus, ettevõtlus, transpordiühendus, naiste suurem kaasamine ja toetamine, üüripindade loomine, loodushoid ja kultuur.

Ühest vastust küsimusele kuidas kogukonnaidentiteeti kasutada maapiirkondade elujõulisemaks muutmiseks on keeruline leida, sest ühiskonnad ja maailm muutuvad, riigipoliitika mõjutab tugevalt nii kohalike omavalitsuste võimalusi oma elu korraldada kui ka maapiirkondade elanike personaalseid otsuseid (seda eriti hariduse ja tööga seotud valdkondades), ent kui kohalikus omavalitsuses elavad inimesed, kelle jaoks valla käekäik korda läheb, siis on lootust, et piirkond ei sure välja. Selleks tuleb hoida territooriumi ja soodustada inimeste omavahelisi suhteid ja suhtlemist kas läbi tööalase koostöö, ühiste ürituste või võimaluse koos õppida.

Üks kindel järeldus, milleni jõuti, on see, et Tõstamaa vallast ei lahkuta niivõrd sellepärast, et piirkond ja inimesed enam ei meeldi, vaid pigem olude sunnil: näiteks õppima, töötama või peret looma. Kõrgelt hinnatakse nii valla füüsilisi tunnuseid (nt loodust) kui sotsiaalseid suhteid ja emotsionaalset seotust, ent erinevate vajadustega seotud tingimused sunnivad inimesi Tõstamaalt mujale siirduma.

Kogukonna identiteet ei ole võib-olla kõige peamine faktor, mis muudab ühe maapiirkonna atraktiivseks elukeskkonnaks, ent kindel on see, et inimeste elukoha valikus domineerib kaks aspekti: 1) võimalused ja 2) enesemääratlus.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ajaloolise Pärnumaa (Kreis Pernau) lühitutvustus. [<http://www.mois.ee/parnu/>] 18.08.2014

Azzopardi, A. (2011) Conceptualising discursive communities: developing community in contemporary society, *International Journal of Inclusive Education*, 15:1, 179-192. DOI:10.1080/13603116.2010.496215

Annist, A. (2011) Otsides kogukonda sotsialismijärgses keskuskülas. Arenguantropoloogiline uurimus. ACTA Universitatis Tallinnensis. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Annus, E. 2003. Kodu-koha-tunne. – *Looming* 8, 2003-08. Eesti Kirjanike Liit. [<http://www.digar.ee/arhiiv/et/periodika/86569>] 18.04.2015

Balti riikide piirkondlik statistika. [<http://www.stat.ee/dokumendid/46591>] 09.05.2015

Belton, B. (2013) 'Weak power': community and identity, *Ethnic and Racial Studies*, 36:2, 282-297. DOI: 10.1080/01419870.2012.676198

Bertotti, M., Jamal, F., Harden, A. Connected communities. A review of conceptualisations and meanings of 'community' within and across research traditions: a meta-narrative approach. [<http://www.ahrc.ac.uk/Funding-Opportunities/Research-funding/Connected-Communities/Scoping-studies-and-reviews/Documents/A%20review%20of%20conceptualisations%20and%20meanings.pdf>] 01.04.2015

Butler, F., Flora, C., Spears, L. J., Swanson, D. J., Lapping, E. L., Mark, B., Weinberg, L. M. (1992) *Rural Communities. Legacy and Change*. Westview Press.

Cross, Jennifer. E. 2001. What is Sense of Place? [http://western.edu/sites/default/files/documents/cross_headwatersXII.pdf] 16.04.2015

De Cindio, F., Gentile, O., Grew, P., Redolfi, D. (2003) Community Networks: Rules of Behavior and Social Structure Special Issue: ICTs and Community Networking, *The Information Society: An International Journal*, 19:5, 395-406. DOI: 10.1080/714044686

Easthope, H. (2004) A place called home, *Housing, Theory and Society*, 21:3, 128-138 [<http://www.tandfonline.com.ezproxy.utlib.ee/doi/pdf/10.1080/14036090410021360>] 17.04.2015

Eelarve tulud ja kulud. [<https://www.siseministeerium.ee/30037/>] 06.03.2015

Eesti. Arve ja fakte 2014. Eesti Statistika. Ilmus: 26.05.2014 [<http://www.stat.ee/72572>] 04.03.2015

Eesti Maaelu arengukava. [<http://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/eesti-maaelu-arengukava-mak-2014-2020>] 05.03.2015

2013 Eesti piirkondlik areng. 2013. Eesti Statistika. [<http://www.stat.ee/65363>] 18.04.2015

Eesti rahvaarv vähenes eelmisel aastal. [<http://www.stat.ee/90778>] 05.03.2015

Eesti regionaalarengu strateegia 2020. 2013. Siseministeerium, Tallinn. [https://www.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult/242_Regionaalarengu%20strateegia%202020%20terviktekst.pdf] 30.04.2015

Ehala, M. (2015) Sustainability of double ethnic identity in majority-minority settings: The case of Estonian and Võro. Tallinn University. [<http://lepo.it.da.ut.ee/~ehalam/pdf/sustainability.pdf>] 01.04.2015

Gavrylova, N. (2013) Noorte ukrainlaste rahvusliku identiteedi representatsioonid. Magistritöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.

Giddens, Anthony. 2001. Sociology. Fourth Edition. Cambridge: Polity Press, Blackwell Publishing Company.

Gleason, P. (1983) Identifying Identity: A Semantic History. The Journal of American History, 69, 4, 910-931 [http://www.gsbci.uni-jena.de/fileadmin/soec/media/GSBC/Veranstaltungen/Gleason_Identifying_identity_-_a_semantic_history.pdf] 19.02.2015

Hang, V. (1999) 125 aastane Tõhela rahvamaja sai uueks. – Tõstamaa Tuuled, nr 9 (44), september, lk 6

Hang, V. (2006) Vana pilt jutustab. - Tõstamaa Tuuled, 6 (124), juuni, lk 10

Hansapanga ajalugu [<https://www.swedbank.ee/about/contact/story/hansabank?language=EST>] 27.04.2015

Heinluht, K. (2003) Mälestusi koolipõlvest Tõstamaal – Tõstamaa Tuuled, nr 6 (88), juuni, lk 4

Hernández, B., Hidalgo, M.C., Salazar-Laplace, M.E., Hess, S. (2007). Place attachment and place identity in natives and non-natives. Journal of Environmental Psychology, 27(4), 310 – 319.

Hirmo, A. (2004) Eesti kohalike omavalitsuste sotsiaalmajandusliku potentsiaali analüüs. Magistriprojekt. Tartu Ülikooli majandusteaduskonna rahvamajanduse instituudi majandusteooria õppetool. [<http://portaal.ell.ee/4280>] 02.05.2015

Hillyard, S. H. (2007) The sociology of rural life. Oxford: Berg

Hogg, M. A., Reid, S. A. (2006) Social Identity, Self-Categorization, and the Communication of Group Norms. *Communication Theory*. Volume 16, Issue 1, pages 7-30. February. [<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2885.2006.00003.x/full>] 01.04.2015

Härm, E. (2003) Kõik sünnipäevale. – *Tõstamaa Tuuled*, nr 5 (87), lk 1

Jaago, T. (2002) Kodu mõiste muutumisi 20. Sajandil. - Dialoog privaatse ja avaliku elu vahel. Inimese ja keskkonna suhete peegeldus pärimuses. Elektrooniline konverents. Koostaja Kõiva, M. Tartu Ülikool, Eesti Kirjandusmuuseum. Tartu. [<http://digar.nlib.ee/digar/show.action?id=60373&q=kodu>] 17.04.2015

Jürgenson, A. (2002). Siberi eestlaste territoriaalsus ja identiteet. Tallinna Pedagoogikaülikool, Humanitaarteaduste dissertatsioonid. Tallinn.

Jüriöö jooksud. Tõstamaa vald. [http://www.tostamaa.ee/client/default.asp?wa_id=487&wa_object_id=1&wa_id_key=] 23.04.2015

Kaldaru, H. (2008) Elanike rahulolu avalike teenuste kättesaadavuse ja tasemega kodukohas. EAS. [<http://www.eas.ee/images/doc/sihtasutusest/uuringud/regionaaluuritud/aruanne-at-12-2008.pdf>] 23.04.2015

Kaldaru, H., Päll, A., Treiberg, A. Sotsiaalne kapital ja jätkusuutlik majandusareng Eesti maakondades. Tartu Ülikool. [http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2005/2005/IV_Regionaal/35_Kaldaru_Pall_Treiberg.pdf] 22.04.2015

Kastna lühiajalugu [<http://www.tohela.ee/kastna/?Ajalugu>] 27.04.2015

Keskkonnaterminoloogia elektrooniline andmebaas (ETDS). Euroopa Keskkonnaagentuur. [http://glossary.et.eea.europa.eu/terminology/concept_html?term=majanduslik%20eluj%C3%B5ulisus] 18.04.2015

Kirch, M. (2002) Identiteet ja rahvuslikud hoiakud. Eesti ja Euroopa identiteet. – Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis. Kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust. Koostanud Valk, A. TÜ Euroopa Kolledž.

Kirik, T. (2000) Austatud Hansapanga klient. - *Tõstamaa Tuuled*, nr 8 (55), august, lk 3

Kohalikud omavalitsused. Siseministeerium. [<https://www.siseministeerium.ee/et/tegevusvaldkonnad/kohalikud-omavalitsused>] 18.04.2015

Kroonika. 2000 - *Tõstamaa Tuuled*, 9 (56), märts, lk 7)

Kui vana on Tõstamaa kirik? (2003) – *Tõstamaa Tuuled*, nr 4 (86), aprill, lk 10)

Kuidas kõik sai alguse. [<http://mois.tostamaa.ee/muuseum>] 17.04.2015

Kõpu Kolmainu Apostlik-Õigeusu kirik [<http://maria.ee/index.php/et/K%C3%B5pu-Kolmainu-Apostlik-%C3%95igeusu-kirik.html>] 19.04.2015

Küla arengukava koostamine meetmest 3.5 toetuse saamiseks. Eesti riiklik arengukava. Põllumajandusministeerium. Trükise väljaandmist toetas Euroopa Liit. Kasutatud 10.04.2015

Külakoosolekul... (2002) – Tõstamaa Tuuled, nr 3 (73), märts, lk 2-3

Lind, A. (2002) Tõstamaa Lasteaia sünnipäevaks. - Tõstamaa Tuuled, 2 (72), veebruar, lk 5

Lindroos, K. (2009). Millest räägivad paigad?: Paikade identiteet ja sotsiaalsed konstruktsioonid Eesti saartel. Akadeemia, 8, 1499 – 1514. [<http://digar.nlib.ee/digar/show/?id=104148>] 28.08.2014

Lippard, L. R. (1997) The Lure of the Local. Senses of Place in a Multicentered Society. The New Press, New York. [<http://www.asu.edu/courses/aph294/total-readings/lippard%20--%20thelureofthelocal.pdf>] 05.04.2015

Luhamaa, H. (2001) Tegutsemist alustas sihtasutus Kihnu Väina Merepark. - Tõstamaa Tuuled, 3 (61), märts, lk 5

Luik, H. (2006) Rio de Janeiro – suund integratsioonile. – Eesti jätkusuutliku arengu teel. Koostaja ja toimetaja Punning, J.-M. Tallinn: Eesti Entsoklüpeedi kirjastus, lk 15-20.

Luks, L. (2013) Ilma kodutundeta me jääme kodutuks. Kodutuse kogemuse kultuurifenomenoloogilise analüüsi katse. Akadeemia, nr 3, lk 402-427. [<http://www.digar.ee/arhiiv/et/periodika/99785>] 18.04.2015

Maaelu arengu aruanne. Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut, 2011. Tartu, 2011. [https://eesti2030.files.wordpress.com/2012/01/maaelu_arengu_aruanne_2011final.pdf] 15.03.2015

Majanduse arendamine. Majanduse olukord. – Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. [<https://www.mkm.ee/et/eesmargid-tegevused/majanduse-arendamine>] 16.04.2015

Macionis, J. J., Plummer, K. (2012) Sociology. A Global Introduction. Fifth edition. Pearson Education Limited.

Manuel-Navarrete, D., Redclift, M. (2009) The role of place in the margins of space. Department of Geography, King's College London. [<http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/geography/research/epd/Navarrete13.pdf>] 18.04.2015

McMillan, D. W., Chavis, D. W. (1986) Sense of Community: A Definition and Theory. Journal of Community Psychology, 14, January 1986. [<http://iranarze.ir/wp-content/uploads/2015/01/Sense-of-Community.pdf>] 5.10.2014

Memo. Korduma kipuvad küsimused. Euroopa Komisjon. Brüssel, 26.juuni 2013. [http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-631_et.htm] 03.03.2015

- Mittetulundusühingud, sihtasutused. Tõstamaa vald.
[http://www.tostamaa.ee/client/default.asp?wa_id=285] 23.03.2015
- Moseley, M. J. (2003) Rural development: principles and practice. London: SAGE Publications.
- Noorkõiv, R., Loodla, K. (2012) Rahvastiku võimalikud arengutrendid 2012-2030. Konsultatsiooni- ja koolituskeskus Geomedia. Tartu.
[https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/content-editors/KOV/kov-indeks_2011_rahvastiku_aruanne.pdf] 15.04.2015
- Noorkõiv, R., Ristmäe, K. (2014) Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2013. Metoodika ja tulemused. Tartu.
[https://www.siseministeerium.ee/public/KOV_voimekuse_indeks_2014_Loppversioon.pdf] 06.03.2015
- Noppel, M. (1996) Autojuhtide koolitusest Tõstamaa Keskkoolis. - Tõstamaa Tuuled, 3 (4), märts
- Nugin, R. (2014) Kusagil on ikka parem kui meil: Maanoorte valikute taustast ajakirjanduse ja noorsootöötajate pilgu läbi. Akadeemia, 8, 1447-1470.
- Oidjärv, L. (2015). E-kiri autorile. Tõstamaa, 9. märts.
- Pidasime lehe sünnipäeva. (2006) – Tõstamaa Tuuled, nr 1 (119), jaanuar, lk 1
- Poggi, G. (2000) Durkheim. Oxford: Oxford University Press.
- Pozarlik, Grzegorz. European Citizenship as New Social Construct: Implications for Construction of Collective Identity in Contemporary Europe.
[http://www.politicevedy.fpmv.umb.sk/userfiles/file/2_2011/2_pozarlik.pdf] 01.04.2015
- Rahvaloenduse andmed näitavad pruudipõuda. – Statistikablogi. 18.12.2012.
[<https://statistikaamet.wordpress.com/2012/12/18/rahvaloenduse-andmed-naitavad-pruudipouda/>] 20.04.2015
- Rannik, L. (1999) Tere tulemas! – Tõstamaa Tuuled, nr 9 (43), september, lk 3
- Raud, R. (2013) Mis on kultuur? Sissejuhatus kultuuriteooriasse. Gigantum Humeris. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinna Ülikooli Kirjastus. Tallinn.
- Rehve saab vahetada Seliste meiereis. (2007) – Tõstamaa Tuuled, nr 11 (141), november,
- Rootalu, L. (2002) Peterburi eestlaste mõtteid kodust. - Dialoog privaatse ja avaliku elu vahel. Inimese ja keskkonna suhete peegeldus pärimuses. Elektrooniline konverents. Koostaja Kõiva, M. Tartu Ülikool, Eesti Kirjandusmuuseum. Tartu.
[<http://digar.nlib.ee/digar/show.action?id=60373&q=kodu>] 17.04.2015

- Pärn, T., Kase, K. (1997) Kord veel Kihnu Väina Merepargist. TT, nr 10 (22), november, lk 4; Rural Development 2014-2020. [http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm] 03.03.2015
- Ruumi tajumine ja kasutamine ning kohaliku identiteeti kajastavad väärtused. Eeluuring Kuressaare linna ja Kaarma valla kontaktvõõndi ühisplaneeringule. Linnalabor 2009-2010. Tellija: Kuressaare Linnavalitsus. [http://www.linnalabor.ee/projektid/kuressaarekaarma/Krs-Krma_uuringuraport_Linnalabor_aprill2010.pdf] 30.03.2015
- Rõhu, T. (1999) Tulemas on III Tõstamaa valla päevad. – Tõstamaa Tuuled, nr 7 (42), juuli, lk 4
- Rõhu, T. (2000) Pangakriis Tõstamaal. – Tõstamaa Tuuled, nr 8 (55), august, lk 9
- Rõhu, T. (2014) Suuline ettekanne Tõstamaa valla olukorrast Tõstamaa valla vastuvõtul. Tõstamaa, 27. detsember.
- Seamon, D., Sowers, J. (2008) Place and Placelessness, Edward Relph. [http://www.arch.ksu.edu/seamon/place_%26_placelessness_classic_texts.pdf] 17.04.2015
- Seli Püha Vassili Apostliku Õigeusu kirik [<http://mois.tostamaa.ee/moisamaja-ja-vald/15-moisamaja-ja-vald/28-seli-kirik>] 28.04.2015
- Sense of Community Index 2 (SCI-2): Background, Instrument, and Scoring Instructions. [<http://www.communityscience.com/pdfs/Sense%20of%20Community%20Index-2%28SCI-2%29.pdf>] 26.08.2014
- Sinik, T. (2000) Pangatehingud postkontoris. - Tõstamaa Tuuled, nr 8 (55), august, lk 8
- Soovik, E.-R. Kodu käsitlused Jaan Kaplinski luules. [<http://ojs.utlib.ee/index.php/methis/article/viewFile/1094/1128>] 18.04.2014
- Statistikaamet koostas uue rahvastikuprognooosi aastani 2040. – Eesti Statistika. 26.02.2014. [<http://www.stat.ee/76319>] 15.04.2015
- Stedman, R., Amsden, B.L., Kruger, L. (2006) Sense of place and community: Points of intersection with implications for leisure research. Leisure/Loisir, 30:2, 393-404. Published online on Nov 21st 2010. [<http://www.tandfonline.com.ezproxy.utlib.ee/doi/pdf/10.1080/14927713.2006.9651360>] 16.04.2015
- Ta liigub siiski. (1996) Tõstamaa Tuuled, nr 7 (8). August 1996, 5.
- Talu, K. (2002) Tõstamaa õpilasmalev 2002. - Tõstamaa Tuuled, nr 10 (80), oktoober, lk 8
- Tammaru, T. (2009) Maakondade ja omavalitsuse rahvastikuprognooos. - uuringu „Eesti regionide majandusstruktuuri muutuste prognoos“. Lõpparuanne. Vastutav täitja: Tartu

Ülikool, lk 33-42. [https://www.siseministerium.ee/public/SIREG_lqpparuanne_2_.pdf] 06.03.2015

Tervishoid. Tõstamaa vald.

[http://tostamaa.ee/client/default.asp?wa_id=4&wa_object_id=1&wa_id_key=] 16.04.2015

Torop, P. (2005) Uus ühiskond – uus identiteet. Diplomaatia. Nr 18/19. [<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/uus-uhiskond-uus-identiteet/>] 30.03.2015

Trasberg, V. Omavalitsuste toetusfond ja tulud. Tartu Ülikool. [http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2002/2002/2_Struktuurpoliitika/4_4_Trasberg.pdf] 16.04.2015

Trifunovic, Vesna. (2011) Post-Socialist Transformation and New Forms of Identification in the Serbian Society. Institute of Ethnography SASA, Belgrade. [http://www.etnoinstitut.co.rs/files/gei/59_2/Trifunovic_GEI_59_2en.pdf] 18.02.2015

Tõhelas on jälle oma pood. (2005) – Tõstamaa Tuuled, nr 9 (115), lk 1

Tõstamaa ajalugu. [http://www.tostamaa.ee/client/default.asp?wa_id=69/] 17.08.2014

Tõstamaa jooksu protokollid. [http://www.tostamaa.ee/client/default.asp?wa_id=452&wa_object_id=1&wa_id_key=] 02.04.2015

Tõstamaa kaubandus(etus). (1996) - Tõstamaa Tuuled nr 6(7), lk 3

Tõstamaa Keskkool [www.tostamaa.edu.ee] 01.05.2015

Tõstamaa lasteaed. [http://tostamaa.ee/client/default.asp?wa_id=43&wa_object_id=1&wa_id_key=] 29.04.2015

Tõstamaa meditsiinilugu. [<http://tervis.tostamaa.ee/default.asp?id=220>] 02.04.2015

Tõstamaa mõis. [http://www.eha.ee/arhiivikool/index.php?tree_id=77] 19.08.2014

Tõstamaa Noortekeskus [http://tostamaa.ee/client/default.asp?wa_id=557&wa_object_id=1&wa_id_key=] 17.04.2015

Tõstamaa Spordiklubi (1995) - Tõstamaa vallaleht, nr 1. Jõulukuu, lk 4

Tõstamaa vald. Statistikaamet. [<http://www.stat.ee/ppe-51740>] 14.04.2015

Udu, A. (1996a) Liitmiste ja lahutamistega tänaseks vallaks. – Tõstamaa Tuuled. Nr 2 (3), veebruar. Lk 7.

Udu, A. (1996b) Liitmiste ja lahutamistega tänaseks vallaks. – Tõstamaa Tuuled. Nr 4 (5), aprill. Lk 4.

- Udu, A. (1998) Õigeusu abikoolid. – Tõstamaa Tuuled, nr 3 (26), märts, lk 5.
- Udu, E. (1998) Pruutide kool Tõstamaal. – Tõstamaa Tuuled, nr 1 (24), jaanuar, lk 5.
- Uibu, J., Aasmäe, V., Hallik, K., Luik, H. (2006) Eesti rahvastikutaaste regionaalprogramm ERARE ootab käivitamist. - Eesti jätkusuutliku arengu teel. Koostaja ja toimetaja Punning, J.-M. Tallinn: Eesti Entsoklüpeediakirjastus, lk 92-101.
- Uuring „Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus“. Uuringu lõpparuanne. Tellija: Eesti Vabariigi Põllumajandusministeerium. Teostaja Eesti Maaülikool. Tartu 2012.
[http://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/MAAELU/UURINGUD/2012/uuring_maaettevotlus_2012_aruanne.pdf] 25.04.2015
- Uuringu „Kohalik omavalitsus ettevõtluse edendajana“ kokkuvõte. Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda. Tallinn 2013.
[http://www.koda.ee/public/Kohalik_omavalitsus_ettevotluse_edendajana_kokkuvote.pdf] 24.04.2015
- Valk, A. (2001) Two facets of ethnic identity: pride and differentiation. Departement of Psychology, University of Tartu, Tartu, Estonia. Tartu University Press.
- van Dam, K. (2008) A Place Called Nunavut. Multiple identities for a new region. University of Groningen, Arctic Centre, Netherlands Organization for Scientific Research. Barkhuis.
- Verkuyten, M. (2004) The Social Psychology of Ethnic Identity. Psychology Press. Taylor and Francis Group. Hove and New York.
- Viitas, R. (2001) Heakorra konkurss - Tõstamaa Tuuled, 8 (66), august, lk 2
- Vihma, P, Lippus, M. (2014) Eesti kogukondade hetkeseis. Uuringuraport. Tallinn: Linnalabor ja Eesti Külaliikumine Kodukant
- Volmer, O. (2006) Tõstamaa kihelkonna ajaloo 13.-20.saj. Väljaandja: Tõstamaa Vallavalitsus, Pärnu muuseum. Tartu.
- Wagner, W. (1998) Social Representations and Beyond: Brute Facts, Symbolic Coping and Domesticated Worlds.
[https://www.academia.edu/316502/Social_Representations_and_Beyond_Brute_Facts_Symbolic_Coping_and_Domesticated_Worlds] 17.04.2015
- Üle poole Eesti sisemajanduse koguproduktist luuakse Harju maakonnas. – Eesti statistika. 17.12.2104. [<https://www.stat.ee/128557>] 17.04.2015
- Üldinfo. [http://tostamaa.ee/client/default.asp?wa_id=18&wa_object_id=1&wa_id_key=] 22.04.2015

10 aastat Tõstamaa valla kalendrit – hea jõulukink. (2005) – Tõstamaa Tuuled, nr 12 (118), lk
1

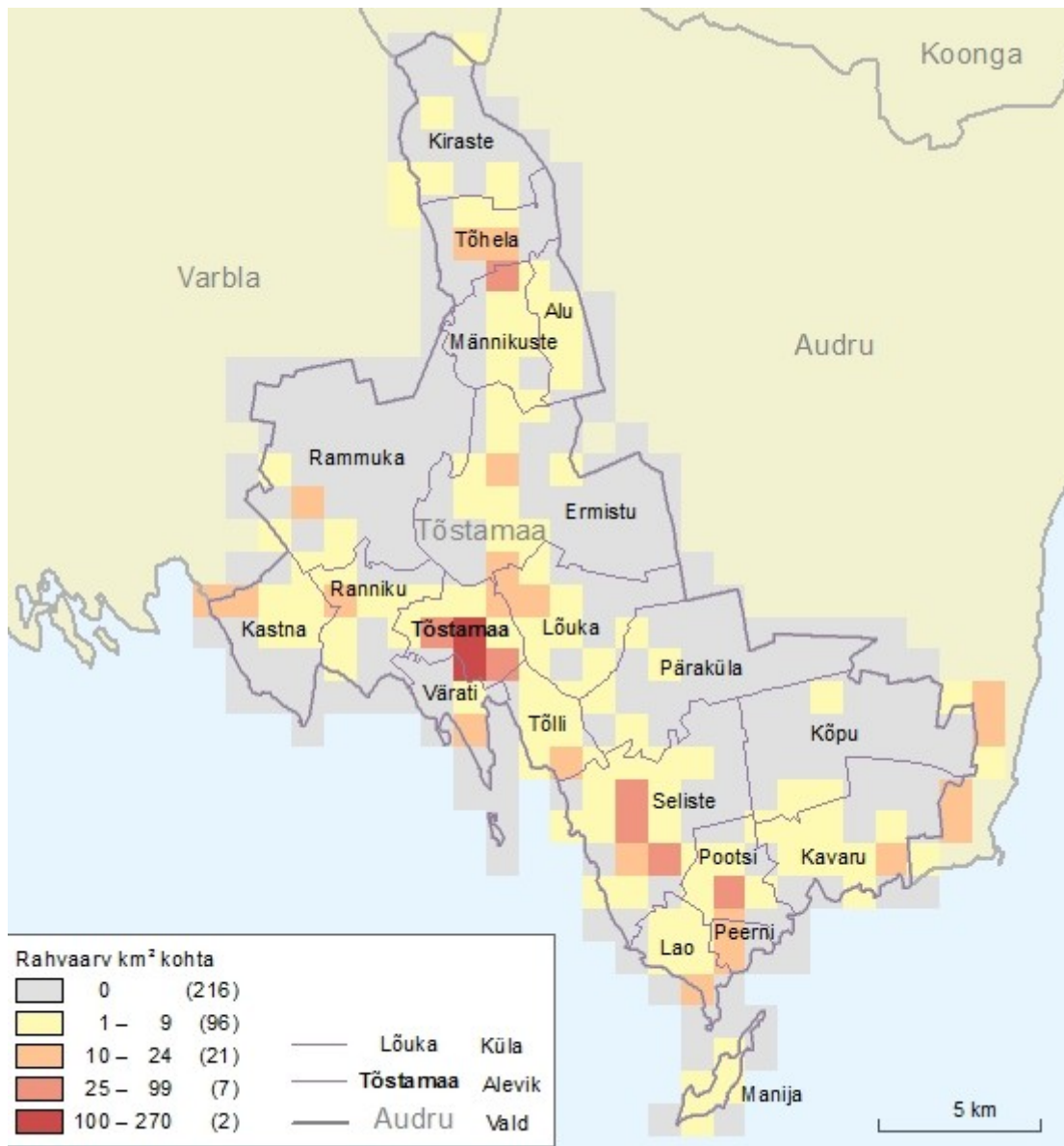
LISAD

Lisa 1. Maaelu arengu osaindeksid

1. Paiknemine	2. Rahvastik	3. Heaolu	4. Ettevõtlus	5. Maakasutus
1.1. Asukohaindeks 1.2. Paljukorteriliste elamute osatähtsus 1.3. Uusasustuse osatähtsus 1.4. Rahvaarv 1.5. Asustustihedus	2.1. Rahvastiku osatähtsus vanuses 65 ja enam 2.2. Demograafiline tööturusurve indeks 2.3. Rändesaldo 2.4. Üldhariduse päevaõppekooli õpilaste arv elaniku kohta	3.1. Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu 3.2. Brutotulu saajate osatähtsus 3.3. Sissetuleku muutus 3.4. Registreeritud töötute arv elaniku kohta 3.5. Omavalitsuse võlakoormus 3.6. Toimetulekutoetused elaniku kohta	4.1. Statistilise profiili kuuluvate ettevõtete arvu muutus elaniku kohta 4.2. Kaubandus-, majutus- ja toidlustusettevõtete osatähtsus võrreldes põllumajandusettevõtetega 4.3. Mittemikroettevõtete osatähtsus	5.1. Põllumaa inimese kohta 5.2. Põllumaa osatähtsus 5.3. Metsamaa inimese kohta 5.4. Põllumaa keskmine

(Maaelu arengu aruanne, 2011: 53)

Lisa 2. Tõstamaa valla rahvastikutiheduse ruutkaart, 31.12.2011

Allikas: Statistikaamet

(Tõstamaa vald, 2015)

Lisa 3. Tõstamaa valla rahvastikupüramiid

Tõstamaa valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2014

Allikas: Statistikaamet

Lisa 3 järg

Tõstamaa valla rahvastiku soo- ja vanuskoosseis, 1. jaanuar 2014

	Kokku	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85 ja vanemad
Tõstamaa vald kokku	1 252	52	47	61	76	65	58	63	66	91	93	96	95	85	79	76	64	52	33
Tõstamaa valla mehed	625	24	26	34	43	37	31	36	34	54	50	49	49	43	33	32	25	16	9
Tõstamaa valla naised	627	28	21	27	33	28	27	27	32	37	43	47	46	42	46	44	39	36	24
Eesti kokku	1 315 819	73 673	73 072	61 283	61 311	85 651	97 499	91 694	90 268	91 851	84 690	91 948	88 964	82 132	64 621	60 720	52 273	36 746	27 423
Eesti mehed	614 919	37 776	37 680	31 460	31 459	44 345	50 299	47 114	46 040	46 267	41 553	43 966	40 624	35 311	26 084	22 243	16 775	10 251	5 672
Eesti naised	700 900	35 897	35 392	29 823	29 852	41 306	47 200	44 580	44 228	45 584	43 137	47 982	48 340	46 821	38 537	38 477	35 498	26 495	21 751

Lisa 4. Uuringu ankeet

ANKEETKÜSIMUSTIK „Kogukonnaintiteet Tõstamaa valla näitel“

I ÜLDANDMED

1. Sugu M N

2. Vanus:

18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65-75	76-85

3. Kas olete lõpetanud Tõstamaa vallas kooli:

3.1	Algkooli (1.-4.klassi)
3.2	Põhikooli (5.-9.klassi)
3.3	Keskooli
3.4	Muu (täpsusta)
3.5	Ei ole Tõstamaal koolis käinud

4. Märkige järgnevasse lahtrisse, millega Te praegu hõivatud oled:

Jrk.nr	Hõive	Asula	Amet
4.1	Töötan täiskoormusega		
4.2	Töötan osalise koormusega		
4.3	Olen töötu (lisa palun põhjus järgmisse lahtrisse)		
4.4	Õpilane (kirjuta millises asulas õpid ning millises koolis: kõrg-/kutsekool vm)		
4.5	Kodune (lisa põhjus järgmisse lahtrisse)		
4.6	Pensionär (lisa järgmisse lahtrisse kui kaua olete pensionil olnud)		
4.7	Muu?		

5. Kuidas hindate oma majanduslikku olukorda praegu?

<i>Jrk.nr</i>	<i>Hinnang oma majanduslikule toimetulekule</i>	<i>Lisage soovi korral kommentaar, miks sellise hinnangu andsite</i>
5.5	Väga hea	
5.4	Hea	
5.3	Keskmine, saan hakkama	
5.2	Üpris halb	
5.1	Väga halb	

6. Kas olete rahul Tõstamaa vallas pakutavate teenuste ja võimalustega?

<i>Jrk.nr</i>		<i>Põhjendage vastusevariante 5.2. ja 5.3 ehk millistest teenustest/võimalustest puudust tunnete</i>
6.4	Olen väga rahul - kõik teenused/võimalused on olemas mida vajan	
6.3	Olen üsna rahul – osaliselt on vajalikud teenused/võimalused olemas, kuid mitte kõik olulised	
6.2	Ei ole eriti rahul – vajalikke teenuseid/võimalusi on vähe	
6.1	Ei ole üldse rahul – vallas pole mitte ühtegi mulle vajaminevat teenust ega võimalus	

7. Kus Te Tõstamaa vallas täpselt elate ja kas elate püsivalt Tõstamaa vallas?

<i>Asula</i>	<i>Jah/Ei</i>	<i>Periood</i>
Külas _____		Püsivalt,
Tõstamaa alevik		Ajutiselt • Suvitan Tõstamaa vallas • Töötan mujal, kuid igal vabal võimalusel tulen Tõstamaale • Muu (mis?)

8. Märkige tabelisse kuidas ning millal asusite Tõstamaa valda elama?

<i>Jrk.nr.</i>	<i>Põhjus</i>	<i>Aeg (kirjutage kui kaua on Tõstamaa vald Teie elukoht olnud)</i>
8.1	Olen Tõstamaal sündinud ja kasvanud	
8.2	Abiellusin Tõstamaa vallast pärit abikaasaga ning kolisin seetõttu siia	
8.3	Sain Tõstamaale tööd ja kolisin seoses tööga Tõstamaa valda	
8.4	Otsisin endale uut elukohta/suvilat ning leidsin selle Tõstamaa vallas	
8.5	Tulin Tõstamaale õppima ning peale seda jäin valda elama	
8.6	Muu (mis?)	

9. Palun märkige, kes kuuluvad Teie leibkonda:

<i>Jrk.nr</i>	<i>Valikuvariant:</i>	<i>Täpsustus:</i>
9.1	Abikaasa/elukaaslane	
9.2	Laps (lapsed) – märkige juurde laste arv: _____	Kas lapsed on: alaealine/täisealine
9.3	Vanem (-ad): ema/isa	
9.4	Ämm/äi	
9.5	Muu sugulane (-sed), arv: _____	Kes:
9.6	Sõber/sõbrad, arv: _____	
9.7	Muu (kes?):	

10. Kas ja kui palju elab Tõstamaa vallas Teie sugulasi?

		<i>Lisa kommentaar 9.1 ja 9.2 ehk kui palju Teie sugulasi Tõstamaa vallas elab</i>
10.1	Jah elab, me suhtleme tihedalt	
10.2	Jah elab, kuid me ei suhtle eriti või üldse mitte	
10.3	Ei ela, kuid suhtlen nende sugulastega tihedalt	
10.4	Ei ela ning ma ei suhtle nende sugulastega tihti	

11. Kas ja kui palju on Sul sõpru Tõstamaa vallas?

	<i>Valikuvariant</i>	<i>Lisa soovi korral kommentaar:</i>
11.5	Jah, mul on vallas palju sõpru, nii lähedasi kui kaugemaid	
11.4	Jah, mul on vallas mõned head sõbrad	
11.3	Jah, kuid need sõbrad siinkandis ei ole väga lähedased	
11.2	Mul on vallas häid tuttavaid	
11.1	Ei, mul ei ole siin vallas ei sõpru ega tuttavaid	

12. Kas osalete või olete osalenud erinevates huvitegevustes, mida Tõstamaa vallas pakutakse?

<i>Jrk nr</i>	<i>Tegevus/huviring</i>	<i>Aeg (palun märkige kui kaua antud harrastusega olete tegelenud)</i>
12.1	Võrkpall	
12.2	Jõusaal	
12.3	Aeroobika	
12.4	Rahvatants	
12.5	Laulukoor	
12.6	Näitering	
12.7	Käsitöö	
12.8	Jahiselts	
12.9	Mälumäng	
12.10	Eakate klubi	
12.11	Tegelen muusikaga, olen ansambli/bändi liige	
12.12	Osalen aegajalt erinevatel üritustel, nt Rannamängud, Tõstamaa jooks, Kadrikarneval vm	
12.13	Muu (mis?)	

13. Kas olete seotud vabatahtliku tegevusega Tõstamaa vallas?

<i>Jrk.nr</i>		<i>Nimeta millises valdkonnas vabatahtliku tegevusega tegelenud oled (looduskaitse, külaelu vm)</i>	<i>Aeg (millal osalesite vabatahtlikus või mis aastast osalete vabatahtlikus tegevuses)</i>
13.1	Jah, olen osalenud erinevates kampaaniates		
13.2	Jah, olen seltsingu, MTÜ liige		
13.3	Ei ole seotud vabatahtliku tegevusega		
13.4	Olen kunagi osalenud		

II SEOTUS KOGUKONNAGA

14. Kui oluline on Teie jaoks tunda end kogukonnaliikmena koos teiste vallainimestega?

1	2	3	4	5	6
Eelistaksin mitte kuuluda kogukonda	See pole mulle üldse oluline	Mitte väga oluline	See on natuke oluline	See on oluline minu jaoks	Kuulumine kogukonda on minu jaoks väga oluline

15. Kas olete nõus alljärgneval skaalal esitatud väidetega?

		Üldse mitte	Vähesel määral	Üsna palju	Täielikult
1	Kõik minu vajadused on rahuldatud, sest olen selle kogukonna liige				
2	Mina ja teised kogukonnaliikmed väärtustame sarnaseid asju				
3	Kogukond rahuldab edukalt oma liikmete vajadusi				
4	Tõstamaa kogukonda kuulumine teeb mind rõõmsaks/õnnelikuks				
5	Kui mul on probleeme, siis saan sellest teiste kogukonnaliikmetega rääkida				
6	Siinsetel inimestel on sarnased vajadused, prioriteetid ja eesmärgid				

		Üldse mitte	Vähesel määral	Üsna palju	Täielikult
7	Ma saan siinseid inimesi usaldada				
8	Ma tunnen enamusi siinseid Tõstamaa vallas elavaid inimesi				
9	Enamus Tõstamaa valla inimesi tunneb mind				
10	Tõstamaa vallal on oma sümbolid ja muud kogukondlikkust märkivad asjad nagu riietus, märgid, kunst, arhitektuur, logod, vaatamisväärsused ja lipud, mille järgi inimesed kogukonda ära tunnevad				
11	Ma olen investeerinud palju aega ja energiat, et kuuluda siinsesse kogukonda				
12	Tõstamaa vallaelanikuks olemine on osa minu identiteedist				
13	Kuulumine ja sobitumine siia kogukonda on mulle oluline				
14	Tõstamaa vald on võimeline mõjutama teisi kogukondi				
15	Mulle läheb korda see mida teiste valdade/kogukondade liikmed minust arvavad				
16	Mul on mõjujõudu kujundada siinse kogukonna olemust				
17	Kui vallas on probleeme, siis kogukonnaliikmed saavad selle lahendamisega hakkama				
18	Tõstamaa vallal on head juhid				
19	Minu jaoks on väga oluline olla selle kogukonna/Tõstamaa valla liige				
20	Käin oma valla inimestega palju läbi ja see meeldib mulle				
21	Ma olen kaua aega soovinud olla selle kogukonna liige				
22	Tõstamaa valla elanikud on jaganud ühiselt paljusid olulisi üritusi üheskoos, nt pühad, pidustused, katastroofid jm				
23	Ma olen Tõstamaa valla suhtes lootusrikas				
24	Tõstamaa vallaelanikud hoolivad üksteisest				

III IDENTITEET

Kohaidentiteet

16. Kas see, et elate Tõstamaal, on mõjutanud Teie enesehinnangut, nt maakas?
17. Kui tugevalt peate end seotuks Tõstamaa vallaga?
 - a. Väga tugevalt
 - b. Üsna tugevalt
 - c. Üsna nõrgalt
 - d. Nõrgalt
 - e. Üldse mitte
18. Nimetage need tegurid, mis Teid Tõstamaa vallaga kõige tugevamalt kokku seovad?
19. Kas peate end kohalikuks?
20. Keda saab üldse kohalikuks pidada?
21. Mis seob Tõstamaa elanikke kokku? Mis on ühtsustunde aluseks?
22. Mille poolest erinevad tõstamaalased näiteks pärnakatest ja teistest eestlastest? Kui üldse?
23. Kuidas Te iseloomustaksite tüüpilist tõstamaalast?
24. Mille poolest on Tõstamaal parem/halvem elada kui mujal Eestis?
25. Kas Tõstamaal on võimalik jääda anonüümseks? Kas see on hea või halb?
26. Kas see, et elate ja/või olete seotud Tõstamaaga, on mõjutanud Teie valikud seoses hariduse omandamise, töötamise, perekonna või muuga seoses? Palun täpsustage

Paigaidentiteet

27. Nimetage enda jaoks olulised kohad Tõstamaal?
28. Millised on kõige olulisemad traditsioonid Tõstamaal? Tegevused, mis teevad Tõstamaast just selle mis see praegu on?
29. Kas Tõstamaal on turvaline elada? Mis seda turvalisust loob?
30. Kas see, et elate Tõstamaal, on Teid pannud end tundma, et olete maailmast eraldatud? Et puudub ligipääs üritustele, meelelahutusele, haridusele, tööle vms?
31. Kas Tõstamaal on võimalik lihtsalt oma ideid ellu viia?
32. Kas Tõstamaa on turistide hulgas populaarne?
33. Milline on Teie arvates Tõstamaa maine mujal Eestis? Põhjenda.
34. Mida arvab Tõstamaast sinu perekond, nt lapsed, vanemad, abikaasa?

IV TULEVIKUKUJUTLUS

35. Kuidas näete enda seotust tulevikus Tõstamaaga?
36. Kas olete vahel mõelnud, et soovite Tõstamaalt ära minna? Miks?
37. Mis on need tegurid, mis Tõstamaale uusi elanikke juurde tooks? (Mis tooks siia tagasi Teie lapsed/sõbrad...?)
38. Mis Teie arvates kõige enam siinseid inimesi kohapeal kinni hoiab?
39. Millisena näete elu Tõstamaal 10-20 aasta pärast?

Lisa 5. Uurimuse valim

KÜLAD	REGISTREERITUD ELANIKE ARV 1.01.2014	VALIMISSE KUULUNUD INIMESTE ARV	VASTANUTE ARV	VALIMIST VÄLJAJÄÄNUD
Tõstamaa piirkonna külad				
Tõstamaa alevik	527	53	41	1 suri, 4 keeldus, 7 ei jõudnud
Värati	23	2	2	
Lõuka	46	5	5	
Ermistu	60	6	5	1 keeldus
Tõlli	49	5	5	
Kastna piirkonna külad				
Kastna	53	5	2	1 keeldus, 2 ei õnnestunud kätte saada
Rammuka	20	2	0	1 keeldus, 1 ei õnnestunud kätte saada telefonitsi, ei ela realselt külas
Ranniku	26	3	2	1 ei jõudnud enam küsitlema
Seliste piirkonna külad				
Seliste	158	16	10	3 keeldus, 3 ei õnnestunud kätte saada
Päraküla	10	1	1	
Pootsi piirkonna külad				
Pootsi	76	8	4	4 ei õnnestunud kätte saada
Peerni	27	3	2	1 elab tallinnas
Lao	29	3	2	1 ei õnnestunud kätte saada
Kõpu	14	1	1	
Kavaru	48	5	0	1 keeldus, 4 ei jõudnud
Manija	47	5	1	4 ei jõudnud
Tõhela piirkonna külad				
Tõhela	40	4	1	3 ei jõudnud
Männikuste	98	10	8	2 ei saanud kätte
Kiraste	15	2	2	
Alu	16	2	1	1 keeldus
kindla aadressita	5	0		
Elanike arv Tõstamaa vallas	1387	141	95	46

(autori koostatud)

Lisa 6. Kogukonnaga seotud väidete protsentuaalsed jaotused ja standardhälve

	üldse mitte	vähesel määral	üsna palju	täielikult	Keskmine	Standardhälve
1. Kõik minu vajadused on rahuldatud, sest olen selle kogukonna liige	4%	18%	58%	20%	2,9	0,7
2. Mina ja teised kogukonnaliikmed väärtustame sarnaseid asju	1%	27%	58%	14%	2,8	0,7
3. Kogukond rahuldab edukalt oma liikmete vajadusi	4%	21%	72%	3%	2,7	0,6
4. Tõstamaa kogukonda kuulumine teeb mind rõõmsaks/õnnelikuks	2%	15%	46%	37%	3,2	0,8
5. Kui mul on probleeme, siis saan sellest teiste kogukonnaliikmetega rääkida	9%	26%	38%	26%	2,8	0,9
6. Siinsetel inimestel on sarnased vajadused, prioriteedid ja eesmärgid	7%	29%	54%	9%	2,7	0,8
7. Ma saan siinseid inimesi usaldada	3%	26%	61%	9%	2,8	0,7
8. Ma tunnen enamusi siinseid Tõstamaa vallas elavaid inimesi	2%	37%	54%	7%	2,7	0,6
9. Enamus Tõstamaa valla inimesi tunneb mind	3%	30%	57%	10%	2,7	0,7
10. Tõstamaa vallas on oma sümbolid ja muud kogukondlikkust märkivad asjad nagu riietus, märgid, kunst, arhitektuur, logod, vaatamisväärsused ja lipud, mille järgi inimesed kogukonda ära tunnevad	1%	8%	42%	48%	3,4	0,7
11. Ma olen investeerinud palju aega ja energiat, et kuuluda siinsesse kogukonda	22%	39%	32%	7%	2,2	0,9
12. Tõstamaa vallaelanikuks olemine on osa minu identiteedist	6%	25%	35%	34%	3,0	0,9
13. Kuulumine ja sobitumine siia kogukonda on mulle oluline	3%	16%	45%	36%	3,1	0,8
14. Tõstamaa vald on võimeline mõjutama teisi kogukondi	5%	54%	35%	6%	2,4	0,7
15. Mulle läheb korda see mida teiste valdade/kogukondade liikmed minust arvavad	35%	40%	20%	5%	2,0	0,9
16. Mul on mõjujõudu kujundada siinse kogukonna olemust	31%	56%	13%	1%	1,8	0,7
17. Kui vallas on probleeme, siis kogukonnaliikmed saavad selle lahendamisega hakkama	3%	31%	62%	4%	2,7	0,6
18. Tõstamaa vallas on head juhid	8%	15%	47%	29%	3,0	0,9
19. Minu jaoks on väga oluline olla selle kogukonna/Tõstamaa valla liige	4%	14%	41%	41%	3,2	0,8
20. Käin oma valla inimestega palju läbi ja see meeldib mulle	0%	38%	36%	26%	2,9	0,8
21. Ma olen kaua aega soovinud olla selle kogukonna liige	5%	23%	39%	33%	3,0	0,9
22. Tõstamaa valla elanikud on jaganud ühiselt paljusid olulisi üritusi üheskoos, nt pühad, pidustused, katastroofid jm	2%	13%	52%	34%	3,2	0,7
23. Ma olen Tõstamaa valla suhtes lootusrikas	3%	8%	44%	44%	3,3	0,8
24. Tõstamaa vallaelanikud hoolivad üksteisest	3%	23%	62%	12%	2,8	0,7

Lisa 7. Faktorid ja nendega seotud alg tunnused

		Rotated Component Matrix ^a			
Faktori nimetus	Väited ankeedist	Faktori ja väite seos			
Cronbachi alfa		1	2	3	4
Kogukonnatunne 0,916	13. Kuulumine ja sobitumine siia kogukonda on mulle oluline	,840	,207	,290	,038
	21. Ma olen kaua aega soovinud olla selle kogukonna liige	,838	,131	,281	,060
	12. Tõstamaa vallaelanikuks olemine on osa minu identiteedist	,824	,000	,338	,059
	19. Minu jaoks on väga oluline olla selle kogukonna/Tõstamaa valla liige	,802	,369	,209	,094
	4. Tõstamaa kogukonda kuulumine teeb mind rõõmsaks/õnnelikuks	,703	,366	,051	,134
	1. Kõik minu vajadused on rahuldatud, sest olen selle kogukonna liige	,552	,365	,106	,237
Mõju kogukonnale ja vastupidi 0,826	3. Kogukond rahuldab edukalt oma liikmete vajadusi	,230	,769	-,175	,017
	24. Tõstamaa vallaelanikud hoolivad üksteisest	-,011	,741	,186	,212
	17. Kui vallas on probleeme, siis kogukonnaliikmed saavad selle lahendamisega hakkama	,065	,710	,219	-,111
	18. Tõstamaa vallal on head juhid	,326	,677	,031	-,042
	22. Tõstamaa valla elanikud on jaganud ühiselt paljusid olulisi üritusi üheskoos, nt pühad, pidustused, katastroofid jm	,249	,536	,353	,088
	7. Ma saan siinseid inimesi usaldada	,426	,519	-,042	,026
	23. Ma olen Tõstamaa valla suhtes lootusrikas	,478	,483	,093	,055
Ühtekuuluvus 0,74	10. Tõstamaa vallal on oma sümbolid ja muud kogukondlikkust märkivad asjad nagu riietus, märgid, kunst, arhitektuur, logod, vaatamisväärsused ja lipud, mille järgi inimesed kogukonda ära tunnevad	,062	-,017	,766	,013
	6. Siinsetel inimestel on sarnased vajadused, prioriteedid ja eesmärgid	,247	,337	,603	-,017
	11. Ma olen investeerinud palju aega ja energiat, et kuuluda siinsesse kogukonda	,331	-,049	,580	,208
	5. Kui mul on probleeme, siis saan sellest teiste kogukonnaliikmetega rääkida	,390	,347	,515	-,036
	20. Käin oma valla inimestega palju läbi ja see meeldib mulle	,415	,132	,476	,334
Tuntus 0,698	9. Enamus Tõstamaa valla inimesi tunneb mind	-,015	-,038	,221	,868
	8. Ma tunnen enamusi siinseid Tõstamaa vallas elavaid inimesi	,247	,096	-,078	,825
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. ^a					

Lisa 8. Faktorite kirjeldavad statistikud ja gruppidevaheline võrdlus vanusegruppide lõikes

Faktori nimetus ja selle gruppidevaheline statistiline olulisus	Vanusegrupp	Vastajate arv	Keskmine	Standardhälve	Miinumum	Maksimum
KOGUKONNATUNNE (p=0,000, F=4,755)	18-25a	11	-0,53	0,90	-1,92	0,99
	26-35a	20	0,11	0,82	-1,42	1,71
	36-45a	19	-0,50	0,87	-2,16	1,15
	46-55a	18	0,01	1,14	-2,27	1,69
	56-65a	13	-0,06	0,74	-1,17	1,08
	66-75a	11	1,01	0,82	-0,83	2,42
	76-85a	2	1,35	0,27	1,16	1,55
	Kokku	94	0,00	1,00	-2,27	2,42
MÕJU KOGUKONNALE JA VASTUPIDI (p=0,457, F=0,961)	18-25a	11	0,43	0,86	-1,51	1,44
	26-35a	20	0,04	0,86	-2,01	1,47
	36-45a	19	-0,11	1,15	-2,65	2,39
	46-55a	18	-0,16	1,07	-2,90	1,63
	56-65a	13	0,22	0,96	-1,24	2,27
	66-75a	11	-0,41	1,04	-2,65	0,91
	76-85a	2	0,50	0,63	0,06	0,94
	Kokku	94	0,00	1,00	-2,90	2,39
ÜHTEKUULUVUS- TUNNE (p=0,531, F=0,855)	18-25a	11	-0,38	0,86	-2,03	0,70
	26-35a	20	-0,14	0,82	-1,85	1,33
	36-45a	19	-0,01	0,82	-1,43	1,72
	46-55a	18	-0,08	0,75	-2,12	0,97
	56-65a	13	0,25	1,04	-2,24	1,46
	66-75a	11	0,45	1,81	-4,34	2,03
	76-85a	2	0,14	0,60	-0,29	0,56
	Kokku	94	0,00	1,00	-4,34	2,03
TUNTUS KOGUKONNAS (p=0,027, F=2,528)	18-25a	11	0,82	0,65	-0,36	2,24
	26-35a	20	-0,07	1,09	-2,11	1,45
	36-45a	19	-0,18	0,95	-2,65	0,99
	46-55a	18	0,11	0,92	-1,82	1,56
	56-65a	13	0,12	1,04	-1,31	1,70
	66-75a	11	-0,51	0,91	-1,65	1,01
	76-85a	2	-1,09	0,42	-1,38	-0,79
	Kokku	94	0,00	1,00	-2,65	2,24

Lisa 9. Faktorite kirjeldavad statistikud ja gruppidevaheline võrdlus hõivatuse lõikes

Faktori nimetus ja selle gruppidevaheline statistiline olulisus	Hõivatus	Vastajate arv	Keskmine	Standardhälve	Miinumum	Maksimum
KOGUKONNATUNNE (p=0,002, F=4,243)	Töötan täiskoormusega	45	-0,04	0,95	-2,27	1,71
	Töötan osalise koormusega	15	-0,45	0,93	-2,16	1,42
	Olen töötu	4	-0,18	0,92	-1,29	0,68
	Õpilane	5	-0,53	0,31	-0,92	-0,22
	Kodune	6	-0,53	1,16	-1,92	0,84
	Pensionär	18	0,81	0,86	-1,17	2,42
	Kokku	93	-0,01	1,00	-2,27	2,42
MÕJU KOGUKONNALE JA VASTUPIDI (p=0,641, F=0,678)	Töötan täiskoormusega	45	-0,06	0,87	-2,90	1,03
	Töötan osalise koormusega	15	0,35	1,36	-1,88	2,39
	Olen töötu	4	0,08	1,08	-1,53	0,78
	Õpilane	5	0,42	1,41	-2,01	1,44
	Kodune	6	-0,12	0,72	-1,51	0,46
	Pensionär	18	-0,16	0,93	-2,65	0,94
	Kokku	93	0,01	1,00	-2,90	2,39
ÜHTEKUULUVUS- TUNNE (p=0,333, F=1,164)	Töötan täiskoormusega	45	-0,12	0,64	-1,85	1,13
	Töötan osalise koormusega	15	-0,10	1,08	-2,24	1,72
	Olen töötu	4	0,21	0,99	-1,27	0,81
	Õpilane	5	-0,16	0,78	-1,10	0,70
	Kodune	6	-0,05	1,20	-2,03	1,33
	Pensionär	18	0,50	1,45	-4,34	2,03
	Kokku	93	0,02	0,98	-4,34	2,03
TUNTUS KOGUKONNAS (p=0,011, F=3,159)	Töötan täiskoormusega	45	0,18	0,90	-2,11	1,67
	Töötan osalise koormusega	15	0,05	0,78	-1,17	1,70
	Olen töötu	4	0,41	0,46	-0,18	0,94
	Õpilane	5	0,89	0,75	0,46	2,24
	Kodune	6	-0,69	1,66	-2,65	1,56
	Pensionär	18	-0,51	0,94	-1,65	1,60
	Kokku	93	0,02	0,99	-2,65	2,24

Lisa 9 järg. (kaks tabelit) Kruskal-Wallise test vanusegruppide lõikes faktori nr 4 algtunnuse lõikes

Väide	vanusegrupp	N	Keskmine astak
8. Ma tunnen enamusi siinseid Tõstamaa vallas elavaid inimesi	18-25a	12	64,25
	26-35a	20	48,70
	36-45a	19	43,92
	46-55a	18	45,25
	56-65a	13	44,31
	66-75a	11	46,09
	76-85a	2	41,50
	Kokku	95	
9. Enamus Tõstamaa valla inimesi tunneb mind	18-25a	11	57,64
	26-35a	20	44,65
	36-45a	19	42,08
	46-55a	18	54,64
	56-65a	13	58,73
	66-75a	11	32,41
	76-85a	2	17,50
	Kokku	94	

Test Statistics ^{a,b}	8. Ma tunnen enamusi siinseid Tõstamaa vallas elavaid inimesi	9. Enamus Tõstamaa valla inimesi tunneb mind
Chi-Square	6,509	14,950
df	6	6
Asymp. Sig.	,369	,021
a. Kruskal Wallis Test		
b. Grouping Variable: vanus		

Lisa 10. (kaks tabelit) Kruskal-Wallise test hõivatuse lõikes faktori nr 4 alg tunnuse lõikes

Väide	Hõive	N	Keskmine astak
8. Ma tunnen enamusi siinseid Tõstamaa vallas elavaid inimesi	Töötan täiskoormusega	45	54,07
	Töötan osalise koormusega	15	35,27
	Olen töötu	4	62,00
	Õpilane	6	59,67
	Kodune	6	30,33
	Pensionär	18	39,72
	Kokku	94	
9. Enamus Tõstamaa valla inimesi tunneb mind	Töötan täiskoormusega	45	48,13
	Töötan osalise koormusega	15	53,60
	Olen töötu	4	57,50
	Õpilane	5	63,80
	Kodune	6	33,25
	Pensionär	18	36,25
	Kokku	93	

Test Statistics ^{a,b}	8. Ma tunnen enamusi siinseid Tõstamaa vallas elavaid inimesi	9. Enamus Tõstamaa valla inimesi tunneb mind
Chi-Square	14,952	10,182
df	5	5
Asymp. Sig.	,011	,070
a. Kruskal Wallis Test		
b. Grouping Variable: Hoive		

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, LIINA KÄÄR, (sünnikuupäev: 22.04.1979)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose „Kogukonnaidentiteedist Tõstamaa valla näitel“, mille juhendaja on MA Kandela Õun,
- 1.3. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.4. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____ (kuupäev)